

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FARS DİLİ ve EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ASKERÎ DİVANI
(METİN-İNCELEME)

TUBA BAL

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLLER NUHOĞLU

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : TUBA BAL Numarası : 2501090073
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI/FARS DİLİ VE EDEBİYATI/YÜKSEK LİSANS Danışmanı : DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLLER NUHOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 17.07.2019 Saati : 14:00
Tez Başlığı : " ASKERÎ DİVANI (METİN - İNCELEME) "

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, soruların sorularına alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUyla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ALİ GÜZELYÜZ		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLLER NUHOĞLU		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ TURGAY ŞAFAK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. ÜMRAN AY		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ KADİR TURGUT		

ÖZ

ASKERÎ DİVANI

(METİN-İNCELEME)

TUBA BAL

Bu çalışmada Farsça ve Türkçe şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla XVI. yüzyıl Kânûnî Sultan Süleyman dönemi şairlerinden biri olan Askerî'nin Divanı incelenmiş ve edisyon kritikli metni hazırlanmıştır. Eserin edisyon kritikli metni hazırlanırken Süleymaniye Kütüphanesi, Cârullah Efendi Kısmı'nda bulunan 1668 kayıt numaralı tek yazma nüshadan faydalanılmıştır.

Geniş bir hacime sahip olmayan ve 36 varaktan oluşan Askerî'nin müretteb divanında; 1b-33b varakları arasında sırasıyla Farsça 1 kaside, 94 gazel, 2 rubâî, 122 beyitlik bir sâkinâme ve divânın 33b-36b varakları arasında 8 adet Çağatayca manzume bulunmaktadır.

Hayatı hakkında kaynaklarda bulunan bilgiler yok denecek kadar azdır. Ancak Farsça ve Türkçe şiirleri onun hayatı ve şairliği hakkında bize bazı ipuçları vermektedir. Bu ipuçlarına göre Askerî muhtemelen Kânûnî Sultan Süleyman döneminde Orta Asya'dan sultanı görmek ve ona hizmet etmek amacıyla İstanbul'a gelmiştir. Bir süre İstanbul'da kalmış ve sultana sunulmak üzere bu divanı tertib etmiştir. Hatta şiirlerinde Kânûnî Sultan Süleyman'ı görebildiğini de dile getirmektedir.

Osmanlı şiirine dair kaynaklarda Askerî mahlaslı bazı şairler karşımıza çıkmış olsada çalışmamıza konu olan Askerî mahlaslı şair ile kaynaklarda geçen Askerî mahlaslı şairlerin farklı kişiler olduğunu bize düşündüren bazı önemli sebepler mevcuttur. Bu sebepler çalışmamızda detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Askerî'nin divanı incelendiğinde şiirlerinde divan şiirine ait pek çok unsuru ustalıklı kullandığı gözlemlenmektedir. Akıcı üslubu, gazellerinde dikkat çeken iç kafiyeler ve sanatlı ifadeleri onun başarılı bir XVI. Yüzyıl Osmanlı şairi olduğunu bize hissettirmektedir.

Çalışmamız bir giriş ile dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm, Askerî'nin yaşadığı dönem ve coğrafyada siyasî ve edebî durumu; ikinci bölüm, Askerî'nin hayatı ve edebî yönü; üçüncü bölüm, Askerî Divanı (inceleme-tercüme); dördüncü ve son bölüm de Askerî Divanı (metin) bölümlerinden ibarettir.

Anahtar Kelime: Askerî, Divân-ı Askerî, Askerî Divânı, Askerî'nin Farsça şiirleri, Askerî'nin Türkçe şiirleri

ABSTRACT

THE DIVAN OF ASKERI

(TEXT-ANALYSIS)

TUBA BAL

In our study as understood from Persian and Turkish poems the divan of Askerî who was one of the Ottoman poets of XVIth century, the reign of Suleiman the Magnificent, has been studied and the text has been critically edited. We have prepared edition critique of the work, upon its only manuscript in the Carullah part of the Suleymaniye Library.

In the 36 sheet-arranged divan of Askeri that does not have a large volume, between the sheets of 1b-33b there are 1 qasida, 94 ghazals, 2 quatrians, a saqinama of 122 couplets in Persian respectively and between the sheets of 33b-36b there are 8 Chagatai poems.

There is almost no information about his life in the sources. However, his Persian and Turkish poems give us some clues about his life and poetry. According to these tips Askeri probably came to Istanbul to see and serve the sultan from Central Asia during the reign of Suleiman the Magnificent. He stayed in Istanbul for a while and arranged this divan to be presented to the sultan. He also states in his poems that he saw Suleiman the Magnificent too.

Although some poets with Askeri names appeared in the sources of Ottoman poetry, there are some important reasons that make us think Askeri named poet who is subject of our study and Askeri named poets in the sources are different people. These reasons are discussed in detail in our study.

When Askeri's diwan examined, it is observed that he uses many elements of divan poetry skillfully in her poems. The inner rhymes and artistic expressions that draw attention in his fluent style ghazals make us feel that he is a successful 16th century Ottoman poet.

Our study consists an introduction and four sections. The first section is about the political and the literal situation of the era that Askeri lived; the second section is about Askeri's life and literary personality; the third section is the Divan of Askeri (analysis-translation); the fourth and the final section consists of edition critique text of Askeri's divan.

Keywords: Askeri, Divan-i Askeri, the divan of Askeri, Askeri's poems in Persian, Askeri's poems in Turkish

ÖNSÖZ

Farsça, tüm zamanlar içerisinde Orta Asya'dan başlayarak Anadolu'ya kadar yayılan Türkî dilleri üzerinde hep büyük bir yapısal etkiye sahip olmuştur. Bu etki neticesinde aslen Türk olup, daha sonradan Farsça öğrenen birçok şair ve yazar Farsça şiir söylemeye yönelmiş ve bu alanda eserler vermişlerdir. Bunlardan birisi de Divanı'nda hem Çağatayca hem de Farsça şiirleri bulunan ve araştırmalarımız neticesinde edindiğimiz bilgilere dayanarak aslen bir Osmanlı şairi olduğunu söyleyebileceğimiz XVI. Yüzyıl şairi Askerî olmuştur.

Bu çalışmamızla amaç, kendisiyle ve hayatıyla ilgili neredeyse hiçbir bilgi bulunmayan Askerî'nin Divanı'nın edisyon kritikli metninin hazırlanarak edebiyatımıza kazandırılması olmuştur.

Bu çalışmanın her aşamasında büyük emeği bulunan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Güller Nuhoglu'na, yoluma ışık tutan yönlendirme ve tavsiyeleriyle beni her zaman destekleyen pek kıymetli büyüğüm Sn. Ömer Tuğrul İnançer Beyefendi'ye, çalışmamıza konu olan şairin divanına ait nüshayla ilgili olarak beni bilgilendiren sayın hocam Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'e, yardımlarıyla çalışmamın şekillenmesini sağlayan pek değerli hocalarım, Prof. Dr. Ali Güzelyüz, Prof. Dr. Mehmet Atalay ve Dr. Öğr. Üyesi Kadir Turgut'a, benden maddî ve manevî desteğini esirgemeyen sevgili eşim ve aileme şükranlarımı arz ederim.

Tuba Bal

İstanbul - 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ASKERÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM VE COĞRAFYADA SİYASÎ VE EDEBÎ DURUM

1.1. SİYASÎ DURUM.....	3
1.2. EDEBÎ DURUM.....	7
1.2.1. Divan Edebiyatı	8
1.2.2. Tekke Edebiyatı.....	10
1.2.3. Çağatay Edebiyatı.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

ASKERÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ YÖNÜ

2.1. ASKERÎ'NİN HAYATI	13
2.2. ASKERÎ'NİN EDEBÎ YÖNÜ	20
2.2.1. Etkilendiği Şairler.....	26
2.2.1.1. Hâfız-ı Şîrâzî (ö.792/1390).....	26
2.2.1.2. Mollâ Câmî (ö.898/1492).....	30
2.2.1.3. Nizâmî-yi Gencevî (ö.1140/1203)	31
2.2.1.4. Ferîdüddîn Attâr (ö.618/1221).....	31
2.2.1.5. Kemâluddîn-i İsfahanî (ö.638/1240).....	35
2.2.1.6. Emîr Hüsrev-i Dihlevî (ö.725/1325).....	36
2.2.1.7. Kanunî Sultan Süleyman.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASKERÎ DİVANI

(İNCELEME-TERCÜME)

3.1. ASKERÎ'NİN DİVANI.....	40
3.1.1. Eserin Dil ve Üslûp Özellikleri	40

3.1.2. Eserde Kullanılan Edebî Sanatlar	43
3.1.3. Eserin Yazma Nüshası	63
3.1.4. Eserin Yazma Nüshasının İmlâ Özellikleri	63
3.1.5. Sunulan Metnin İmlâ Özellikleri	75
3.2. ASKERÎ DİVANI'NIN TERCÜMESİ	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ASKERÎ DİVANI (METİN)

[قصیده]	165
[غزلها]	167
[رباعی ها]	227
[ساقی نامه]	228
[منظومه ها]	228
SONUÇ	246
KAYNAKÇA	246
EKLER	258

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	:	Aynı eser
a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
a.mlf.	:	Aynı müellif
a.y.	:	Aynı yer
b.	:	İbn
be.	:	Beyit
Bkz.	:	Bakınız
bs.	:	Baskı sayısı
C.	:	Cilt
çev.	:	Çeviren
DİA.	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DTCF	:	Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
Fas.	:	Fasikül
haz.	:	Hazırlayan
hş.	:	Hicri Şemsi
H.z.	:	Hazreti
İA.	:	İslâm Ansiklopedisi
İÜ.	:	İstanbul Üniversitesi
Metin	:	Askerî Divanı (İnceleme-Metin)
m.	:	Miladî
nşr.	:	Neşreden
ö.	:	Ölüm tarihi
s.	:	Sayfa
sy.	:	Sayı
t.y.	:	Basım tarihi yok
vd.	:	Ve devamı
y.	:	Yıl

GİRİŞ

Yüzyıllar boyunca Farsça'nın bir şekilde etki ettiği tüm Türkî dillerin çatısı altında yaşayan birçok şair, yazar, sanatkâr ve bilim adamı bu dilde şiirler söylemiş ve eserler vermiştir. Asya, Avrupa ve Afrika gibi geniş bir coğrafyada hüküm süren Osmanlı'nın egemenliği altında Farsça, bilhassa Askerî'nin yaşadığı XVI. yüzyılda oldukça gelişmiş, örnek alınarak bu dilde çokça eser verilmiştir.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Askerî de Kanunî Sultan Süleyman döneminde Anadolu'ya göç etmiş ve Farsça şiirler söylemiştir. Kendisinin hayatıyla ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Divanı'nda Kanunî Sultan Süleyman için kaleme aldığı bir Farsça ve bir Çağatayca kasidesi ile bir gazeli yer almaktadır. Askerî'nin Divanı, Çağatayca/Türkçe sekiz adet şiiriyle bir kaside, doksan beş gazel ve iki rubaiden meydana gelmektedir.

Süleymaniye Kütüphanesi, Carullah Efendi kısmında yeralan 1668 numaralı yazma nüsha ile hazırlanan çalışmamız, eserin edisyon kritikli metniyle birlikte dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Askerî'nin yaşadığı dönemin siyasi ve sosyo-kültürel durumuyla ilgili kısaca bilgi verilmektedir.

İkinci bölümde Askerî'nin hayatıyla ilgili tek nüshasına ulaşabildiğimiz divanından elde edilen bir takım bilgiler paylaşılmış, daha sonra edebî yönü incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Askerî Divanı dil açısından incelenmiştir. Ayrıca divanda yeralan şiirlerin tercümesi de bu bölümde verilmiştir.

Dördüncü bölüm ise Askerî'nin Divanı'nın edisyon kritikli metnini içermektedir. Metnin sağ yanında müteselsil olarak beyit numaraları yer almaktadır. Metnin sol yanında ise yazma nüshanın varak numaraları belirtilmiştir. İran Ferhengistân Kurumunun belirlediği imlâ kuralları metin üzerinde uygulanmıştır.

Tezin sonunda yer alan ekler kısmına ise nüshanın ilk ve son varaklarının fotokopileri eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ASKERİ’NİN YAŞADIĞI DÖNEM VE COĞRAFYADA SİYASİ VE EDEBİ DURUM

1.1. SİYASİ DURUM

Askerî'nin yaşadığı XVI. yüzyılda Osmanlı toprakları Kanunî Sultan Süleyman'ın¹ yönetini altında bulunmaktaydı. Osmanlılar, tüm tarihleri boyunca coğrafi, siyasi ve askerî bakımdan en güçlü oldukları dönemi yaşamaktaydılar. Her ne kadar söz konusu bu muhteşem dönemi duraklama ve gerileme dönemleri takip edecek olsa da Osmanlı Devleti, bu dönemde tüm dünyada muhteşem ve büyük bir güç haline gelmiştir. Batılıların tabiriyle bu ‘Muhteşem’ sultanın yaklaşık yarım asırlık idaresi boyunca Osmanlı Devleti'nin sınırları Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında hızla genişlemiş ve tarihteki en geniş haline yaklaşmıştır.

Onuncu Osmanlı Padişahı Kanunî Sultan Süleyman (I. Süleyman), 17 Şevval 926'da (30 Eylül 1520) tahta oturmadan önce; babası Yavuz Sultan Selim'in (918/1512 – 926/1520) Safevî hükümdarı Şah İsmail'e² karşı kazandığı Çaldıran zaferi³ (920/1514) ile doğuda kıymetli topraklar kazanmış, Dulkadiroğulları⁴ ve Ramazanoğulları⁵ gibi önemli beylikleri Osmanlı Devleti sınırları içine katmıştır. Bu

¹ Bkz. Feridun Emecen, “Süleyman I”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s.62–75; M. Tayyip Gökbilgin, “Süleyman I”, **İslam Ansiklopedisi**, C. XI, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1979, s.99–155; Christine Woodhead, Metin Kunt, **Kanunî ve Çağı Yeni Çağda Osmanlı Dünyası**, çev. Sermet Yalçın, haz. Ayşe Ozil, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.

² Bkz. Tufan Gündüz, “Şah İsmail”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s.253–255.

³ Mustafa Çetin Varlık, “Çaldıran Savaşı”, **DİA**, C. VIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s.193–195; Feridun Emecen, “Osmanlılar”, **DİA**, C. XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s.493; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi: İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1949, C. II, s.265–270.

⁴ Bkz. Refet Yınanç, “Dulkadiroğulları”, **DİA**, c. IX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1994, s.521–557; Refet Yınanç, **Dulkadir Beyliği**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. VI, 1989.

⁵ Faruk Sümer, “Ramazanoğulları”, **DİA**, C. XXXIV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s.445–447.

zaferin ardından gelen Mercidâbık⁶ (Recep 922/Ağustos 1516) ve Ridâniye⁷ (Zilhicce 922/Ocak 1517) savaşlarında kazanılan başarılarla Memlûkler tarih sahnesinden silinmiş, Memlûklüler’de bulunan hilâfet⁸ de Osmanlı sultanlarına intikal etmiştir. Bu durum Yavuz Sultan Selim’e yalnızca Müslümanların halifesi olma vasfını kazandırmakla kalmamış, devletin iktisadî gücünü de arttırmıştır. Mısır ve Suriye bölgesinin fethiyle de hem Afrika kıtasının kapıları açılmış hem de Osmanlı siyasi gücünü İslâm dünyasında üstün bir konuma getirmiştir.⁹

Tüm bu sosyo-ekonomik gelişmeler ışığında tahta geçen Kanunî Sultan Süleyman, ilk olarak Osmanlılar’ın batıdaki gücünü arttırmayı hedeflemiş ve yüzünü geleneksel gaza siyasetini canlandırdığı Batı akınlarıyla, iki büyük hedefi Belgrad ve Rodos’a dönmüştür.¹⁰ Belgrad’ın alınması sadece askerî açıdan değil Osmanlı’nın fütühatının yeniden Avrupa üzerine yönelmesi açısından da büyük önem taşımaktaydı.¹¹ Orta Avrupa’nın kilidi konumundaki Belgrad, Macaristana açılan bir kapı olma özelliğiyle; Rodos ise Akdeniz hâkimiyeti bakımından taşıdığı önem sebebiyle Belgrad¹² (927/1521) ve Rodos’un¹³ (929/1522) fethi Kanunî Sultan Süleyman ilk siyasi faaliyetleri olmuştur.

Kanunî Sultan Süleyman, bu tarihlerde İbrahim Paşa’yı hızla veziriazamlığa yükseltmiştir. Bu durum söz konusu makam için sırada bekleyen Ahmet Paşa’yı kızdırmış ve bir iç krizi tetiklemiştir. Zira Mısır’a vali olarak atanan Ahmet Paşa,

⁶ Feridun Emecen, “Mercidâbık Muharebesi”, **DİA**, C. XXIX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2004, s.174–176.

⁷ Feridun Emecen, “Ridâniye Savaşı”, **DİA**, C. XXXV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2006, s.87–88.

⁸ Bkz. Casim Avcı, “Hilâfet”, **DİA**, C. XVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1998, s.539–546.

⁹ Emecen, “Osmanlılar”, s.493; Azmi Özcan, “Hilâfet-Osmanlı Dönemi”, **DİA**, C. XVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1998, s.546.

¹⁰ Emecen, “Süleyman I”, s.63.

¹¹ Woodhead, Kunt, **a.g.e.**, s.25.

¹² Divna Djuric-Zamolo, “Belgrad”, **DİA**, C. V, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, s.408; Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.307; Yılmaz Öztuna, **Kanunî Sultan Süleyman**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s.29–30.

¹³ Machiel Kiel, “Rodos”, **DİA**, C. XXXV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2008, s.156; Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300–1600**, çev. Ruşen Sezer, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.40; Stanford Jay Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, çev. Mehmet Harmanlı, C.II, İstanbul, E Yayınları, s.133–134; Öztuna, **a.g.e.**, s.30–32.

Kahire’de adına hutbe okutarak isyana kalkışmıştır. İsyân veziriazam İbrahim Paşa tarafından kısa sürede bastırılmıştır.¹⁴

Belgrad’ın fethiyle Budin yolunun açılması sonucunda Kanunî Sultan Süleyman, devletin Orta Avrupa’ya yerleşme sürecini başlatacak olan üçüncü büyük seferine yönelmiştir. 29 Ağustos’ta Mohaç Ovasında düzenlenen bu seferle Osmanlı büyük bir zafer kazanmış, Macar Kralı II. Lajos savaş meydanında hayatını kaybetmiş ve bu savaş Macar Krallığı’nın sonu olmuştur.¹⁵

Bu büyük zaferin hemen ardından Anadolu’da çıkan bazı isyanlarla tedirgin olan Sultan, İbrahim Paşa’yı isyanların bastırılmasıyla ilgili görevlendirmiştir. Her ne kadar bu isyanlar İbrahim Paşa’nın Anadolu harekâtıyla bastırılmış da olsa, Sultan Süleyman bu gibi isyanların önünü almanın ancak Safevilerin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacağını düşünmekteydi. Ancak öncelikli meselesinin Macar Krallığı olması münasebetiyle Kanunî Sultan Süleyman, Erdel Beyi Janos Zapolya’yı kendisine tâbi olması kaydıyla Macar Kralı ilân etmiştir. Zira tahta geçecek herhangi bir varis bulunmayışı Habsburg İmparatoru V. Karl’ın kardeşi Ferdinand’ın Janos’la evli olan kızkardeşi üzerinden tahtta hak iddia etmesine sebep olmuştur. Ferdinand’ın tahtı ele geçirmek amacıyla Macaristan’a düzenlediği saldırı, Osmanlı ordusunun Macar Kralı Zapolya’ya yardımıyla sona ermiş, Macaristan’da Osmanlı hâkimiyeti yeniden sağlanmıştır. Osmanlıya bağlı olarak bu Macar Krallığı’nda tesis edilen bir huzur ortamı sağlamak ve Ferdinand’a gözdağı vermek amacıyla Kanunî Sultan Süleyman, Viyana önlerine ilerlemiş ve şehri kuşatmıştır.¹⁶ Ancak Sultan Süleyman’ın on yedi gün sonra kuşatmayı kaldırılıp İstanbul’a geri dönmesi Avrupa’da çok büyük bir heyecan yaratmıştır.¹⁷

Avrupa’da cereyan eden diplomatik hareketleri bir süre takip eden Sultan Süleyman, biraz da Ferdinand’ın Budin üzerindeki baskılarının devam etmesi üzerine

¹⁴ Yaşar Yücel, Ali Sevim, **Klasik Dönemin Üç Hükümdarı**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s.159–161; Emecen, “Süleyman I”, s.64.

¹⁵ Emecen, “Süleyman I”, a.y.

¹⁶ A.e., s.65

¹⁷ A.e., a.y.

bir Alman Seferi¹⁸ (1532) düzenlemiştir. Sultan Süleyman'ın, bu seferi Macar krallığını himaye etmeyi amaçlamasından ziyade, Ferdinand'a gözdağı vermek ve V. Karl ile kozlarını paylaşmak amacıyla düzenlediği düşünülmektedir.¹⁹ Alman Seferi sonrasında ateşkes görüşmeleri için İstanbul'a gelen Ferdinand'ın elçisiyle barış sağlanmıştır. Ara ara tekrar sıkıntılar baş göstermiş olsa da Kanunî'nin Avrupa'daki başarısı en üst seviyeye ulaşmış; Avrupa'da yapılan sonraki seferler neticesinde Koron Kalesi (940/1534), Macaristan'ın bir kısmı (948/1541), Tameşvar (958/1551) Osmanlı topraklarına dâhil edilmiş ve Boğdan²⁰ vergiye bağlanmıştır.

Batıda elde ettiği bu başarılar ve sağladığı huzur Kanunî Sultan Süleyman'ı uzun zamandır kendini çeşitli isyanlar şeklinde gösteren Safevî tehdidinin çözümüne yöneltmiştir. 1534'te yapılan Irakeyn Seferi'yle²¹ Tebriz ve Bağdat'ın alınması, ardından 1555'te imzalanan Amasya Antlaşmasıyla Safevî meselesi son bulmuştur.²²

Daha önceleri denizlerde sağlanan başarı ve fetihler, Kanunî Sultan Süleyman döneminde de artarak devam etmiştir. Bilhassa Akdeniz dünyasının en meşhur denizcisi Hayreddin Reis'in²³ Osmanlı donanmasının başına getirilmesi²⁴, Turgut Reis ve diğer büyük Türk denizcilerinin de etkisiyle Akdeniz kısa zamanda bir Türk gölü haline gelmiştir.²⁵ 1538'de Portekizliler'e karşı düzenlenen Hint Seferi'yle Yemen, Habeşistan ve Sudan Osmanlı topraklarına katılmıştır.²⁶ Böylece hem Portekizliler'in faaliyetlerinin önüne geçilmiş hem Kızıldeniz'de ticaret yeniden canlandırılmış hem de mukaddes toprakların korunması sağlanmıştır.

¹⁸ Bkz. Davut Dursun, "Almanya: Tarih", **DİA**, C. II, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1989, s.511; Özlem Kumrular, "Kanunî'nin Alman Seferi: Türkler Geliyor", İstanbul, **Tarih-Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi**, C.XXXVI, sy. 216, Aralık, 2001, s.27; Özlem Kumrular, **Yeni Belgeler Işığında Osmanlı-Habsburg Düellosu**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2011.

¹⁹ Emecen, "Süleyman I", s.65.

²⁰ Abdülkadir Özcan, "Boğdan", **DİA**, C. VI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, s.269-270.

²¹ Bkz. Feridun Emecen, "Irakeyn Seferi", **DİA**, C. XIX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1999, s.174-176.

²² Emecen, "Osmanlılar", s.494.

²³ Bkz. Şerafettin Turan, "Barbaros Hayreddin Paşa", **DİA**, C.V, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, s.65-67.

²⁴ Feridun Emecen, "Süleyman I", s.65; Turan, a.g.m., s.66.

²⁵ Bkz. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C.II, s.363-390

²⁶ Bkz. Uzunçarşılı, **A.e.**, C.II, s.391-400; Yılmaz Öztuna, **Osmanlı Devleti Tarihi**, C.I, İstanbul, Faysal Finans Kurumu Yayınları, 1986, s.234.

Kanunî Sultan Süleyman 11 Şevval 973'te (1 Mayıs 1566) bir daha göremeyeceği İstanbul'dan ayrılıp Zigetvar Kalesi²⁷ üzerine sefere çıkmıştır. Bu sefer esnasında oldukça hasta olduğu halde ordusunun başında bulunmuş ve 20–21 Safer 974 (6-7 Eylül 1566) gecesini savaş meydanında vefat etmiştir. Vefatından iki gün sonra Zigetvar kalesi ele geçirilmiştir.²⁸ Vefatının ardından tahta Hürrem Sultan'dan doğan oğlu Sultan II. Selim²⁹ (1566–1574) çıkmıştır.

Kırk altı yıl süren hükümdarlığı boyunca Kanunî Sultan Süleyman, icra ettiği on üç büyük savaşla kendinden sonraki dönemlerde de unutulmamıştır. Dönemin tüm kaynakları onun tahta çıktığı andan itibaren adaleti yaymaya ve halkını korumaya yönelik hizmetlerde bulunduğunu belirtmektedir. Osmanlı tarihinde en uzun süre tahtta kalan padişah olma özelliğiyle birlikte Sultan Süleyman sadece Doğu ve Batı'da ezeli düşmanlarına karşı kazandığı askerî başarılarla değil izlediği etkili politikalarıyla da tarih sahnesinde ön plana çıkmıştır. Dönemin tüm olumsuzlukları ve Sultan Süleyman'ın oğulları arasındaki çekişmelere rağmen bu dönem Osmanlı'nın altın çağı olarak kabul görmüştür.³⁰

1.2. EDEBÎ DURUM

Kanunî Sultan Süleyman dönemi, her alanda olduğu gibi Türk Edebiyatı için de muhteşem ve istisnai bir dönem olmuştur. Türk Edebiyatı'nın yaklaşık bir asır sürecek olan ihtişam devri, Kanunî Sultan Süleyman ile başlamış ve Sultan I. Ahmed zamanına (XVII. Yüzyıl başlarına kadar) kadar devam ederek bir klasik çağ meydana getirmiştir. Fuzûlî ve Bâkî gibi Türk Edebiyatı'nın en büyük temsilcileri bu dönemde yetişmiştir. Söz konusu bu şairler ve daha niceleri, edebiyatın çeşitli alanlarında güzelliklerle dolu divanlarıyla, Türk Edebiyatı'nın şaheserlerini ortaya koymuşlardır.

²⁷ Bkz. Géza Dávid, "Sigetvar", **DİA**, C. XXXVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s.157-157.

²⁸ Emecen, "Osmanlılar", s.494.

²⁹ Bkz. Feridun Emecen, "Selim II", **DİA**, C. XXXVI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s.414-418; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar Tarihi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, C.II, 2005, s.170-174.

³⁰ Emecen, "Süleyman I", s.72. Kanunî'nin şahsiyeti hakkında daha fazla bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C.II, s.418; Öztuna, **Osmanlı Devleti Tarihi**, C.I, s.253 vd.

Osmanlı Sultanlarının çoğu gibi kendisi de şair olan Kanunî Sultan Süleyman âlim ve şairlere oldukça önem vermiştir.³¹ Onun şairlerle kurmuş olduğu yakın münasebet ve dönemin şairlerine verdiği destek kısa zamanda meyvesini vermiştir. Böylece bu dönem şairlerin sayısı kadar verilen eserlerin çokluğu, çeşitliliği ve güzelliğiyle de ön plana çıkan bir ihtişam çağı olmuştur.³²

Osmanlı edebiyatının olgunluk devri sayılan bu dönemin edebiyatı geçen yüzyılın temelleri üzerinde yükselmiştir. Bu dönemde her ne kadar bazı şairler Ali Şîr Nevâî'nin etkisiyle, Orta Asya Türkçesi'ne yönelmiş olsalar da³³, Osmanlı Edebiyatı, Doğu Anadolu ve Azerî lehçesiyle şiir yazan şairler üzerinde oldukça etkili olmuştur.

1.2.1. Divan Edebiyatı

Kanunî Sultan Süleyman dönemi, tüm zamanlar boyunca Divan edebiyatının en zengin ve parlak dönemi olmuştur. Bilhassa divan şiiri, bir önceki dönemin temelleri üzerinde büyük bir gelişim göstermiştir. Coğrafyanın genişliğinin de etkisiyle çokça divan şairi yetişmiş, son derece kıymetli eserler vermişlerdir. Maalesef bu şairlerin tamamını tespit etmek hiçbir dönemde mümkün olmamıştır. Zira tezkirelere sadece meşhur olan ya da büyük merkezlerde yaşayan şairler girebilmiştir.

Bu dönemde Türkçe'ye özellikle arûzun etkisiyle Arapça ve Farsça kelimeler girmiş olsa da, bu dönem şiirinin, geçen yüzyıla nazaran daha kuvvetli ve ahengli olduğu söylenebilir.³⁴ Türk Edebiyatında önceki devirlerde Firdevsî (ö.416/1025), Attâr (ö.618/1221), Nizâmî (610/1214) gibi isimler örnek alınırken, bu dönem şairleri, tesadüf olmayacak kadar kâmil derecede olan başarılı şiir örnekleriyle kendilerini bu şairlere denk hatta üstün tutmuşlardır. Kendilerinden sonra yetişen şairler de artık kendi öz üstatlarını örnek alır olmuşlardır.

³¹ Coşkun Ak, "Süleyman I-Edebî Yönü", **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s.74.

³² İskender Pala, "Osmanlılar-Edebiyat", **DİA**, C. XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, s.557.

³³ Bkz. Köprülü-zâde Mehmed Fuad, "Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülü", **Yeni Türk Mecmuası**, sayı 7, İstanbul, 1993, s.537.

³⁴ Nihad Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı İncelemeleri**, fas.VII, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971, s.361, 363; Ahmet Kabaklı, "XVI. Yüzyılda Divan Şiiri", **Türk Edebiyatı**, C.II, İstanbul, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978, s.569–570.

Fuzûlî³⁵, Bâkî³⁶, Zâtî³⁷, Hayâlî Bey³⁸, Figânî³⁹, İshak Çelebi⁴⁰, Nev'î⁴¹, Rûhî-yi Bağdâdî⁴², Lâmiî Çelebi⁴³, Taşlıcalı Yahyâ Bey⁴⁴ bu devrin meşhur şairleri olmuşlardır. Bu saydığımız şairlerin yanı sıra her türlü meslekten olup divançesi yahut divanı bulunan yüzlerce dönem şairi bulunmaktadır. XVI. yüzyılda kaside ve gazel türlerinin en seçkin örnekleri verilmiştir. Muhteşem gazelleriyle Bâki, “Sultânü’ş-şu’ârâ” ünvanına sahip olmuştur.⁴⁵ Kasidede ise; Fuzûlî, Bâki, Zâtî ve Hayâlî Bey gibi isimler kasidenin engüzel örnekleriyle Osmanlı şiirini zirveye taşımışlardır.

3000’e yaklaşan şiiriyle döneminden önde gelen divan şairlerinden biri de Kanunî Sultan Süleyman olmuştur. Osmanlı padişahları içinde en çok şiir yazan sultan olma özelliğine sahip olan Sultan Süleyman⁴⁶, şiirlerinde Muhibbî, Muhib ve Meftûnî mahlaslarını kullanmıştır.⁴⁷ Aşk, kahramanlık ve düşünce şiirleriyle biri Farsça olmak üzere dört divançe tertip etmiştir. Şiirlerinde hikemî beyitler de söylemiştir. Örneğin;

³⁵ Bkz. Abdülkadir Karahan, “Fuzûlî”, **DİA**, C. XIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1996, s.241-246; Fuzûlî, **Fuzûlî’nin Farsça Dîvânı’nın Tercümesi**, çev. Ali Nihat Tarlan, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1950.

³⁶ Bkz. Bâkî, **Bâkî Dîvânı**, haz. Sabahattin Küçük, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994, s.444; Tahir Olgun, **Bâkî’ye Dair**, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1938; Fatma Meliha Şen, “Kanuni Sultan Süleyman (Muhibbî) ve Baki”, **Osm. Araştırmaları**, sy.28, 2006, s.183-193.

³⁷ Bkz. Mehmet Çavuşoğlu, “Zâtî”, **İA**, C. XI, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1986, s.464-467.

³⁸ Bkz. Cemal Kurnaz, “Hayâlî”, **DİA**, C. XVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1998, s.5-7; Ahmet Kabaklı, “Hayâlî”, **Türk Edebiyatı**, C.II, İstanbul, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978, s.600-607.

³⁹ Bkz. Figani, **Kanuni Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figani ve Divançesi**, haz. Abdülkadir Karahan, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1996; Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C.II, s.402, 406.

⁴⁰ Bkz. Hamdi Savaş, “İshak Çelebi, Kılıçzâde”, **DİA**, C. XXII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2000, s.528-529.

⁴¹ Bkz. Nejat Sefercioğlu, “Nev’î”, **DİA**, C. XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s.52-54.

⁴² Bkz. Ahmet Kabaklı, “Bağdatlı Rûhî”, **Türk Edebiyatı**, C.II, İstanbul, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978, s.624-628.

⁴³ Bkz. Günay Kut, “Lâmiî Çelebi”, **DİA**, C. XXVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2003, s.96-97; H. Bilen Burmaoğlu, **Bursalı Lâmiî Çelebi Dîvânı’ndan Seçmeler**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1989; Gönül Ayan, “Lâmi-î Çelebi’nin Hayatı Edebî Kişiliği ve Eserleri”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, sy.1, Konya, 1994, s.43-65.

⁴⁴ Bkz. Yahyâ Bey, **Divan**, haz. Dr. Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1977; Ahmet Kabaklı, “Taşlıcalı Yahya Bey”, **Türk Edebiyatı**, C.II, İstanbul, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978, s.615-619.

⁴⁵ Bkz. Mehmet Çavuşoğlu, “Bâkî”, **DİA**, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s.537-540; Tahir Olgun, **Bâkî’ye Dair**, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1938; Bâkî, **a.g.e.**, s.444.

⁴⁶ Bkz. Mustafa İsen, A. Fuat Bilkan, **Sultan Şairler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997; Şadi Aydın, “Farsça Divan Sahibi Osmanlı Sultanları”, **Nüsha**, y.II/6, İstanbul, 2002, s.46-56.

⁴⁷ Bkz. Muhibbî, **Muhibbî Dîvânı: İzahlı Metin**, haz. Coşkun Ak, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987; Kasım Gelen, “Kânûnî Sultan Süleyman’ın Farsça Dîvânı”,

“Halk içinde mu’teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi”⁴⁸

beyiti dillerden düşmeyen bir atasözü niteliği kazanmıştır. Dönemin şiiri, tasavvufi değerlerin etkisi altında olsa da Muhibbî’nin şiirlerinde bu tarz derin ifadelere pek fazla rastlanmaz. Muhibbî, kendisi her ne kadar sultan da olsa şiirlerinde sevgili karşısında boyun eğen bir âşık olma özelliğini yansıtmıştır. Şiirlerinde kullandığı değişik mazmunlar, atasözleri, deyimler ve dildeki özen ve söz uyumuyla ne kadar etkili bir şair olduğunu göstermiştir.⁴⁹

1.2.2. Tekke Edebiyatı

Orta Asya’da Ahmed Yesevî ile başlayıp hızla yükselen tekke edebiyatı⁵⁰, bu dönemde manevî ve ilâhî bir aşk ile terennüm edilen münacat, naa’t, ilâhî türünden pek çok eser ve temsilcisi ile doruğa ulaşmış ve kendi klasizmini oluşturmuştur. Tekke edebiyatında tüm zamanlar boyunca çoğunlukla sade bir dil hâkim olmuştur. Türkçe’nin sadeliğini kaybedip Arapça, Farsça gibi yabancı unsurların etkisinde kaldığı Kanunî Sultan Süleyman döneminde dahi tekke şiiri, sadeliğini korumuştur. Çoğunlukla hece vezniyle yazılmış rindâne ve âşıkane tekke edebiyatı örneklerinde zühd, takvâ ve tasavvuf etkisiyle lirizim ortaya çıkmıştır.⁵¹ Şiirde tasavvufi mazmunlar ustalıklı ve yaygın biçimde kullanılmıştır. Şiirde hem halk edebiyatının hem de divan edebiyatının vezin, tür ve nazım şekillerinden faydalanılmıştır. Böylece tekke edebiyatı kendine özgü bir üslup geliştirmiştir.⁵²

XVI. yüzyılın ünlü tezkire yazarlarından Latîfî, devrin tekke şairlerinden şöyle bahsetmiştir: “Velî olan bu şairler şiirlerinde halk beğensin diye sanat ve hayallere

Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 1998.

⁴⁸ Muhibbî, **a.g.e.**, haz. Coşkun Ak, s.763, be.2627.

⁴⁹ Ak, **a.g.m.**, s.75.

⁵⁰ Bkz. A. Azmi Bilgin, “Tekke Edebiyatı”, **DİA**, C. XL, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2011, s.381.

⁵¹ **A.e.**, s.383.

⁵² A. Azmi Bilgin, “Osmanlılar-Tekke Şiiri”, **DİA**, C. XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s.559.

başvurmazlar. Övünmek ve ün kazanmak için söz söylemezler. Her türlü kötü niyet ve maksattan yüz çevirirler.”⁵³ Ârifi⁵⁴, Azmî Baba⁵⁵, Gülşeni⁵⁶, Hayâlî⁵⁷, Kaygusuz⁵⁸, Hâşimî⁵⁹, Merkez Efendi⁶⁰, Pir Sultan Abdal⁶¹, Sârbân Ahmed⁶², Seyyid Seyfullah⁶³, Sünbül Sinan⁶⁴, Şemseddin Sivâsî⁶⁵, Üftâde⁶⁶, Ümmî Sinan⁶⁷ bu devrin tekke edebiyatının en ünlü isimleri arasında sayılabilmektedir.

1.2.3. Çağatay Edebiyatı

XVI. yüzyıl, Türk edebî lehçeleri arasında en önemli ve zengini olan Çağatay edebiyatı⁶⁸ için de ehemmiyetli ve klâsik bir dönem olmuştur. Çağatay edebiyatı, XVI.

⁵³ Lâtîfi, **Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsiratü’n-nuzamâ**, haz. Rıdvan Canım, Ankara, AKM Yayınları, 2000, s.119.

⁵⁴ Bkz., Mustafa İsen, “Ârifi Hüseyin Çelebi”, **DİA**, C. III, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s.373.

⁵⁵ Bkz. Haluk İpekten, “Azmîzâde Mustafa Hâletî”, **DİA**, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s.301–304.

⁵⁶ Bkz. Nihat Azamat, “İbrâhim Gülşeni”, **DİA**, C. XXI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2000, s.301–304.

⁵⁷ Bkz. Türkan Alvan, “Hayâlî-I Gülşeni”, **DİA**, C. EK-I, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2016, s.548–549.

⁵⁸ Bkz. Nihat Azamat, “Kaygusuz Abdal”, **DİA**, C. XXV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2002, s.74–76.

⁵⁹ Bkz. Mustafa Uzun, “Hâşimî Emîr Osman Efendi”, **DİA**, C. XVI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1997, s.411–412.

⁶⁰ Bkz. İsmail Durmuş, “Merkezzâde Ahmed Efendi”, **DİA**, C. XXIX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2004, s.206–207.

⁶¹ Bkz. Nurettin Albayrak, “Pir Sultan Abdal”, **DİA**, C. XXXIV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s.277–278.

⁶² Bkz. Nihat Azamat, “Sârbân Ahmed”, **DİA**, C. XXXVI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s.132–133.

⁶³ Bkz. Osmanzâde Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, haz. Ali Yılmaz; Prof. Dr. Mehmet Akkuş, C.IV, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2015, s.170; Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, haz. A. Fikri Yavuz; İsmail Özen, C.I, İstanbul, Meral Yayınları, t.y., s.182.

⁶⁴ Bkz. Hür Mahmut Yücer, “Sünbül Sinan”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s.135–136.

⁶⁵ Bkz. Hasan Aksoy, “Şemseddin Sivâsî”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s.523–526.

⁶⁶ Bkz. Üftade Muhammed Muhyiddin için: Bursalı Mehmet Tahir, **a.g.e.**, s.214; Nihat Azamat, “Üftade”, **DİA**, C. XLII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2012, s.282–283.

⁶⁷ Bkz. A. Azmi Bilgin, “Ümmî Sinan”, **DİA**, C. XLII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2012, s.310–311.

⁶⁸ Bkz. Kemal Eraslan, “Çağatay Edebiyatı”, **DİA**, C. VIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s.168–176.

yüzyılda Şeybânîlerle⁶⁹ Orta-Asya'da, Bâbü Şah⁷⁰ ile de Hindistan'da yükseliş göstermiştir. Bu dönemde Buhara ve Semerkand, Çağatay edebiyatının önemli edebî merkezleri olmuştur.⁷¹

Devrin en önemli temsilcilerinin başında, Türk-Hind hükümdarı Zahîrüddin Bâbü Şah gelmektedir. Bâbü Şah da tıpkı çağdaşı Kanunî Sultan Süleyman gibi askerî ve siyasî alanda başarılı olduğu kadar ilim ve edebiyat alanında da başarılı olmuştur. Bâbü Şah, manzum ve mensur eserleriyle hem kendisi edebî sahada etkili olmuş hem de şairleri teşvikiyle Türkçeyi ve Türk edebiyatını himaye etmiştir.⁷² Bâbü Şah'ın en önemli eseri, Bâbü-nâme⁷³ adıyla meşhur Vekayi' isimli hatıratıdır. Bu eser, Çağatay Türkçesi'nin en güzel nesir örneklerinden biridir.⁷⁴

⁶⁹ Bkz. İsmail Türkoğlu, “Şeybânîler”, **DİA**, C. XXXIX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s.45–47.

⁷⁰ Bkz. Enver Konukçu, “Bâbü”, **DİA**, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s.395–396.

⁷¹ Eraslan, a.g.m., s.173.

⁷² Bkz. Ömer Faruk Akün, “Bâbü-Sanatkâr ve Fikir Adamı Yönü”, **DİA**, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s.396–400.

⁷³ Bkz. Ömer Faruk Akün, “Bâbü-nâme”, **DİA**, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s.404–408.

⁷⁴ Abdülkadir İnan, “Çağatay Edebiyatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1976, s.494.

İKİNCİ BÖLÜM

ASKERÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ YÖNÜ

2.1. ASKERÎ'NİN HAYATI

Çalışmamızın konusunu kapsayan divanın sahibi olan ve şiirlerinde Askerî mahlasını kullanan şairimizin adına ya da hayatına dair tezkirelerde ve diğer kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamış olmakla birlikte bazı tezkirelerde “Askerî” maddesi altında verilmiş olan bilgiler, zaman zaman bir takım anlaşmazlıklara yol açmaktadır. Askerî'ye dair Tuhfe-i Nâilî'de verilen bilgiler¹ XVII. yüzyılda yaşamış mutasavvıf şair Mehmed Gülâboğlu Askerî² ve Edirneli Askerî hakkındadır. Mehmed Gülâboğlu Askerî, Kütahya'da doğmuş, sonraları İstanbul'a gitmiş ve birkaç yıl burada yaşamıştır. Daha sonra Kütahya'daki müderris açığı sebebiyle Kütahya'ya gitmiş ve orada 1693'te vefat etmiştir. Çalışmamızın konusunu kapsayan divanın sahibi olan Askerî, divanına doğudan geldiğinden bahsederek başlamaktadır. Ayrıca Farsça şiirlerinde sultanı kabul salonunda gördüğünü dile getirmektedir. Kanunî Sultan Süleyman'ın 1566 yılında vefat ettiğini de dikkate alırsak iki şair arasında bir yüzyıl farkı ortaya çıkmaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında diyebiliriz ki, çalışmamızın konusu olan Askerî'nin Mehmed Gülâboğlu olma ihtimali yok denecek kadar azdır.

Mehmed Gülâboğlu, şiirlerinden anlaşılacağı üzere Halvetî tarikatından etkilenmiş ve devrin en büyük şeyhlerinden biri olan Elmalılı Ümmî Sinan'a (ö.1075/1664) intisap etmiştir. Şiirlerinde sanat kaygısından çok Halvetîliği yayma amacı göze çarpmakta³ ve Yunus Emre etkisi görülmektedir.⁴ Belki iki şairin

¹ Mehmet Nail Tuman, **Tuhfe-i Nâilî**, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, C.II, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001, s.274-275.

² İsmail Ünver, “Askerî, Mehmed”, **DİA**, C. III, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1996, s.491.

³ Bkz. Mehmet Sarı, **Askerî Muhammed Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni**, Ankara, Afyonkocatepe Üniversitesi Yayınları, 2007.

⁴ **A.e.**, s.24

şairlerinde gözlenen tasavvuf etkisi araştırmacılar da bir yanılmaya yol açmış olabilir. İsmail Ünver, Diyanet İslam Ansiklopedisi'ndeki "Askerî, Mehmed" maddesinde Mehmed Gülâboğlu'nun divanından bahsederken çalışmamızda kullandığımız Süleymaniye Kütüphanesi Cârullah Efendi kısmında bulunan 1668 nolu yazma nüshayı da Mehmed Gülâboğlu'nun divanının nüshaları arasında göstermektedir.⁵ Mehmet Sarı tarafından hazırlanan Askerî Mehmed Efendi'nin Divan'ı⁶ tarafımızdan detaylı bir şekilde incelenmiş ve çalışmamıza konu olan Askerî Divanı'yla birlikte mukayeseli olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak araştırmamız neticesinde iki divan arasında üslup ve anlayış bakımından herhangi bir benzerliğe rastlanmamıştır.

Edirneli Askerî hususunda ise Lâtîfî, Tezkiresi'nde şu bilgileri vermektedir:

"Edirnevîdür. 'Atabe-i 'aliyye-i Sultânî bendelerinden ve südde-i seniyye-i Hâkânî mülâzımlarından ve bu devir şu'arâsındandır. Muhibb-i âl u evlâd olduğu ecilden nice zaman abdal u ebrârla meşhed-i Murtazâ nişanesine ve diyâr-ı Kerbelâ'da Hazret-i İmam Hüseyin âsitânesine yüz sürmüş ve Seyyid Gazi dergâhına Şâh-ı Horasân selâmın ve e'imme-i 'izâm peyâmın getürmüş abdal meşreb ve mevâlî -mezheb kimesnedür ve diyâr-ı Bagdat'da e'imme-i kiramdan İmam Hasan Askerî âsitânesinde müddet-i medîd ve 'ahd-i ba'îd nice yıllar mukim ü mücâvir olup ol 'atebe-i refî'ya intisâb-ı tâmmı olduğu münasebetle 'Askerî tahallüs itmişdür. Dervîşâne ebyâtı ve fakr u fenaya mute'allık kelimâtı vardır."⁷

Görüldüğü gibi Lâtîfî, Tezkiresi'nde İsnâaşeriyye Şiâsi'nin on birinci imamı İmam Hasan el-Askerî dergâhına intisap etmesi dolayısıyla "Askerî" mahlâsını kullanan mutasavvıf bir şairden bahsetmektedir. Ancak dönemin kaynaklarında bahsi geçen Edirneli Askerî'nin Farsça bir divan tertib ettiğine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Daha önce de Askerî'nin divanında doğudan geldiğini söylediğinden bahsetmiştik. Yine de tüm bu çıkarımlara rağmen çalışmamızın konusu olan Askerî'nin Lâtîfî Tezkiresi'nde bahsi geçen Edirneli Askerî olmadığını net bir şekilde söylemek mümkün değildir. Nitekim Prof. Dr. Veyis Değirmençay eserinde Askerî başlığı altında şu bilgileri vermiştir: "Askerî, Kânûnî Sultan Süleyman

⁵ Ünver, **a.g.m.**, s.492.

⁶ Bkz. Sarı, **a.g.e.**

⁷ Lâtîfî, **a.g.e.**, haz. Rıdvan Canım, s.389.

döneminde Anadolu'ya göç etmiş X/XVI. yüzyıl şairlerindedir. Muhtemelen sipahî olan Edirneli Askerî'dir.”⁸

Tüm bu bilgiler ışığında söylenebilir ki; çalışmamızın konusu olan Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Farsça divanın sahibi olan Askerî'nin Edirneli Askerî olma ihtimali olmakla birlikte, divanındaki şiirlerden elde ettiğimiz bilgilere dayanarak kendisinin XVI. yüzyıl Osmanlı Devleti hükümdarı Kanunî Sultan Süleyman dönemi şairlerinden olduğunu, en azından hayatının bir bölümünde Kanunî Sultan Süleyman ile aynı çağda yaşamış olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Doç. Dr. Cemal Aksu da makalesinde benzer bir fikri savunmuş ve şöyle demiştir: “Büyük bir ihtimalle, Süleymaniye Kütüphanesindeki Farsça Divanın sahibi olan Askerî, Orta Asya'dan Kanunî Sultan Süleyman döneminde İstanbul'a gelmiş, bir müddet burada kalmış ve Sultana sunulmak üzere bu divanı tertip etmiştir.”⁹ Askerî'nin Kanunî Sultan Süleyman ile olan münasebeti Sultana yazdığı methiyesinde verdiği bilgiler ışığında kesinlik kazanmaktadır.

حضرتِ سلطانِ سليمان خسرو گیتی ستان

وارثِ ملکِ جهان و صاحبِ عزّ و وقار¹⁰

“Dünya mülkünün varisi, yücelik ve vakar sahibi; Dünyayı feth eden şah, Hazreti Sultan Süleyman!”

Yine Kanunî Sultan Süleyman'ın adını sakînamesinde şu şekilde dile getirmiştir:

شهنشاهِ زمانِ سلطانِ سليمان

بُودِ کلکشِ کلیدِ گنجِ احسان¹¹

⁸ Veyis Değirmençay, **Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2013, s.127.

⁹ Cemal Aksu, “Askerî ve Çağatay Türkçesi İle Yazdığı Şiirleri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XLIX, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2014, s.4.

¹⁰ Metin, be. 7.

¹¹ Metin, be. 709.

“Onun kalemi, ihsan hazinesinin anahtarı olan; Zamanın şâhi, Sultan Süleyman!”

Askerî'nin doğum yeriyle ilgili de kesin bir şey söylemek maalesef mümkün olmamaktadır. Ancak şiirlerinde doğudan geldiğinden, sıkça seyahat ettiğinden ve birçok ülke gördüğünden bahsetmektedir. Divanında bulunan Çağatayca gazeller ve zamanın Türk egemen coğrafyası göz önünde bulundurulduğunda, Türk edebiyatının hâkim olduğu topraklarda muhtemelen Orta Asya'da doğduğunu ve yaşamının bir bölümünde Kanunî Sultan Süleyman'a hizmet etmek için Osmanlı topraklarına gelmiş olduğunu söyleyebiliriz.

از برای نیّت پابوست از مشرق زمین
آمدم کشور به کشور تا حدود این دیار¹²

“Ayağını öpmek arzusuyla Doğu diyarından geldim; Ülkeden ülkeye, bu vatanın sınırına kadar ulaştım!”

Ancak Askerî'nin Osmanlı coğrafyasına gelene kadar yaptığı bu seyahatlerini bir kısmını kaderin etkisiyle gayriihtiyari yaptığını belirtmiş olması, onun hem mesleği hemde kimliğiyle ilgili bir takım soru işaretleri yaratmaktadır.

سوی هر کشور ز تأثیرِ زمان و روزگار
در جهان گشتم بسی سرگشته و بی اختیار¹³

“Zamanın ve feleğin etkisiyle dolandım cihanda; Çokça gezdim avare ve gayr-i ihtiyarî her diyarda!”

Yine de yukarıda zikredilen beyiti takiben, Kanunî Sultan Süleyman'a hizmet etmek arzusunda olduğunu belirten beyitinde şunları dile getirmiştir:

¹² Metin, be. 3.

¹³ Metin, be. 1.

چون سفر کردم مرا نیت همین بود از وطن

تا رسم در خدمتت ای شهریار کامکار¹⁴

“Bu yüzdendir hep vatandan ayrılmam, ta ki hizmetine erişeyim, ey bahtiyar hükümdar!”

Divanında, Askerî'nin ailesi ya da yakın çevresine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Yalnız bir beyitinde kimsesiz olduğundan dem vurmaktadır. Ancak bu sözlerin, dönemin şiir özelliklerinden olan ve Kanunî Sultan Süleyman'ın şiirlerinde de sıkça rastlanan; değerinin bilinmemesi, yalnız ve kimsesiz kalma gibi beşerî hallerden şikâyet etme özelliğinden kaynaklanmış olaması da kuvvetle muhtemeldir.

ز اوصافِ مجنون گشایم زبان

که بوده چو من بی کس و ناتوان¹⁵

“Bazen Mecnun'un vasıflarından söz açarım, zira o da benim gibi kimsesiz ve garipmiş!”

بده ساقی آن باده خوش گوار

که تلخی بسی دیدم از روزگار¹⁶

“O leziz şarabı getir saki, zirâ dünyadan çokça acı gördüm!”

Devrin diğer şairlerinin Kanunî Sultan Süleyman'ı şiirlerinde methederek çeşitli şekillerde vassettikleri¹⁷ gibi Askerî de bu yolda ilerlemiştir. Bu devrin şairlerinden bazıları da Sultan Süleyman'ın ilgi ve iltifatına mazhar olmuşlardır. Bu iltifatlar, bazen kendini devletin çeşitli kademelerinde yüksek vazifeler, bazen de

¹⁴ Metin, be. 2.

¹⁵ Metin, be. 670.

¹⁶ Metin, be. 663.

¹⁷ Bkz. Ali Yılmaz, **Kanunî Sultan Süleyman'a Yazılan Kasideler**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

çeşitli hediyeler şeklinde göstermiştir. Askerî, şairleri bu derece koruyup kollayan Kanunî Sultan Süleyman'ın cömertliğini çeşitli vesilelerle övüp onun lütuf deryasından bir pay beklediğini şöyle dile getirmektedir:

خداوند جهان سلطان اکبر
فقیرانِ درش مانند سنجر¹⁸

“Cihanın efendisi, büyük sultan; Onun kapısındaki dilenci bile sanki Sencer!”

رسید از لطفِ تو منزل به منزل
هران چیزی که هرکس داشت در دل¹⁹

“Herkesin gönlünde olan şey için senin lütfun her yere ulaştı!”

مثالِ سایهء طوبی به رضوان
رسیده لطفِ تو با خلقِ دوران²⁰

“Tıpkı Cennet'teki Tübâ Ağacı'nın gölgesi gibi senin lütfun dünyanın tüm yaratılmışlarına ulaşmıştır!”

چو دیدم شاه را در صفهء بار
زبان بگشادم از وصفش به گفتار²¹

“Sultanı kabul salonunda görünce dili onun vasfı için çözdüm!”

Yukarıda geçen beyitten hareketle Askerî'nin Kanunî Sultan Süleyman'ın huzuruna kabul edilmiş ve şiirlerini onun huzurunda terennüm etme imkanı bulmuş olduğunu söyleyebiliriz. Bahsi geçen hususla ilgili divanında yeterince bilgi

¹⁸ Metin, be. 710.

¹⁹ Metin, be. 717.

²⁰ Metin, be. 718.

²¹ Metin, be. 716.

olmamasına rağmen, aşağıdaki beyiti göz önüne alındığında daha sonraları Kanunî Sultan Süleyman'ı görme imkanı bulamadığı fikrini edinebiliriz.

کسی کو شد ضعیف از درد هجران

که او بهتر نشد از هیچ درمان²²

“Ayrılık acısıyla zayıf düşen bir kişi, hiçbir dermanla iyileşemez!”

Askerî'nin mesleği ya da sosyal durumuyla ilgili net bir şey söylemek malesef mümkün olmasa da yukarıda bahsi geçen beyitler ışığında kendisinin saray mahfillerine katıldığı ancak beklentilerine karşılık bulamadığı anlaşılmaktadır. Yine de hayatının bir bölümünde sıkıntılı bir dönem yaşamış ve bunu şiirine şu şekilde yansıtmıştır.

چند پاشی در گلستانِ جهان تخم وفا

زانکه نشنیدم دلا بوی وفایی زین چمن²³

“Cihan bağına ne zamana kadar vefa tohumu serpeceksin ey gönül! Zirâ ben bu bahçeden bir vefa kokusu duymadım!”

Tüm bu bilgilerin ışığında söylenebilir ki; Askerî, Kanunî Sultan Süleyman döneminde Orta Asya'dan İstanbul'a gelmiş ve burada bir süre yaşamıştır. Çalışmamızın konusu olan divanı da muhtemelen Sultan Süleyman'a sunmak için tertip etmiştir. Şiirlerinde geçen “Sultan Süleyman” ibaresinden yola çıkarak şairin II. Süleyman devrinde yaşamış olabileceği de düşünülebilir. Ancak 1687-1691 yılları arasında saltanat süren II. Süleyman, Osmanlı tahtında uzun süre kalamamıştır²⁴. Bu dönemde hem Yeniçeri hem İstanbul halkı bilhassa esnaf lar zümresi huzursuz bulunmaktaydı. Sıklıkla çıkan isyan ve yağmalar, II. Süleyman'ın tahta çıkışından itibaren 4 ay boyunca devam ederek yerel yönetimde büyük karışıklıklara sebep

²² Metin, be. 714.

²³ Metin, be. 534.

²⁴ Bkz. Abdülkadir Özcan, “Süleyman II”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s.75.

olmuştur.²⁵ İsyânların bastırılmasının ardından da II. Süleyman saltanat süresinin neredeyse tamamını siyasî meselelerle meşgul olarak geçirmiştir.²⁶ İlim ve edebiyatla ilgilenememiştir. Bu bilgilerden ve şairin kendi ifadelerinden hareketle Askerî'nin medihlerine mazhar olan sultanın, uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nu yöneten ve söz konusu dönemde Orta Asya'dan İstanbul'a gelen birçok âlim, şair, sanatkâr ve mutasavvıfa kucak açan Kanunî Sultan Süleyman olma ihtimali kuvvetle muhtemeldir.

Askerî'nin divanı incelendiğinde kensini İran'ın büyük kahramanlık şairi Hekîm Ebû'l Kâsım Firdevsî²⁷ ile mukayese etmesi araştırmamızdaki en dikkat çekici hususlardan biri olmuştur. Bu husustan hareketle ve mahlasıyla da bağlantılı olarak şairin asker olabileceği fikri düşünülebilir.

2.2. ASKERÎ'NİN EDEBÎ YÖNÜ

Askerî, divanında gâzel yazımına ağırlık vermiştir. Divanında her ne kadar kaside, mesnevî ve rubâî türlerine yer vermiş olsa da, gazelleri ilk bakışta ön plana çıkmaktadır. Latif düşünceleri ve irfanî manaları veciz sözle, en açık şekilde açıklamıştır. Mazmunları²⁸ divanındaki hemen her beyitte kullanmasıyla şiirinde derin bir incelik yakalamış ve divan şiirine ait imgeleri ustalıklı kullanmıştır. Şiirlerinde kullandığı mazmunlar, ses ve söz uyumu onun büyük şairlere bir nebze de olsa yaklaştığını ortaya koymaktadır. Lafzî ve manevî söz sanatlarını kullanmadaki becerisi şiirlerinde kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Yine de sözünün oldukça sade, akıcı ve ahengli olması divanını havas ve avamdan herkesin benimseyebileceği bir konuma getirmiştir. Buradan hareketle şiirlerini sadece Sultan Süleyman'ın ilgi ve iltifatına mazhar olmak için söylemediği sonucuna varılabilir. Kendisi de divanında bu hususa değinerek şunları söylemiştir:

²⁵ A.e., s.76.

²⁶ A.e., s.77-79.

²⁷ Bkz. Mehmet Kanar, "Firdevsî", **DİA**, C. XIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1996, s.125-127.

²⁸ Bkz. Mazmun için: Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", **DİA**, C. IX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1994, s.412-424.

گه از شعرِ مردمِ گذر می کنم
گاهی وصفِ صاحبِ هنر می کنم²⁹

“Bazen halk için şiir söylüyorum; bazen de hüner sahiplerinin vafediyorum!”

بکو وزنِ خفیف و لفظِ مشهور
که باشد آن پسندِ طبعِ جمهور³⁰

“Hafif vezinli, meşhur sözler söyle ki, bu herkesin beğenisine mazhar olsun!”

Askerî sözü seçici ve özenli kullanmıştır. Şiirlerinde iyi bir methiye şairi olduğunu, övülmeye değer birinden haberdar olduğunda onun için methiye söylediğini dile getirmektedir.

چو ذکرِ عزیزى ز کس بشنوم
به اوصافِ ذاتش سخن گو شوم³¹

“Birinden kıymetli bir kimsenin zikrini işitince; Onun zatının vasıflarına dair söz söylerim!”

Kimi zaman da muhtemelen bir kazanç kaygısıyla övülmeye değmeyecek kişiler için de methiye söylediğinden yakınmıştır.

به کج طبعان بخوانی نامهء خویش
برای گرمی هنگامهء خویش³²

“Kendi hengâmeni halletmek için sözü bozuk mizaclı kişi için söylersin!”

Kasidecilikte de yeterliliğini kanıtlayan Askerî, klâsik kaside tertibine uyan Kanunî Sultan Süleyman’a yazdığı 24 beyitlik kasidesinde Kanunî’yi ustalıkla övmüş,

²⁹ Metin, be. 674.

³⁰ Metin, be. 699.

³¹ Metin, be. 679.

³² Metin, be. 702.

fahriye bölümüyle de kasidesini sonlandırmıştır.³³ Her divan şairi gibi Askerî de şiiirlerinin genelinde kendini övmekten geri kalmamıştır.

سواد[ی] کردم از الفاظِ رنگین

به کلکی خود گشادم نافهء چین³⁴

“Rengârenk sözlerle bir yazı yazdım; Kalemimle Çin miskini yaydım!”

گر بخوانی جملهء اشعارِ مردم در جهان

در کلامِ فارسی نبود ازین خوشتر سخن³⁵

“Dünyadaki tüm insanların şiiirlerinin tamamını okusan da, Fars kelâmında bu sözlerden daha hoşunu bulamazsın!”

عسکری در عرصهء آفاق در وصف ز حسن

من ندانم غیرِ خود دیگر کسی را نکته‌ای دان³⁶

“Askerî ufukların arazisinde güzelliği vasf etmekte senden gayrı nüktedan birini tanımadım!”

می برد بادِ صبا بر همه اطرافِ جهان

سخنِ خوبِ مرا چون زیرِ پاکیزه عیار³⁷

“Saba yeli dünyanın her tarafına (alır) götürür benim saf altın değerinde olan güzel sözümü!”

³³ Bkz. Metin, be. 1-26.

³⁴ Metin, be. 703.

³⁵ Metin, be. 527.

³⁶ Metin, be. 523.

³⁷ Metin, be. 372.

چون روان سازم به اطرافِ جهان اشعارِ خود
هر که شاعر باشد ای دل عاجز آید در جواب³⁸

“Dünyanın etrafına şiirlerimi gönderdiğimde, şair olan her kim varsa ey gönül, cevap vermede aciz kaldı!”

Askerî şiirlerinde Acem diyarında hatta başka ülkelerde tanındığından ve söz bilen çağdaşları arasında şöhret bulduğundan bahsetse de kaynaklarda şahsına dair herhangi bir bilgi bulunmaması akıllarda soru işareti yaratmaktadır. Kendisinin de arasına dile getirdiği üzere onun sivri dilli oluşu muhtemelen şöhretine mani olmuş olabilir düşüncesini akla getirmektedir.

به نظمِ خویش کند عسکری بسی انشا
که شهرتِ سخنش از لطافتِ انشاست³⁹

“Askerî çokça şiir nazmetti; Öyle ki onun sözlerinin şöhreti latif bir şekilde yazmasındandır!”

این زمان در سخن آن نادره گفتار منم
که دلِ اهلِ خرد شد ز سخن مایلِ ما⁴⁰

“Bu devrin söz söylemede az ve öz konuşanı benim; Öyle ki akıl sahiplerinin gönlü benim sözüme meyleder!”

عسکری خواهد گرفتن در سخن ملکی عرب
زانکه مشهورِ عجم اکنون همه گفتارِ اوست⁴¹

³⁸ Metin, be. 98.

³⁹ Metin, be. 114.

⁴⁰ Metin, be. 30.

⁴¹ Metin, be. 218.

“Şimdi onun sözlerinin Acem'de şöhret bulduğu gibi, Askerî sözüyle Arap diyarını fethedecek!”

گر بخوانی جمله اشعار مردم در جهان
در کلام فارسی نبود ازین خوشتر سخن⁴²

“Dünyadaki tüm insanların şiirlerinin tamamını okusan, Fars kelâmında bu sözlerden daha hoşunu bulamazsın!”

ای عسکری از نیک و بد خلق چه گویی
تا روز ابد لب ز بد و نیک فرو بند⁴³

“Ey Askerî, iyi ve kötü ahlâka dair ne konuşuyorsun? Ahiret gününe kadar ağzını iyi ve kötüye bağla!”

Askerî'nin şiirlerinde Sebki-irâkî⁴⁴ etkisi görülmektedir. Âşıkâne ve ârifâne gazellerinde tasavvufî konuları ve mecâzî anlamlar taşıyan aşk ve şarap meclislerini terennüm etmiştir.

وقتِ سحر ساقیا جامِ مصفا بده
بادِ صبا در رسید ساغرِ سهپا بده⁴⁵

“Ey saki! Seher vakti saf şarabı sun; Saba' yeli ulaştı şarap kadehini getir!”

در سر تاج شهنشاه آن نه لعل و گوهرست
از غم دنیا که دارد سنگِ محنت بر سرست⁴⁶

⁴² Metin, be. 527.

⁴³ Metin, be. 263.

⁴⁴ Bkz. Sirius Şemisa, **Sebk Şinasî-i Ş'ir**, 3.bs., Tahran, Neşr-i Mitra, 2004, s.185-257.

⁴⁵ Metin, be. 727.

⁴⁶ Metin, be. 731.

“Başındaki padişahlık tacındaki inci ve yakut değildir, bu dünyanın kederi yüzünden başındaki mihnet taşıdır!”

جام شراب و خلوت و بزم موانست
ساغر بنوش از کفِ معشوقِ نازنین⁴⁷

“Şarap kadehi, halvet ve ülfet meclisi... Nazlı sevgilinin elinden şarap iç!”

بُنشین به کویِ پیرِ خرابات و خوش بنوش
اندر سفالِ دیرِ میِ صافِ آتشین⁴⁸

“Harabatın pîrinin semtinde otur ve hoşça iç, meyhanenin testisindeki ateş renkli şarabı!”

Arap edebiyatının etkisi altında gelişip olgunlaşan Sebki Irâkî etkisinde Askerî de şiirlerinde Arapça kelime ve terkiplere yer vermiş, mübalağa sanatından çokça faydalanarak sözünün etkisini güçlendirmiştir.

ای نگارِ دلربا ای آفتابِ مهوشان
بی فروغِ رویِ تو در آسمانِ مه بی ضیاست⁴⁹

“Ey gönül çalan sevgili, ey ay yüzlülerin güneşi! Senin yüzünün aydınlığı olmadan gökyüzünde ay ışıksızdır!”

هلاکم از لبِ لعلِ نگارِ خود ای دل
تبارکالله ازین لعلِ روحِ پرورِ یار⁵⁰

“Helâkim sevgilimin lâl dudağından ey gönül! Sevgilinin cana can katan dudağına Tebârekallah”

⁴⁷ Metin, be. 492.

⁴⁸ Metin, be. 493.

⁴⁹ Metin, be. 184.

⁵⁰ Metin, be. 366.

2.2.1. Etkilendiği Şairler

Askerî, şiirlerinde çağdaşı olan ya da kendinden önce yaşamış şairlerden etkilenmiş ve bu etkilenme, çeşitli şekillerde onun şiirlerine yansımıştır. Hâfız-ı Şîrâzî (ö.792/1390), Mollâ Câmî (ö.898/1492), Selmân-ı Sâvecî (ö.778/1376), Nizâmî-i Gencevî, Ferîdüddîn-i Attar ve Kanunî Sultan Süleyman gibi isimlerden çokça etkilenmiş ve onlardan şiirlerinde övgüyle bahsetmiştir. Ayrıca Askerî'nin Çağatay Türkçesi ile yazdığı şiirleri değerlendiren Yrd. Doç. Dr. Cemal Aksu, Çağatay makalesinde konuyla ilgili olarak şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: “Askerî'nin Türkçe şiirlerinden ikisinde Klâsik Dönem Çağatay Edebiyatının en usta şairlerinden Mevlâna Lutfî ile Ali Şîr Nevâî'nin etkisi dikkat çekmektedir.”⁵¹

2.2.1.1. Hâfız-ı Şîrâzî (ö.792/1390)

Askerî de dönemin bir çok şairi gibi, İran edebiyatının en önemli gazel şairlerinden biri olan Hâfız-ı Şîrâzî'den⁵² çokça etkilenmiştir. Onun fikirlerindeki kuvvet, görüşlerindeki hususiyet ve edasındaki rintlilikle şiirlerindeki Hâfız etkisi ilk bakışta dikkat çekmektedir. Şiirlerindeki ahenk, akıcılık ve kullandığı mazmunlar, okuyucuya Hâfız'ın şiirlerini hatırlatmaktadır.⁵³ Askerî de divanında Hâfız-ı Şîrâzî gibi mecazi anlamlar taşıyan aşk ve şarap meclislerini çokça terennüm etmiştir.

Hâfız-ı Şîrâzî:

قلندران حقیقت به نیم جو نخرند

قبای اطلس آن کس که از هنر عاریست⁵⁴

⁵¹ Aksu, **a.g.m.**, s.7.

⁵² Bkz. Tahsin Yazıcı, “Hâfız-ı Şîrâzî”, **DİA**, C. XV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1997, s.103-106; Şemseddin Muhammed Hâfız-ı Şîrâzî, **Divân-ı Hâfız**, çev. Abdülbaki Gölpinarlı, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.

⁵³ Bkz. Şemseddin Muhammed Hâfız-ı Şîrâzî, **Divân-ı Hâfız**, haz. Muhammed-i Kazvîni-Kasım Ganî, İntişârât-ı Nesîm-ı Hayat, Kum, h.ş.1380; Hâfız, **a.g.e.**, çev. Abdülbaki Gölpinarlı,

⁵⁴ Bkz. Hâfız, **a.g.e.**, haz. Muhammed-i Kazvîni-Kasım Ganî, s. 125.

‘‘Hakikat kalenderleri, hünersiz kişinin giydiği atlas kaftanı yarım arpaya bile almazlar!’’⁵⁵

Askerî:

شنو از من این نکتہء دلپذیر
که یک جو نیززد نگین و سریر⁵⁶

‘‘Dinle benden bu makbul sözü; Taht ve yüzük, bir arpaya bile değmez’’

Hâfız-1 Şîrâzî:

گر دهد دستم کشم در دیده همچون توتیا
خاک راهی کآن مشرف گردد از اقدام دوست⁵⁷

‘‘Elime fırsat düşerse sevgilinin ayaklarından şeref bulan yolun toprağını tutya gibi gözlerime çekerim’’⁵⁸

Askerî:

چون روم در میکده از خاکِ کوی می فروش
توتیا سازم به چشم خود برای افتخار⁵⁹

‘‘Meyhaneye gidince içki satanların toprağından, gözüme sürme yaparım iftihar için’’

چونکه شدم دلیرا عاشق رخسار تو
خاک کف پای تو در نظرم توتیاست⁶⁰

⁵⁵ Hâfız, **a.g.e.**, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, s.31.

⁵⁶ Metin, be. 636.

⁵⁷ Hâfız, **a.g.e.**, haz. Muhammed-i Kazvîni-Kasım Ganî, s.122.

⁵⁸ Hâfız, **a.g.e.**, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, s.22.

⁵⁹ Metin, be. 313.

⁶⁰ Metin, be. 123.

‘‘Ey dilber senin yüzünün aşığı olduğum için, senin ayağının toprağı benim gözümde sürme gibidir’’

Hâfız-1 Şîrâzî:

با که این نکته توان گفت که آن سنگین دل

کشت ما را و دم عیسی مریم با اوست⁶¹

‘‘Bu nükteyi kime söyleyebilirim: O taş yürekli, İsa nefesine sahip olduğu halde bizi öldürdü!’’⁶²

Askerî:

می شود افزون حیاتم هر دم از لعل لبش

زانکه چون انفاس عیسی هر نفس گفتار اوست⁶³

‘‘Ömrüm heran senin lâl dudağının tesiriyle uzuyor; Zira her nefeste onun sözü İsa'nın nefesi gibidir’’

در تکلم چون در آید آن پریوش آن زمان

معجز عیسی نماید از کلام خویشتن⁶⁴

‘‘O peri gibi sevgili konuşmaya başladığı zaman, kendi kelâmıyla Hz. İsa'nın mucizesini gösterdi’’

Hâfız-1 Şîrâzî:

عراق و فارس گرفتی به شعر خوش حافظ

بیا که نوبت بغداد و وقت تبریز⁶⁵

⁶¹ Hâfız, **a.g.e.**, haz. Muhammed-i Kazvînî-Kasım Ganî, s.120.

⁶² Hâfız, **a.g.e.**, çev. Abdülbaki Gölpinarlı, s.20.

⁶³ Metin, be. 215.

⁶⁴ Metin, be. 525.

⁶⁵ Hâfız, **a.g.e.**, haz. Muhammed-i Kazvînî-Kasım Ganî, s.112.

‘‘Hâfız, güzel şiiirlerinle Irak ve Fars ülkelerini zaptettin, gel, şimdi nöbet Bağdat’la Tebriz’e geldi’’⁶⁶

Askerî:

عسکری خواهد گرفتن در سخن ملکِ عرب

زانکه مشهورِ عجم اکنون همه گفتارِ اوست⁶⁷

‘‘Şimdi Acem meşhuru onun bütün sözleri gibi; Askerî sözüyle Arap diyarını da fethedecek’’

Hâfız-1 Şîrâzî:

نصیحتی گنمت یاد گیر و در عمل آر

که این حدیث ز پیر طریقتم یادست⁶⁸

‘‘Bir nasihat vereyim, dinle ve tut. Bu sözü tarikat pirimden duydum, ondan hatırımda kalmış’’⁶⁹

Askerî:

ز پیرِ خرابات بشنو سخن

که کرد این روایت درین انجمن⁷⁰

‘‘Harabatın pirinden dinle sözü; Çünkü o sözü bu mecliste rivayet etti’’

Askerî aynı zamanda divanında Hâfız’ın adını anmış ve onun şiiirlerini övmüştür.

⁶⁶ Hâfız, **a.g.e.**, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, s.42.

⁶⁷ Metin, be. 218.

⁶⁸ Hâfız, **a.g.e.**, haz. Muhammed-i Kazvîni-Kasım Ganî, s.109.

⁶⁹ Hâfız, **a.g.e.**, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, s.23.

⁷⁰ Metin, be. 612.

به اشعارِ حافظِ دمی در نگر
ز تفسیرِ قرآن بشو بهره ور

بگوید سخنهای نازک و حسن
71 چو گلهای که بینی به طرفِ چمن

“Hâfız'ın şiirlerine bir an bak; Kur'an tefsirinden nasiplen

İnce ve güzel sözler söyler; Tıpkı çemende gördüğün güller gibi”

2.2.1.2. Mollâ Câmî (ö.898/1492)

Askerî, klasik İran edebiyatının en büyük üstatlarının sonuncusu, ünlü âlim ve tasavvuf felsefesi bilgini Nûrüddîn Abdurrahmân b. Nizâmiddîn Ahmed b. Muhammed el-Câmî'den⁷² çokça etkilenmiş ve şiirlerinde de bunu zaman zaman dile getirmiştir. Onun hikemi, tasavvufî ve ahlaki eserlerinden ziyade âşıkane manzumelerinin etkisi Askerî'nin şiirlerinde kendini hissettirmektedir.

بنوشم باده از یادِ نظامی
73 بخواهم همتی از خاکِ جامی

“Nizâmî'nin hatırasıyla şarap içeyim; Camî'nin türbesinden bir himmet dileyeyim”

ز اوصافِ جامی تو حرفی بگو
74 که نو شد سخن گفتن ایام او

“Camî'nin vasıflarına dair sen bir söz söyle; Onun zamanında söz söyleme usulü yenilendi”

⁷¹ Metin, be. 683-684.

⁷² Bkz. Ömer Okumuş, “Abdurrahman Câmî”, *DİA*, C.XII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s.94-96.

⁷³ Metin, be. 705.

⁷⁴ Metin, be. 682.

آفرین گوید روانِ پاکِ جامی زین سخن

گر رود این گفتهء من جانبِ ملکِ هرات⁷⁵

‘‘Eğer bu nüktem Herat memleketine doğru giderse, bu sözden ötürü Câmî'nin aziz ruhu (bile) bana; 'Aferin' der’’

2.2.1.3. Nizâmî-yi Gencevî (ö.1140/1203)

İran edebiyatının büyük söz ustalarından ve Fars şiirinin temel taşlarından olan Nizâmî-yi Gencevi olarak tanınan Hekîm Cemâluddîn Ebû Muhammed İlyas b. Yusuf Nizâmî-yi Gencevî⁷⁶ de Askerî'nin beğenisini kazanan şairlerden biri olmuştur. Askerî, şiirlerinde onun adını şu şekilde anmıştır;

نظامی که گوید سخن دلپذیر

به طرز کلامش ندارد نظیر⁷⁷

‘‘Nizâmî, güzel sözler söyler; Onun üslubunun benzeri kimsede yoktur’’

بنوشم باده از یادِ نظامی

بخواهم همتی از خاکِ جامی⁷⁸

‘‘Nizâmî'nin hatırasıyla şarap içeyim; Camî'nin türbesinden bir himmet dileyeyim’’

2.1.1.4. Ferîdüddîn Attâr (ö.618/1221)

Askerî de çağdaşı birçok şair gibi İran edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olan Attâr lakabıyla tanınmış Ferîdüddîn Ebû Hamid Muhammed bin

⁷⁵ Metin, be. 156.

⁷⁶ Bkz. Mehmet Kanar, ‘‘Nizâmî-yi Gencevî’’, **DİA**, C.XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s.183-185; Nazir Akalın, ‘‘Nizâmî-yi Gencevî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri’’, **Bilig**, sy. 7, Ankara 1998, s. 67-91; Berât-ı Zencânî, ‘‘Hakîm Nizâmî-i Gencevî ve Şeyh Ferîdüddîn-i 'Attâr’’, **Âyende**, C.IX/2, Tahran 1362 hş./1983, s. 106-114.

⁷⁷ Metin, be. 680.

⁷⁸ Metin, be. 705.

İbrahim'den⁷⁹ etkilenmiştir. Zira Fars şairleri arasında Attar gibi eserleri yüzyıllar boyunca sevilmiş, Batı dillerine çevrilmiş⁸⁰ ve kendisinden sonra gelen temsilcileri bu denli etkilemiş büyük bir şair yok denecek kadar azdır. Attâr'ın birinci devre eserlerindeki şiir ve edebi sanatlardaki ustalığı Askerî'nin üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Bu durumu onun şiirlerinde rahatça gözlemlemek mümkündür.

چه خوش گفت عطار شیرین زبان
که تخم محبت بنه در دکان⁸¹

“Ne güzel söylemiş tatlı dilli Attâr; 'Dükkânına muhabbet tohumu koy' diye”

Askerî, Attâr'ın dünya edebiyatının en seçkin örneklerinden biri olarak kabul gören Muhtarnâme adlı eserinde Makâmât-ı tuyûr diye geçen ancak Mantıku't-tayr⁸² diye şöhret bulan eserine gönderme yaparak şunları söylemiştir;

سهرگه ز مرغان برآمد خروش
سخنهای عطار آمد به گوش⁸³

“Seher vakti kuşlar ötünce, Attâr'ın sözleri kulağıma geldi”

Aşağıda hem Attâr'ın Mantıku't-tayr'ından hem de Askerî'nin divanından örnek verilen beyitler karşılaştırıldığında, Askerî üzerindeki Attâr etkisi kendini belirgin bir şekilde göstermektedir.

⁷⁹ Bkz. M. Nazif Şahinoğlu, “Attâr, Ferîdüddin”, **DİA**, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s.95-98.

⁸⁰ Bkz. Hellmut Ritter, **Das Meer der Seele: Mensch, Welt und Gott in den Geschichten des Farîduddîn Attâr**, Leiden, E. J. Brill, 1955; a.mlf., “Mantiq attair oder Maqâmât attuyûr”, **Oriens**, C.XI, 1958, s. 48-56; W. Skalmowski, “The Seven Valleys of ‘Attâr”, **Orientalia Loveniensia Periodica**, sy. 23, Leuven 1992, s. 281-302.

⁸¹ Metin, be. 640.

⁸² Bkz. Ferîdü'd-din Attâr, **Mantıku't-Tayr**, haz. Zoka-ol-Molk [Muhammad ‘Ali Furughi], Tahran, İntişârât-i Senâi, 1373 hş./1995; a.mlf, **Mantıku't-Tayr**, çev. Mustafa Çiçekler, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2006.

⁸³ Metin, be. 686.

Askerî:

در جهان گشت حدیثِ غمِ عشقش مشهور
شیخ صنعان که بیست از غمِ خوبان زنار⁸⁴

“Güzellerin kederinden zünnar bağlayan Şeyh San’an’ın aşkının rivayeti bütün dünyada meşhur oldu”

Attâr:

شیخ چون در حلقهء زنار شد
خرقه را آتش زد و در کار شد⁸⁵

“Şeyh zünnarı kuşanınca, hırkayı ateşe attı, hristiyan oldu.”⁸⁶

Askerî:

یاد نیاید مرا روضهء خلدِ برین
بر سرِ کویِ بتان ور بشود جای ما⁸⁷

“Güzellerin sokağının başı meskenimiz olursa; En yüce cennet (dahi) gelmez hatırıma”

Askerî:

همچو کویِ آن پری رو کی بُود
قصرِ حور و روضهء رضوان به ما⁸⁸

⁸⁴ Metin, be. 353.

⁸⁵ Attâr, **a.g.e.**, haz. Zekâülmülk, s.116.

⁸⁶ a.mlf, **a.g.e.**, çev. Mustafa Çiçekler, s.156.

⁸⁷ Metin, be. 90.

⁸⁸ Metin, be. 62.

“Huri köşkü ve cennet bahçesi nasıl olur da bizim için o peri yüzlünün semti gibi olur?”

Attâr:

گفت آن یار بهشتی روی هست
ور بهشتی بایدم آن کوی هست⁸⁹

“Şeyh, “Nasılsa cennet yüzlü sevgilim var, bana cennet lâzımsa, o da işte bu mahalledir” dedi.”⁹⁰

Askerî:

در تکلم چون در آید آن پری‌وش آن زمان
معجزِ عیسی نماید از کلام خویشتن⁹¹

“O peri gibi sevgili konuşmaya başladığı zaman; Kendi kelâmıyla İsa'nın mucizesini gösterdi!”

Attâr:

چاه سیمین بر زنخدان داشت او
همچو عیسی در سخن جان داشت او⁹²

“Çenesinde gümüşten bir kuyu vardı. Konuşunca sözü İsa gibi ölmüşlere can verirdi.”⁹³

⁸⁹ Attâr, **a.g.e.**, haz. Zoka-ol-Molk, s.110.

⁹⁰ a.mlf, **a.g.e.**, çev. Mustafa Çiçekler, s.150.

⁹¹ Metin, be. 525.

⁹² Attâr, **a.g.e.**, haz. Zoka-ol-Molk, s.105.

⁹³ a.mlf, **a.g.e.**, çev. Mustafa Çiçekler, s.145.

Askerî:

گر نمی‌گیرید ز رشکِ روی او خورشید خون
این نشانیهای خون بر دامنِ گردون چراست⁹⁴

“Güneş, onun yüzünün kıskançlığından kan ağlamıyorsa eğer; Feleğin eteğinde kan izleri ne arıyor?”

Attâr:

آفتاب از رشکِ عکسِ روی او
زردتر از عاشقان در کوی او⁹⁵

“Güneş, onun yüzünün aksini görmüş; kıskançlığından, onun mahallesindeki âşıklardan daha beter sararmıştı.”⁹⁶

2.2.1.5. Kemâluddîn-i İsfahanî (ö.638/1240)

Askerî'nin etkilendiği şairler arasında İran edebiyatının büyük kasidecilerinden Hallâku'l-Me'ânî Kemâluddîn-i İsmail b. Cemâluddîn Muhammed b. Abdurrezzâk-i İsfahânî⁹⁷ de yer almaktadır. Askerî, divanında sıklıkla Kemâluddîn-i İsfahânî'nin adını tevriyeli bir şekilde anmıştır. Babası Cemâluddîn Muhammed b. Abdurrezzâk-i İsfahânî gibi bu büyük kaside üstadının adından bahsederken onun manaları yaratma noktasındaki ince düşünce ve dikkatini övmektedir.

به هر نکته بنگر به شعرِ کمال
که راز نغانی نماید جمال⁹⁸

⁹⁴ Metin, be. 186.

⁹⁵ Attâr, **a.g.e.**, Haz. Zoka-ol-Molk, s.104.

⁹⁶ a.mlf, **a.g.e.**, Çev. Mustafa Çiçekler, s.144.

⁹⁷ Bkz. Adnan Karaismailoğlu, “Kemâleddîn-i İsfahânî”, **DİA**, C.XXV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2002, s.233; Zebîhullah Safâ, **İran Edebiyatı Tarihi I**, çev. Hasan Almaz, Ankara, Nüsha, 2005, s.236-237.

⁹⁸ Metin, be. 685.

‘‘Kemal’in şiiirlerindeki her bir nükteye bak; Gizli sırları ne de güzel gösterir!’’

عسکری فرق نیام ز سخنهاى خوششت
چون بخوانم سخن خوب ز دیوانِ کمال⁹⁹

‘‘Askerî! Senin tatlı sözlerinle arasında bir fark göremiyorum; Divân-ı Kemâl’den hoş sözler okuyunca!’’

2.2.1.6. Emîr Hüsrev-i Dihlevî (ö.725/1325)

Askerî, Hindistan’da yetişen İran edebiyatının en güçlü şair ve yazarlarından Türk asıllı velî ve şâir Emîr Hüsrev-i Dihlevî’den¹⁰⁰ de hayli etkilenmiştir. Emîr Hüsrev-i Dihlev eşine az rastlanır üslubu, fasih ve beliğ beyanıyla çok açık ve anlaşılır bir o kadar da güçlü söz üretebilen bir şairidir.¹⁰¹ Askerî, onun bu dile ve mânâya hâkimiyeti ile ortaya koyduğu tasvirlerindeki becerikli yönünü şöyle dile getirmiştir;

به سوز سخنهاى خسرو نگر
که مثلش نباشد به ملکِ هنر¹⁰²

‘‘Hüsrev’in sözlerinin yakıcılığına bak; Marifet mülkünde onun örneği gibi yoktur!’’

2.2.1.7. Kanunî Sultan Süleyman

Muhibbî¹⁰³ mahlaslı Kanunî Sultan Süleyman, kendisinin şair olmasının yanında birçok şairi de etkilemiştir. Muhibbî’nin de şiiirlerin çoğunun âşıkane ve rindâne mahiyette olduğu görülmektedir. Şiiirlerinde; sevgiliden, sevgiden, ayrılık,

⁹⁹ Metin, be. 436.

¹⁰⁰ Bkz. Rıza Kurtuluş, ‘‘Emîr Hüsrev-i Dihlevî’’, **DİA**, C.XI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1995, s.135-137.

¹⁰¹ Bkz. Zebîhullah Safâ, **İran Edebiyatı Tarihi II**, çev. Hasan Almaz, Ankara, Nüsha, 2005, s.148-154; Erkan Türkmen, **Emîr Hüsrev-i Dihlevî’nin Hayatı Eserleri ve Edebî Şahsiyeti**, Ankara, 1988.

¹⁰² Metin, be. 681.

¹⁰³ Değirmençay, **a.g.e.**, s.437.

vuslat, mey ve meyhâneden sıkça bahseder. Şiirleri tabii bir akıcılık ve sadelikle yazılmıştır. Bazı şiirleri Askerî'nin şiirleriyle oldukça benzerlik göstermektedir.

Askerî:

آفرین گوید روانِ پاکِ جامی زین سخن

گر رود این گفتهء من جانبِ ملکِ هرات¹⁰⁴

“Eğer bu nüktem Herat memleketine doğru giderse; Bu sözden ötürü Câmî'nin aziz ruhu bana ‘Aferin’ der!”

Muhibbî:

“İrak’a irse ger bu şi’r-i dilsuz

Diye kabrinde tahsîn Şeyh Attâr”¹⁰⁵

Askerî:

بده ساقی می کز وی فزاید شوقِ محفلها

که از قدح باشد دوی جمله مشکله¹⁰⁶

“Sâkî şarap sun çünkü mahfillerin şevki onunla artar; Kadehin devrinde cümle dertler derman bulur!”

Muhibbî:

“Bir perî-rû la’li şevkinden yine âşufteyim

Sâkiyâ câm-ı lebâleb tut yürüt gülgûn şarâb”¹⁰⁷

¹⁰⁴ Metin, be. 156.

¹⁰⁵ Muhibbî, *Dîvân-ı Muhibbî I (Kanunî Sultan Süleyman’ın Şiirleri)*, haz. Vahit Çabuk, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1980, s.81.

¹⁰⁶ Metin, be. 32.

¹⁰⁷ Muhibbî, *a.g.e.*, s.53.

Askerî:

تا که کردم سجده در پیش تو ای سروسهی
نام ما را در سر کوی تو کافر کرده اند¹⁰⁸

“*Senin önünde secde ettiğimden beri ey taze servi! Benim adım senin semtinde kâfir olarak anılmıştır!*”

Muhibbî:

“Secde kıldı tâk-ı ebrûna Muhibbî cân ile
Yaraşur mihrab u mescid dir ise sâcid bana”¹⁰⁹

Askerî:

مکن نصیحت من ناصحا که بی قدش
نه سرو راست به چشمم نه دل خوشم ز بهار¹¹⁰

“*Ey nasihat ehli! Bana nasihat etme zira; onun boyu olmadan ne düzgün (endamlı) servi gözümde olur ne de baharın etkisiyle gönlüm mutlu!*”

Muhibbî

“Nâsîhâ pend eyleme itmez eser
Âşık oldum çünkü ben rûz-ı elest”¹¹¹

Askerî:

عسکری یابد حیاتِ جاودان از لعل او
چون زلالِ خضر دارد آن پریوش در دهان¹¹²

¹⁰⁸ Metin, be. 236.

¹⁰⁹ Muhibbî, **a.g.e.**, s.43.

¹¹⁰ Metin, be. 392.

¹¹¹ Muhibbî, **a.g.e.**, s.60.

¹¹² Metin, be. 518.

‘‘Askerî, onun yakut gibi ağızından ebedî bir hayat bulur; Çünkü o peri gibi sevgilinin ağızında Bengisu akar!’’

Muhibbî:

‘‘Zulmet-i zülfünde la’lün âb-ı hayvandur bana

Ey Mesihâ sözlerün derdüme dermandur bana’’¹¹³

¹¹³ Muhibbî, **a.g.e.**, s.42.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASKERÎ DİVANI

(İNCELEME-TERCÜME)

3.1. ASKERÎ’NİN DİVANI

Askerî’nin müretteb divanı, 802 beyitten oluşmaktadır. Divanda; 1b-33b varakları arasında sırasıyla Farsça 1 kaside, 95 gazel, 2 rubâî, 122 beyitlik bir sâkinâme ve divânın 33b-36b varakları arasında 8 adet Çağatayca manzume bulunmaktadır. Geniş bir hacime sahip olmayan eser, 36 varaktan oluşmaktadır. Şiirler âhenkli ve akıcı, dili sade, tekellüfsüz ve vecizdir.

3.1.1. Eserin Dil ve Üslûp Özellikleri

Askerî, divanında açık, sade ve anlaşılır bir dilin yanı sıra sık sık mazmunlara ve zarif lafızlara yer vermiştir. Şiirlerini basit kelimeler ve veciz ifadelerle anlatmış olsa da onun, şiirlerinde her zaman daha derin bir anlamın peşinde olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. Edebî sanatları çoğu zaman ustalıkla inşa etmiş ve böylece okuyucuyu sıklıkla mecazlar üzerine düşünmeye sevketmiştir.

Yine de Askerî dil yönünden bazı yanlış kullanımlarda bulunmuştur. Örneğin:

1. Bazı kelimeleri kullanırken yazım yanlışlığı yapmıştır:

چون سفر کردم مرا نیت همین بود از وطن

تا رسم در خدمتت ای شهریار کامکار¹⁸⁸

‘‘Bu yüzdendir hep vatandan ayrılmam; Ta ki hizmetine erişeyim, ey bahtiyar hükümdar!’’

¹⁸⁸ Metin, be. 2.

اگر از کیمیا خواهد که سازد کس زرِ خالص

اگر اکسیرِ او نبود چه کار آید ز قالبها¹⁸⁹

“Eğer biri kimya yoluyla saf altın elde etmek isterse; Sevgilinin iksiri yoksa kalıplardan (bedenlerden) ne hasıl olur?”

Yukarıdaki ilk beyitte (خدمتت) kelimesi nüshada (خدمتت) şeklinde noktalı olarak yazılmıştır. İkinci beyitte ise (قالبها) kelimesi (قالبیها) şeklinde yazılmıştır.

2. Bazen aynı anlama sahip ifadeleri ardarda kullanmıştır:

ز عشقِ رویِ تو ای سروقد نمی دان

که عقل و هوش کجا رفت و خورد و خواب کجاست¹⁹⁰

“Ey servi boylu senin yüzünün aşkıyla bilmiyorum; Aklım ve fikrim nereye gitti, yeme-içme ve uykularım nerede?”

هر کسی خواهد وفا از اهلِ عالم در جهان

نوش می خواهد ز زهرا مهره می خواهد ز مار¹⁹¹

“Cihanda dünya ehlinden vefa isteyen herkes; Zehir, zıkkım içecektir!”

Yukarıdaki ilk beyitte kullanılan (هوش, عقل) kelimeleri aynı anlamdadır. İkinci beyitte kullanılan (جهان, عالم) kelimeleri de aynı anlamdadır.

3. Bazı gazellerde tahallüs beyti bulunmamaktadır:

Müstensih ya da müellif kaynaklı bir sebepten eserdeki bazı gazellerde tahallüs beyti bulunmamaktadır. Bu gazeller sırasıyla 54., 61., 72., 73., ve 75. gazellerdir.

¹⁸⁹ Metin, be. 43.

¹⁹⁰ Metin, be. 111.

¹⁹¹ Metin, be. 339.

4. Bazen eksik kullanımlara yer vermiştir:

چگونه بی جمالت صبر ورزم
نهال صبر من کندی ز بنیاد¹⁹²

“*Cemalin olmadan nasıl sabrederim; Benim sabır fidanımı kökünden söktün!*”

Yukarıdaki beyitte şair (نهال صبر من کندی ز بنیاد) yani “sabır fidanımı kökünden söktün” derken (را) edatını kullanmadan cümleyi kurmuştur.

Dikkatle bakıldığında Askerî'nin divanında bazı arûz zafiyetleri kolaylıkla gözlenmektedir. Askerî'nin şiirlerinin genelinde arûzu başarıyla uygulaması söz konusu zafiyetlerin müellif kaynaklı olmasından ziyade müstensih kaynaklı olduğunu düşündürmektedir.

Askerî'nin yaşadığı XVI. yüzyılda edebiyatta birden fazla üslûbun etkisi gözlenmekteydi. Askerî de Irâk üslûbuna mensup bir şair olmasına rağmen şiirlerinde zaman zaman ‘Sebk-i Hindî’ yani Hint üslûbunun¹⁹³ etkileri de gözlemlenmektedir. Hint üslûbunun temelleri Fars edebiyatında atılmış olsa da Türk şairler tarafından hızla benimsenmiş ve tercih edilmiştir.¹⁹⁴ Askerî'nin şiirlerinde de kendini hissettiren bu üslûbu, belâgat ve fesâhat kurallarından uzaklaşmadan az sözle çok anlam ifade etme tarzı olarak açıklayabiliriz. Manânın söze hâkim olduğu bu üslûpta şiirde sıklıkla kullanılan irsal-i meseller yardımıyla ana fikir desteklenmiş ve okuyucuya aktarılmak istenen esas manâ daha kolay anlaşılır hale getirilmiştir.

Askerî, divanında hayatı, gündelik olaylardan kaynaklanan duyguları, dünya nimetlerini ve dünyanın fanî oluşunu konu olarak işlemiştir. Şiirlerinde çokça karşımıza çıkan ‘meyhane’, ‘şarap’, ‘saki’, ‘dilber’, ‘gül’ gibi sözcükleri ve daha nice benzerlerini ustaca kullanmıştır. Gazel dilinde genel olarak gördüğümüz sadece beyit

¹⁹² Metin, be. 287.

¹⁹³ Bkz. Ali Fuat Bilkan, “Sebk-i Hindî”, **DİA**, C.XXXVI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s.253-255; Halil Toker, “Sebk-i Hindî (Hint Üslûbu)”, **İlmi Araştırmalar**, İstanbul, İlim Yayma Cemiyeti, 1996, s.141-150.

¹⁹⁴ Bkz. İsrail Babacan, **Klâsik Türk Şiirinin Son Baharı Sebk-i Hindî (Hint Üslûbu)**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2010.

bütünlüğünden çok şiirin genelinde konu bütünlüğünü gözetmiştir. Şiirlerinden anlaşılmaktadır ki sade ama sanatlı ve derin anlamlar yüklü sözü üst tabakalarca beğenildiği kadar halk tarafından da benimsenmiştir.

3.1.2. Eserde Kullanılan Edebî Sanatlar

Askerî, divanında pek çok mecaz ve söz sanatına yer vermiştir. Ve bunları ustalıklı terennüm etmiştir. Onun şiirlerinde sanatlı ifadelerin bulunmadığı beyitler yok denecek kadar azdır.

1. Teşbîh:

عمریست که تا عسکری ای شوخ چو مجنون
خو کرده ز هجران تو در بادیه تنها¹⁹⁵

“Ey güzel! Askerî, Mecnûn gibi senin hicranınla bir ömürdür; yalnız başına bir çölde (yaşamaya) alışmış!”

بر سریر حسن و ناز و در سر کوی نیاز
نه چو تو شاهی و نه چون من گدایی بوده است¹⁹⁶

“Naz ve güzellik tahtında ve niyaz mahallesinde; Ne sen gibi bir padişah ne de ben gibi bir dilenci vardır!”

عسکری رفتم به پیر میکده گفتم به او
گوشهء میخانهات دارالشفايي بوده است¹⁹⁷

“Ben Askerî meyhanenin pîrine gittim ve ona dedim ki; Senin meyhanenin köşesi bana dârüşşifa’ (hastane) olmuştur!”

¹⁹⁵ Metin, be. 75.

¹⁹⁶ Metin, be. 168.

¹⁹⁷ Metin, be. 170.

رخسارِ تو چون ماهِ تمام است به خوبی

آن زلف به رخسارِ تو مانند سحابست¹⁹⁸

“Yüzün güzellikte ayın on dördü gibidir; Yanağındaki o zülûf de bir bulut gibidir!”

سهی سرو چمن ای مه نباشد چون قدت موزون

رخت چون ماهِ تابان است و چون شمع شبستان هم¹⁹⁹

“Ey ay (sevgili) çemende senin ölçülü endamın gibi bir servi yoktur; Yüzün ayın on dördü ve gece yanan mum gibidir!”

Yukarıda geçen ilk iki beyitte teşbîh sanatının dört unsuru da kullanılmıştır. Bu dört unsurun da kullanıldığı ilk iki beyitteki örnekler teşbîh-i mufassal türüne örnektir. Benzeyen (müşebbeh), benzetilen (müşebbehun bih), benzetme yönü (vech-i şebeh) ve benzetme edatı (edat-ı teşbîh) şeklindeki unsurlar şiirde sırasıyla kullanılmıştır. İlk beyitte benzetilen Askerî’dir. Benzeyen Mecnûn’dur. Benzetme edatı ‘gibi’ ve benzetme yönü ise hicranla çölde tek başına yaşamasıdır.

Yine ikinci beyitte benzetilen şairin ‘sen’ ibaresiyle seslendiği sevgilidir. Benzeyen padişahtır. Benzetme edatı ‘gibi’ ve benzetme yönü ise naz ve güzelliştir.

Üçüncü ve dördüncü beyitlerde benzetme yönü kullanılmadan meyhane, hastaneye; sevgilinin yanağındaki zülûf ise buluta benzetilmiştir. Bu sebeple bu beyitler teşbîhin mücmel türüne örnektir.

Son beyitte ise şair, sevgilinin yüzünü ayın on dördüne ve gece yanan muma benzetmiştir. Müşebbeh olan sevgilinin yüzü tek olduğu halde müşebbehun bihleri birden fazla bulunuyor. İşte bu yönüyle son beyit teşbîh-i cem’ türüne örnek teşkil etmektedir.

¹⁹⁸ Metin, be. 207.

¹⁹⁹ Metin, be. 447.

Aşağıdaki beyitte ise teşbîh sanatı sadece benzeyen ve benzetilen aracılığıyla inşa edilmiştir. Bu tür teşbîhlere teşbîh-i belîğ denilmektedir.

تو زنجیر در کعبه شنودی
عذارش کعبه دان و زلف زنجیر²⁰⁰

“Kâbe’nin kapısının zincirini duydun mu? Sevgilinin yanağı Kâbe, zülfü de Kâbe’nin zinciri (gibidir)!”

2. İstiâre

زانکه داری سیرت صدیق اکبر در جهان
یثرب و بطحی ترا داد از معظّم کردگار²⁰¹

“Öyle ki Sıddîk-i Ekber’in dünyadaki hali gibi; Mekke ve Medine’yi sana Verdi aziz Allah!”

چو در مکتب رود آن مه بدان حسن جهان افروز
به ناز و دلبری گردد سبق آموز مکتبها²⁰²

“Dünyayı aydınlatan güzelliğiyle o ay mektebe gidince; Naz ve dilberlikle okullara öğretmen olur!”

کوهکن در سنگِ خاره صورت شیرین کشید
صورت شیرین به سنگِ خاره کردن مشکست²⁰³

“Kûh-ken sert kayaya Şîrin’in suretini kazıdı; Şîrîn’in suretini sert kayaya kazımak zordur!”

²⁰⁰ Metin, be. 382.

²⁰¹ Metin, be. 9.

²⁰² Metin, be. 45.

²⁰³ Metin, be. 146.

Yukarıda geçen ilk beyitte (صدیق اکبر) tamlamasıyla ile Hz. Ebûbekîr kastedilmektedir. İkinci beyitte geçen (مه) ibaresiyle sevgili kastedilmektedir. Son beyitte geçen ‘Dağ kazan’ anlamına gelen (کوهکن) ibaresiyle de Şîrîn için Bîsütûn dağını deldiği için bu lâkapla anılan Ferhâd kastedilmektedir.

3. Mecâz-ı mürsel

صحنِ چمن گلها خوش است معشوقِ من آن مهوشست
خال و خطش بس دلکش است شاقی بده پیمانہ را²⁰⁴

“Çemendeki çiçekler güzeldir, ben o güzel yüzün âşığıyım; Sâkî kadeh sun, onun hâl u hattı hayli gönül çelendir!”

Bu beyitte şair, kaplıyan (پیمانہ) yani ‘kadeh’ kelimesiyle kaplanan şarabı düşündürmeye yönelik mecâz-ı mürsel sanatı kullanılmıştır.

4. Kinâye

جز سایه به روز غمِ او نیست مرا یار
آن هم نبود با من مسکین به شبِ تار²⁰⁵

“Gündüzleri onun kederinde gölgeden başka yârim olmadı; O gölge de karanlık gecede ben miskînle olmadı!”

از منعِ عشقِ آن پری ناصح مگو دیگر به ما
شوقِ جمالش یافته کی بشنود افسانه را²⁰⁶

“O sevgilinin aşkından uzak durmayı bana nasihat etme; Onun cemalinin şevkini bulmuşum, nasıl dinlerim efsaneyi!”

²⁰⁴ Metin, be. 79.

²⁰⁵ Metin, be. 329.

²⁰⁶ Metin, be. 81.

Yukarıda verilen ilk beyitte (مسکین) kelimesinin Allah'dan gayrıya ihtiyacı olmayan, fenâ-fillâh makamına erişmiş derviş anlamı, gerçek anlamını bastırmıştır. Buna rağmen söyleyişte kelimenin 'zavallı, uyuşuk, bîçare' anlamlarının anlaşılmasına engel olacak bir durum bulunmamaktadır.

İkinci beyitte ise sözün açıkça söylenmesinin hoş olmaması sebebiyle şair, (افسانه) kelimesini 'safsata' anlamıyla kullanılmıştır. Burada sitem için söz, dolaylı olarak söylenmiştir.

5. Teşhis

از نَمِ ابرِ بهاری در چمن
می شود رخسارِ گُلها با صفا²⁰⁷

‘‘Bahar bulutunun çemendeki nemiyle, güllerin yüzü sefayla şenleniyor!’’

از بویِ خوشت فیضی آمد به مشامِ جان
آن فیضِ عبیرِ آمیز آمد سحری بر ما²⁰⁸

‘‘Senin güzel kokundan cân burunları feyz duydu; Bir seher (vaktinde) o amber kokulu ihsan bize geldi!’’

Yukarıda geçen ilk beyitte güle insana özgü bir duygu olan neşelenme duygusu yüklenmiştir. İkinci beyitte ise ‘cân burunları’ (مشامِ جان) derken ruha bedensel bir özellik yüklenmiştir.

6. İntâk

قدح گرفته به کفِ نرگس [ای] همی گوید
که وصلِ دخترِ رز در حریمِ گلزارست²⁰⁹

²⁰⁷ Metin, be. 60.

²⁰⁸ Metin, be. 86.

²⁰⁹ Metin, be. 224.

‘‘Kadehi eline almış nergis şöyle diyor; Şarapla vuslat gül bahçesinin haremindedir!’’

Yukarıdaki beyitte konuşma yeteneği olmayan nergis konuşturulmuştur.

7. Soru ve cevap

عسکری دانی که ماہ نو دو تا از بھر چیست

ماہ نو از رشکِ ابروی نگارِ من دو تاست²¹⁰

‘‘ Askerî, hilâlin iki büklüm olması nedendir bilir misin? Hilâl, benim sevgilimin kaşını kışkandığından iki büklümdür!’’

پرسید از من آن پری در دل چه داری گفتمش

نبود بجز گنجِ غمت چیزی دگر ویرانه را²¹¹

‘‘ O peri bana ‘Gönlünde ne var?’ diye sordu; ‘Senin gam hazineneden başka bir haber yok’ dedim!’’

8. Tenasüp

سایهء بید و می ناب و کنارِ گلزار

از کفِ یار بکش می که جهان بر بادست²¹²

‘‘Sögüdün gölgesi, halis şarap, gül bahçesinin kenarı; Sevgilinin elinden şarabı iç zira dünya geçicidir!’’

تا که شد با هم موافق نغمهٔ چنگ و رباب

با مغنی گشته هم آواز در گفتار تار²¹³

²¹⁰ Metin, be. 189.

²¹¹ Metin, be. 78.

²¹² Metin, be. 199.

²¹³ Metin, be. 360.

“Çeng ve rûbap sesi birbirleriyle uyumlu olunca; Târın sözü de mugannîyle hem avaz olur!”

9. Tevriye

ز برگ گل که صبا ریخت در نواحی باغ

برو به باغ و بوین نسخهای مانى را²¹⁴

“Sabâ yeli gül yaprağından bahçenin her yanına serpti; Bahçeye git de Mânî’nin nüshalarını gör!”

Yukarıda geçen beyitte kullanılan tevriye, mücerret yani yalın tevriyedir. Mânî (مانى) kelimesinin uzak anlamıyla kullanıldığını gösterir bir ipucu bulunmamaktadır. Şair bahçeden ve çiçeklerden bahsederken birden Mânî’nin nüshalarından bahsetmiştir. Burada müverri-i anh, meşhur Çinli nakkaş ve ressam Mânî’dir. Müverri-i bih ise ‘aşırı alâka ve delilik’ anlamlarındadır. Burada şair iki gerçek anlamı da kullanarak nadir olarak görülen bir tevriye örneğini sergilemiştir.

بر گو سخن از عشق رخ یارِ خود ای دل

کاید ز سخنهاى تو بوي خوش عطار²¹⁵

“Senin sözlerinden Attâr kokusu geldiği için; Yârin yüzünün aşkına dair dile gel ey gönül!”

Yukarıdaki beyitte ‘sözlerinden Attâr kokusu geldiği için’ derken müverri-i anh olan İran’ın ünlü şair ve ariflerinden Ferîdüddîn Attâr okuyucu tarafından kavranmayacak biçimde gizlenmiştir. Bu beyitte şair, okuyucuyu ‘attâr, ıtır satılan dükkân’ anlamlarındaki müverri-i bih ile oyalamaktadır. Buradan doğan uzak anlamın nüktesi şiire güçlü bir manâ ve söz etkisi kazandırmıştır.

²¹⁴ Metin, be. 139.

²¹⁵ Metin, be. 333.

10. Tecâhül-i ârif

عسکری در سوی آن مه کی توان دید از حجاب
پیکرِ خورشید را نظاره کردن مشکست²¹⁶

“Askerî perdenin arkasından o aya doğru nasıl bakılabilir; Güneşin yüzünü seyretmek zordur!”

آن جفا چو از من غمگین نمی دامن چه دید
کز من شیدا رمید و با رقیبان آرمید²¹⁷

“Bilmiyorum benim gibi bir kederliden ne ceza gördün de; Ben şeydâdan ürktün, rakiblerde huzur buldun!”

11. Hüsn-i ta’lil

عسکری چون تو بگفتی صفتِ روی نکو
سخنِ خوبِ تو زانوست که بی نقصانست²¹⁸

“Askerî, senin gibi güzel yüzün özelliğinden bahsedince; Senin güzelliğinin bahsi sebebiyle sözü hatasızdır!”

Yukarıda bahsi geçen beyitte aslında sevgilinin yüzünün güzelliği ile şairin sözü hatasız söylemesi arasında bir bağlantı yoktur. Şair burada ‘hatasız söz söyleme’ hususunu daha güzel ve anlamlı bir sebebe dayandırmıştır.

12. Leff ü neşr-i müretteb

از دو چشم و لعلِ آن سروسهی قد از ازل
از برای عسکری بادام و شکر کرده اند²¹⁹

²¹⁶ Metin, be. 148.

²¹⁷ Metin, be. 251.

²¹⁸ Metin, be. 165.

²¹⁹ Metin, be. 239.

‘‘Ezelden beri o taze servinin yakut gibi ağız ve iki gözü; Askerî için badem ve şeker olmuştur!’’

از لتافتِ خط و خالت سبزه و مشکترست

زین صفتها خط و خال بوالعجب می خوانیش²²⁰

‘‘Çimen gibi yeni bitmiş ayva tüylerin ve amber renkli benin letafet timsalidir; Ne acayıptır ki tüm bu sıfatlara rağmen onları, ben ve ayva tüyü diye adlandırıyorsun!’’

13. Telmîh

می شود افزونِ حیاتم هر دم از لعلِ لبش

زانکه چون انفاسِ عیسی هر نفس گفتارِ اوست²²¹

‘‘Ömrüm her an senin lâl dudağının tesiriyle uzuyor; Zira her nefeste onun sözü İsa nefesi gibidir!’’

ای دریغا کز دیارِ مصر نآمد مزده ای

تا بشد چشمانِ یعقوب از مه کنعان سفید²²²

‘‘Ne yazık! Mısır diyârından müjde gelmiyor ki; Yâkûb’un gözleri Ken’ân Ayı’yla aydınlansın!’’

Yukarıda geçen ilk beyitte Hz. İsa’nın ölüleri diriltmesine²²³, ikinci beyitte ise Hz. Yâkûb’un gözlerinin Hz. Yusûf’un gömleği vasıtasıyla aydınlanması hadisesine²²⁴ telmihte bulunulmuştur.

²²⁰ Metin, be. 409.

²²¹ Metin, be. 215.

²²² Metin, be. 230.

²²³ Bkz. Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: el-Kur’âni’l-Kerim maa Tercemeti’t- Türkiyye, haz. Ali Özbek vd., Ankara, 1993, Âl-i İmrân Suresi 49. Âyet.

²²⁴ Bkz. Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: el-Kur’âni’l-Kerim maa Tercemeti’t- Türkiyye, haz. Ali Özbek vd., Ankara, 1993, Yusûf Suresi 93. ve 96. Âyetler.

14. Mübalağa (ifrâd derecesinde)

صباحدم در محنتِ هجرانِ آن سروسهی
نالہ و افغانِ من بر دامنِ گردون رسید²²⁵

“Sabah vakti o taze servinin ayrılığının acısıyla; Figanım ve iniltim feleğın eteklerine ulaştı!”

15. Teblîğ

گوهر است دندانِ ترا نامِ لبِت یاقوتِ ناب
زین همه اسبابِ خود چیزی زکاتِ ما بیار²²⁶

“Dişlerin cevherdir, dudağının namı saf yakut; Tüm bu zenginliğin sebebiyle bir şeyi de bize zekât olarak getir!”

Mübalağanın makbul sayılan 1. derecesi olan teblîğde yapılan abartma aklen mümkün olabilecek seviyededir.

16. İğrâk

خسروانِ شرق و غرب و جمله شاهانِ فرس
می کنند از بحرِ پابوست همیشه افتخار²²⁷

“Doğu’nun ve batının hükümdarları ve Fars’ın bütün şâhları; Senin ayağını öpmekle her daim iftihar ederler!”

Yukarıdaki beyitte bahsi geçen husus aklen mümkün olsa dahi âdeten mümkün değildir.

²²⁵ Metin, be. 255.

²²⁶ Metin, be. 347.

²²⁷ Metin, be. 13.

17. Gulüvv

ز هجرانش چو مشتاقان تھی کردند قالبها
که تا بخشد حیاتِ نو تکلم کرد از لبها²²⁸

“Sevgilinin ayrılığının acısıyla âşıklar canlarından geçti; Sevgili dudaklarıyla konuşmaya başlayınca (onlara) yeni bir hayat bahşetti!”

Yukarıdaki beyitte aşırı bir mübalağayla sevgilinin hayat bahşetmesi ne aklen ne de âdeten mümkün değildir.

18. İhâm

کوهکن در سنگِ خاره صورتِ شیرین کشید
صورتِ شیرین به سنگِ خاره کردن مشکست²²⁹

“Kûh-ken sert kayaya Şirin’in suretini kazıdı; Şîrîn’in suretini sert kayaya kazımak zordur!”

Yukarıdaki beyitin genel anlamıyla burada geçen ‘شیرین’ kelimesinin değişik anlamları arasında yakın bir ilgi bulunmaktadır. Beyitte geçen ‘şirin’ kelimesiyle hem yakın anlamı olan ‘Ferhâd ile Şîrîn’ hikâyesindeki kadın kahraman hem de ‘tatlı, şirin, hoş’ anlamları bulunmaktadır.

Aşağıdaki beyitte ise; ihâma konu olan (فنا) kelimesinin amaçlanmamış olan ‘it üzümü’ anlamıyla beytin diğer kelimeleri arasında tenâsüp sanatı söz konusudur. Bu durumda aşağıda yapılan ihâm sanatı, ihâm-ı tenâsüp türüne örnektir.

خاک نشینِ درت از غم هجرانِ تو
منتظرِ جرعه ای از می تلخِ فناست²³⁰

²²⁸ Metin, be. 42.

²²⁹ Metin, be. 146.

²³⁰ Metin, be. 124.

“Kapının eşiğinde oturanlar senin ayrılığının acısıyla; acı fena’ şarabından bir yudum beklerler!”

19. Tensîku’s-sıfat

چه گویم و چه نویسم ز وصفِ دلیرِ خویش
ظریف طبع و گل اندام و چهره‌اش زیاست²³¹

“Dilberimin vâsfına dair ne söyleyip yazayım; Zarif tabiatlı, gül endam ve çehresi güzeldir!”

Şair, burada sevgilinin sıfatlarını peş peşe sıralamıştır.

20. Nidâ

ساقیا از می لبالب گر دهی پیمانہ را
تا برون آری ز غم یک دم من دیوانہ را²³²

“Ey sâkî, ağzına kadar dolu bir kadeh şarap ver; Ki divane (olan) beni keder bir an terk etsin!”

ای پری رخسارِ خود با ما نما
کز غمت مستیم بی برگ و نوا²³³

“Ey peri yüzlü! Kendini bize göster; (Zira) senin kederinle azıksız, katıksız sarhoşum!”

²³¹ Metin, be. 106.

²³² Metin, be. 53.

²³³ Metin, be. 59.

21. İstifhâm

در ملکِ عالم کی بُود ای دل بهای وصلی او
قیمت نباشد در جهان آن گوهرِ یکدانه را²³⁴

“Dünyada o yek tane cevhere değer biçilemezken; Ona kavuşmanın değeri nasıl biçilsin, ey gönül!”

کی صاف بُود همچو سخنهاى من ای دل
در برگِ گل از شبِ نیم اگر قطره آبست²³⁵

“Ey gönül, gül yaprağı üzerindeki bir çiğ tanesi; Benim tatlı sözlerim gibi nasıl berrak olur!”

Yukarıda geçen beyitlerde anlatılmak istenen şey, daha fazla dikkat çekmek ve söze çarpıcılık vermek amacıyla soru şeklinde ortaya konmuştur. Bu noktada şair, bir cevap beklemeden şiirini duygu doğuşuna teslim etmiştir.

22. Tekrîr

از هجرِ خط و عارضِ تو عاشقِ مسکین
خط بر سرِ ایام کشد عینِ صوابست
گر باده کشی عسکری از دستِ نگاری
این کارِ تو در مذهبِ ما عینِ صوابست²³⁶

چون شود اطرافِ گردون در سحرگاهان سفید
طره شب می شود از گردش دوران سفید
در دهانِ غنچه بنگر در سحرگه زاله را

²³⁴ Metin, be. 77.

²³⁵ Metin, be. 210.

²³⁶ Metin, be. 212-213.

تا نماید چون گهر از حقهء مرجان سفید
می کند روشن جهان خورشید تابان در سحر
تا ازو سازد سپهر نلگون دامن سفید
چونکه کردی قسمت ای مه نامهء مهر و وفا
کاغذی دادی مرا کو بود تا پایان سفید
ای دریغا کز دیارِ مصر نامد مژده ای
تا بشد چشمان یعقوب از مه کنعان سفید
خوش نماید عسکری وقت تماشا در نظر
در سوادِ خطِ مشکین چهرهء خوبان سفید²³⁷

23. Tekrar

می نماید چون سلاسل زلفِ آن مه در نظر
زانکه مانند سلاسل زلفِ عنبر بار اوست²³⁸

“Benim nazarımda o ayın zülfü zincir gibidir; Öyle ki o amber kokulu zülüf, onun yüküdür!”

Bu beyitte (سلاسل زلف) ibaresi lüzûmu olmadığı halde tekrar edilmiştir. Tekrar ile tekrîr arasındaki farkı şöyle açıklayabiliriz; tekrîr sanatına verdiğimiz örneklerde kolaylıkla gözlemlenebilir ki söz konusu tekrarlar mânâyâ kuvvet vermiş, söze ehemmiyet kazandırmıştır. Yukarıdaki beyitte ise tekrar sözün fesâhatini bir nebze bozmaktadır.

²³⁷ Metin, be. 226-231.

²³⁸ Metin, be. 217.

24. Tezâd

هرچه هست از نیک و بد باشد ز تأثیر قضا
این گمان از کوکب سیاره کردن مشکست²³⁹

“Kaderin etkisiyle iyi ya da kötü her ne olursa; Bu tahmini, gezegen ve yıldızlardan (bilmek) zordur!”

چو عسکری بکند میل خوردنِ باده
شرابِ ناب نباشد به یارِ دردی²⁴⁰ را

“Askerî şarap içmeye meyledince; Saf şarap olmaz, tortulu şarabı getir!”

25. Cem’

حریمِ گلشن و در کفِ شرابِ گلناری
شقایق و گلِ ریحان و یاسمن زارست²⁴¹

“Gelincik, reyhan çiçeği ve yaseminlerin olduğu; Gül bahçesinin haremindedir ve elinde gül renkli şarap!”

به لامِ زلفِ ترا تا که کرده ام نسبت
ز قد و زلف و دهانت دلم دارد²⁴²

“Zülfünü lâm harfine benzettiğimden beri; Endamın, zülfün ve ağzın yüzünden gönlüm elem sahibi oldu!”

²³⁹ Metin, be. 147.

²⁴⁰ Metin, be. 142.

²⁴¹ Metin, be. 221.

²⁴² Metin, be. 241.

Yukarıda bulunan ilk beyitte ‘şakayık, reyhan ve yaseminler’ aynı yerde bulunma, ikinci beyitte ‘sevgilinin endamı, zülfü ve ağzı’ âşığın gönlünü yaralama hükümlerinin altında toplanmışlardır.

26. İrsâl-i mesel

چون جان برم به پیشش گوید ز قهرِ جانان

نقصان کند هران کس زیره برد به کرمان²⁴³

“Canı onun huzuruna götürünce sevgilinin kahrından yakındı; Oysa tereciye tere satan herkes zarara uğrar!”

چون شد گفت با من آن رفیقِ همنشین

حاجی حاجی را مگر در مکه بیند بعد ازین²⁴⁴

“O yakın dost bana ayrılırken dedi ki; Hacı hacıyı bundan sonra belki Mekke’de görür!”

Yukarıdaki ilk beytin ikinci mısraında geçen ibare Türkçe’deki ‘‘Tereciye tere satmak.’’ deyiimiyle; ikinci beytin ikinci mısraındaki ibare ise bire bir Türkçe’deki ‘‘Hacı hacıyı Mekke’de bulur.’’ atasözüyle aynıdır.

27. Tersî

نی در ایران چون تو ملیحی باشد

نی در طوران چون تو صبیحی باشد²⁴⁵

“Ne İran’da senin gibi alımlı bir güzel vardır; Ne de Turan’da senin gibi şirin bir yâr!”

²⁴³ Metin, be. 536.

²⁴⁴ Metin, be. 481.

²⁴⁵ Metin, be. 607.

28. İzdivâc

در میانِ عشقبازانِ زیرِ چرخِ نیلگون
با جمالِ خوبویانِ عشقِ پاکِ ما بس است²⁴⁶

“Koyu mavi gökyüzünün altında âşıkların arasında; Güzellerin cemaline bizim çokça temiz aşkımız vardır!”

با گلِ رعنا نگه کن در حریمِ بوستان
بادۀ گلگونِ درونِ کاسهءِ رز کرده اند²⁴⁷

“Bahçenin haremindeki güzel güle bak; Sanki gül renkli şarap, altın kase içine konmuş!”

29. Cinâs-1 mefruk

مگو ز قصهءِ مانى و کار و پیشهءِ او
که دید صورتِ ظاهر نیافت معنی را²⁴⁸

“Mânî'nin hikâyesini de, işini de, sanatını da anlatma; Zira o, Zahiri gördü de batını anlamadı!”

30. Cinâs-1 muharref

ز هجرانش چو مشتاقانِ تمی کردند قالبها
که تا بخشد حیاتِ نو تکلم کرد از لبها²⁴⁹

²⁴⁶ Metin, be. 118.

²⁴⁷ Metin, be. 235.

²⁴⁸ Metin, be. 140.

²⁴⁹ Metin, be. 42.

“Sevgilinin ayrılığının acısıyla âşıklar canlarından geçti; Sevgili dudaklarıyla konuşmaya başlayınca (onlara) yeni bir hayat bahşetsin!”

مظهرِ صنعِ الهیست آن رخ چون آفتاب
بر دلِ پاکان فروغِ آن جمال افکنده تاب²⁵⁰

“Onun güneş gibi yüzünde Allâh’ın iyiliği tecelli etmiş; Saf gönüllere onun cemalinin aydınlığı düşmüş!”

31. İştikâk

ز قُربِ او بشود شوقِ من فزون هر دم
نشاطِ وامقِ شیدا تقربِ عزز است²⁵¹

“Onun yakınlığıyla her an şevkim artar; Kara sevdalı âşığın neşesi, özür gibidir!”

یارِ بدخشی لقبِ سرو گل اندامِ ماست
چون لبِ میگونِ او لعلِ بدخشان کجاست²⁵²

“Bizim gül endamlı sevgilimizin lâkabı Bedahşanlı sevgilidir; Onun kırmızı dudağının yanında nerede Bedahşan yakutu!”

Yukarıdaki beyitlerde bulunan (تقرب - قرب) ile (بدخشان- بدخشی) kelimeleri aynı kökten türemişlerdir.

32. Reddû’s-sadr ‘ale’l-‘acuz

چون نقاب افتد به رویت می شود هایل ز ما
پرده افکن از رخت تا مه بر آید از نقاب²⁵³

²⁵⁰ Metin, be. 93.

²⁵¹ Metin, be. 103.

²⁵² Metin, be. 121.

²⁵³ Metin, be. 94.

“Bizden korkunca yüzüne peçe düşer; Yüzündeki perdeyi kaldır ki peçenin ardından ay yükselsin!”

33. Reddü'l-‘acuz’ ale’s-sadr

در میان عشقبازان زیر چرخ نیلگون
با جمال خوبرویان عشق پاکِ ما بس است
ای عزیز خوبرویان در زمانِ حسنِ تو
سورهٔ یوسف همیشه درسِ مکتبها بس است²⁵⁴

“Mavi gökkubbenin altında âşıkların arasında; Güzellerin cemaline bizim çokça temiz aşkımız vardır!”

“Ey güzellerin kıymetlisi, senin güzelliğin devrinde; Okullarda daima Sûre-i Yusûf okutulsa yeter!”

حدیثِ من به دلِ سختِ او کند کاری
که زخمِ تیشهءِ فرهاد و زینتِ خار است
چو گل ز خار ستم کرد بلبل را
نشانِ خونِ وی اکنون ز دامنش پیداست²⁵⁵

“Benim sözümün onun katı gönlündeki etkisi; Ferhât’ın keserinin darbesi ve bir diken çiziğidir!”

“Gül, sitem dikeniyile bülbülü yaralayınca; Bülbülün kanının izi gültün eteğine damladı!”

²⁵⁴ Metin, be. 118-119.

²⁵⁵ Metin, be. 101-102.

34. Zû kâfiyeteyn

چهره خود را نما ای گلِ رعنا ای ما
از تو بُود این قدر حسنِ تمنا ای ما²⁵⁶

“Yüzünü göster (bize) ey bizim güzel gülümüz; Senden istediğimiz bu kadarlık (bir) iyilikti!”

خیالِ ابروی آن مه درونِ دیده ماست
مثالِ صورتِ محراب و شکلِ قبله ماست²⁵⁷

“O ay yüzlünün mihrap şekilli ve pusula gibi kaşlarının hayâli; Bizim gözlerimizin içindedir!”

می کند دلیر خیر از خنده پنهان مرا
می نماید از تبسم غنچه خندان مرا²⁵⁸

“Gönül çalan sevgili gizli gülüşünden haber verir; Tebessümüyle (açan) gülümseme goncasını gösterir bana!”

35. Sühr-i helâl

ز حسرت [ت] سخنانم بُود کو طوطی را
دریده نوک زبانش چو دانه خرماست²⁵⁹

“Hasret yüzünden sözlerim, papağanın; Tıpkı hurma tanesi gibi ikiye ayrılmış gagasına döndü!”

²⁵⁶ Metin, be. 88.

²⁵⁷ Metin, be. 109.

²⁵⁸ Metin, be. 47.

²⁵⁹ Metin, be. 113.

ز عشق روی تو ای سروقد نمی دادم

که عقل و هوش کجا رفت و خورد و خواب کجاست²⁶⁰

‘‘Ey servi boylu, senin yüzünün aşkıyla bilmiyorum; Aklım ve fikrim nereye gitti, yeme-içme ve uykularım nerede!’’

3.1.3. Eserin Yazma Nüshası

Dîvân-ı Askerî'nin ulaşabildiğimiz tek yazma nüshası Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nin Carullah Efendi bölümünde 1668 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Kütüphane katalogunda yazarın ismi Hasan b. Abdullah el-Askerî şeklinde geçmektedir.²⁶¹ Eserin ismi de Dîvân-ı Askerî olarak kaydedilmiştir.

Söz konusu yazma nüsha, çerçevesiz, köşebent ve şemseli, kahverengi meşin bir cilt içinde bulunmaktadır. Yazma, talik yazı ile yazılmış olup, 36 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında ortalama 13 beyit bulunmaktadır. 200x145 cm ebatlarında olan eserde Farsça yazılan şiirler divanın 33b numaralı sayfasına kadar devam etmektedir. 33b-36 b sayfaları arasında ise Çağatay Türkçesi ile yazılmış 8 adet manzume bulunmaktadır. Yrd. Doç. Dr. Cemal Aksu, bahsi geçen manzumelerle alakalı olarak bir makale yayımlamıştır. Aksu, makalesinde Askerî ve onun Türkçe şiirleri hakkında genel bir bilgi verdikten sonra Türkçe şiirlerin metnini vermiştir.²⁶² Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'in 1989 tarihli Yüksek Lisans Tezinde de Askerî'nin divanı hakkında genel bir bilgi bulunmaktadır.²⁶³ Biz de söz konusu divan hakkında Sayın Çiçekler sayesinde malumat sahibi olmuşuzdur.

²⁶⁰ Metin, be. 111.

²⁶¹ Hasan b. Abdullah el-Askerî, X. yüzyılda yaşamış muhaddis ve Arap edebiyatı âlimidir. Daha fazla bilgi için bkz. Ahmet Turan Arslan, ‘‘Askerî, Hasan b. Abdullah’’, **DİA**, C. III, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s.490–491.

²⁶² Bkz. Aksu, **a.g.m.**, s.1-17.

²⁶³ Mustafa Çiçekler, ‘‘Osmanlılar Döneminde Farsça Şiir Söyleyen Şairlerin Eserlerinin Yazmaları’’, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989.

Eserin derbend ve satır aralarında beyitlerde geçen bazı kelimelerin Türkçeleri not düşülmüştür. Eserde 1b, 2b ve 3a varaklarının üzerine sonradan Hâfız-ı Şîrâzî'nin iki gazeli yazılmıştır.

لا يا ايها الساقى ادركاسا و ناولها
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها²⁶⁴

ساقى به نور باده بر افروز جام ما
مطرب بگو که کار جهان شد به کام او²⁶⁵

Hâfız'ın yukarıda ilk verilen beyitle başlayan gazeli hem 1b hem de 2b numaralı varaklarda, ikinci olarak verilen beyitle başlayan gazeli ise 3a numaralı varakta bulunmaktadır.

Eser şu beyitle başlamakta:

سوی هر کشور ز تأثیرِ زمان و روزگار
در جهان گشتم بسی سرگشته و بی اختیار²⁶⁶

“Zamanın ve feleğin etkisiyle dolandım cihanda; Çokça gezdim her diyarda gayr-i ihtiyârî!”

Şu beyitle sona ermektedir:

²⁶⁴ Hâfız, **a.g.e.**, haz. Muhammed-i Kazvîni-Kasım Ganî, s.89.

²⁶⁵ **A.e.**, s.95.

²⁶⁶ Metin, be. 1.

عسکری نینگ حالیدین گر سورسه لار انداق دیگل

سرور اقلیم معنی خازن اسرار دور²⁶⁷

“Eğer Askerî'nin halinden soran olursa şöyle söyle; Manâ ilkiminin serveri ve sırların koruyucusudur!”

Yazma eserin ilk ve son sayfalarında Ahmet Efendi tarafından h.1173 (m.1760) senesinde vakfedildiğine dair bir vakıf mührü bulunmaktadır. Eserin 36 b numaralı son sayfasının sol alt kısmında “Cemâdiyel-âhirin yirmi yedinci günü Şeyhülislam Seyyid Murtazâ Efendi 1163 Salı” ibareli bir not bulunmaktadır. Söz konusu notun Şeyhülislam Seyyid Murtaza Efendi'nin h.1163 senesinin Cemâdiyelâhir ayının 27. günü (3 Haziran 1750) Şeyhülislamlığa getirilmesine işaret ettiği söylenebilir.²⁶⁸ Bu küçük not muhtemelen yazma eserin sahibi ya da müstensihî tarafından düşülmüştür.

3.1.4. Eserin Yazma Nüshasının İmlâ Özellikleri

Askerî Divanı'nın dil ve imlâ özellikleri şunlardır:

Nüshada (گ) harfi keşidesiz bir kullanımla (ك) harfi şeklinde yazılmıştır.

Nüshada (آ) harfi keşidesiz bir kullanımla (ا) harfi şeklinde yazılmıştır.

Nüshada (چ) harfi noktasız bir kullanımla (ج) harfi şeklinde yazılmıştır.

Nüshada (پ) harfi tek noktalı bir kullanımla (ب) harfi şeklinde yazılmıştır. Eğer (پ) harfinden sonra (ی) harfi geliyorsa (ب) ve (ی) harfinin toplam 3 noktası birada (پ) harfinin görüntüsü ortaya çıkacak şekilde (ب) harfinin altına yazılmıştır.

Nüshada (ج) harfi bazen noktası konmadan yazılmıştır.

²⁶⁷ Metin, be. 802.

²⁶⁸ Bkz. Tahsin Özcan, “Seyyid Murtaza Efendi”, **DİA**, C.XXXVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s.72; Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, **Devhâtü'l-Meşayih**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1978, s.97-98.

(با) edatı bazı beyitlerde (به) edatı yerine kullanılmıştır.

ای پری رخسارِ خود با ما نما
کز غمت مستیم بی برگ و نوا²⁶⁹

“*Ey peri yüzlü, kendini bize göster ki; Senin kederinle azıksız, katıksız sarhoşum!*”

(در) edatı bazı beyitlerde (به) edatı yerine kullanılmıştır.

دوشم آمد ز فلک مزده که ای باده پرست
از خراباتِ مغان در حرمِ خاص ره است²⁷⁰

“*Ey şarapperest, dün gece bana felekten bir müjde ulaştı; Muğların has harabat haremine (sevgilinin otağına) yol varmış!*”

(از) edatı bazı beyitlerde (در) edatı yerine kullanılmıştır.

قوتِ جانِ بی دلان از لعلِ گوهربارِ اوست
قبلهء اهلِ نیاز از دلِ گلِ رخسارِ اوست²⁷¹

“*Aşıkların canının azığı onun mücevher yüklü lâlindedir; Niyaz ehlinin kıblesi cân-ı gönülden onun gül yanağıdır!*”

(از) edatı bazı beyitlerde (با) edatı yerine kullanılmıştır.

از باده بشویم همه اعضای خود ای دل
چون پرورشِ ذاتِ من از لای شرابست²⁷²

²⁶⁹ Metin, be. 59.

²⁷⁰ Metin, be. 190.

²⁷¹ Metin, be. 214.

²⁷² Metin, be. 211.

“Bütün uzuvlarımı şaraba bulayayım, ey gönül! Çünkü benim zatımın gıdası şaraptır!”

Nüshada (خدمتت) kelimesi (خدمتت) şeklinde noktalı olarak yazılmıştır.

چون سفر کردم مرا نیت همین بود از وطن
تا رسم در خدمتت ای شهریار کامکار²⁷³

“Bu yüzdendir hep vatandan ayrılmam; Ta ki hizmetine erişeyim, ey bahtiyar hükümdar!”

هر روز به صد شوق و طرب عسکری ای دل
در خدمت آن شوخ به تاج و کمر آید

“Ey gönül! Askerî her gün yüzlerce şevk ve neşeyle; O sevgilinin hizmetine taç ve kemerle geldi!”

Nüshada (حوض) kelimesi (حوض) şekliyle noktasız olarak yazılmıştır.

عسکری تا کی بگویی وصفِ کوثر پیش ما
پیش رندان به بُود از حوضِ کوثر این شراب²⁷⁴

“ Askerî daha ne kadar bizim huzurumuzda Kevser’in vasfından bahsedeceksin? Rintlerin nazarında bu şarap Havz-I Kevser’den evlâdır!”

Nüshada (قالیها) kelimesi (قالیها) şeklinde yazılmıştır.

اگر از کیمیا خواهد که سازد کس زرِ خالص
اگر اکسیر او نبود چه کار آید ز قالیها²⁷⁵

²⁷³ Metin, be. 2.

²⁷⁴ Metin, be. 99.

²⁷⁵ Metin, be. 43.

“Eğer biri kimya yoluyla saf altın elde etmek isterse; Sevgilinin iksiri yoksa kalıplardan (bedenlerden) ne hasıl olur?”

Nüshada mazgal anlamına gelen (کنگره) kelimesi (کنگر) şeklinde (ه) harfi konmadan yazılmıştır.

چون ز ما باز رود بلبلِ قدسی با او
در سرِ کنگرِ افلاک بُود جای نشست²⁷⁶

“Kutsî bülbül bizden ayrılınca; Konacağı yer feleğin burçlarının üstü olur!”

Nüshada (دردمندان) kelimesi (دردومندان) şeklinde yazılmıştır.

خسروا از لطفِ احسانِ تو باشد بر دوام
برگِ عیشِ دردمندانِ فقیر و دلفگار²⁷⁷

“Ey hükümdar! İhsanın lütfunla devam etsin daim; Dertli fakirlere ve gönlü yarahlara yaşam azığı!”

Nüshada (پیراهنم) kelimesi (پراهنم) şeklinde (ی) harfi eksik bir şekilde yazılmıştır.

شود پیراهنم روشن به چشمِ خلق چون فانوس
فتد کز شعلهء عشقش دلا بر جانِ ناشادم²⁷⁸

“Ey gönül, onun aşkının ateşi mutsuz gönlüme düştü (de); Gömleğim halkın gözüne fanus gibi göründü!”

Vezin gereği olduğunu düşündüğümüz sebepten (صد) kelimesi (صاد) şeklinde yazılmıştır.

²⁷⁶ Metin, be. 191.

²⁷⁷ Metin, be. 20.

²⁷⁸ Metin, be. 462.

صاد گفتم چشم او را بنده در وقتِ صفات

ایت صفت نبود به غیر چشم او در هیچ ذات²⁷⁹

“*Bendeniz vasf etme vaktinde onun gözünü yüzlerce kez anlattım; Bu özellik, onun gözünden gayrî hiç kimsede yoktur!*”

Nüshada (خون) kelimesi (ن) harfi konmadan yazılmıştır.

آن قطرهٔ خو[ن] بر رخ آن سرو گل اندام

در پیش من غمزده بهتر ز گلاب است من غمزده²⁸⁰

“*O gül endamlı servinin yüzündeki o bir damla kan; Ben yaralı (aşığın) nezdinde gül suyundan daha evlâdır!*”

Nüshada bazen de (ن) harfinin noktası konmadan kullanmıştır.

به وادی غم هجرانت ای گل نوس

لطیفه‌ایست وصال به جان ما خوشنود²⁸¹

“*Ey taze gül, senin hicran vadinde; Senin vuslatın canımız için hoş bir lâtifedir!*”

Bazı yerlerde ismin sonuna mef'ulün bih gayr-i sarîh eklenerek yazılmıştır.

دوشم آمد ز فلک مژده که ای باده پرست

از خراباتِ مغان در حرم خاص ره است²⁸²

“*Ey şarap-perest, dün gece bana felekten bir müjde ulaştı; Muğların harabatında has hareme (sevgilinin otağına) yol varmış!*”

²⁷⁹ Metin, be. 154.

²⁸⁰ Metin, be. 209.

²⁸¹ Metin, be. 266.

²⁸² Metin, be. 190.

Nüshada birçok yerde (به) yönelme edatı isme bitişik olarak ve (ه) harfi düşürülerek (بدریای) şeklinde kullanılmıştır.

خدا چون گوهرِ حسنّت عزیز و محترم کرده
نصیبِ ما ازان گوهر به دریای عدم کرده²⁸³

‘Cenâb-ı Allâh, senin güzellik cevherini aziz ve muhterem kılmış; Bizim de o cevherden nasibimize yokluk deryası düşmüş!’

Ek fiilin bitişik şekli zamirlere eklenerek yazılmıştır.

به حسن و خلقِ توپی ای پری به مثلِ ایاز
ز عشقِ عارضِ تو عسکریست چون محمود²⁸⁴

‘Ey peri, sen güzellik ve tabiatta İyaz gibisin; Senin yanağının aşkı sebebiyle Askerî, Mahmûd gibidir!’

این زمان در سخن آن نادره گفتار منم
که دلِ اهلِ خرد شد ز سخن مایلِ ما²⁸⁵

‘Bu devrin söz söylemede az ve öz konuşanı benim; Öyle ki akıl sahiplerinin gönlü benim sözüme meyleder!’

Hâ-yı gayr-î melfûz (ه) ile biten bazı kelimeler çoğul eki (ها) ile birleşince oluşan yeni kelime (ه) harfi düşürülerek yazılmıştır.

آن نه گلزار است و سبزه بلکه در روی زمین
دستِ قدرت پردهای سبز و گلگون بسته است²⁸⁶

²⁸³ Metin, be. 563.

²⁸⁴ Metin, be. 270.

²⁸⁵ Metin, be. 30.

²⁸⁶ Metin, be. 131.

“O, sadece gül bahçesi ve çimen değildir bilâkis yeryüzünde; kudret eli (onun yüzünde) gül rengi ve yeşil perdeleri bağlamıştır!”

Soru zarfı (چه) bazen kendinden sonra gelen kelimeyle birleşik olarak yazılmış. Bu esnada soru zarfındaki hâ-yi gayr-î melfûz (ه) düşmüştür.

چگونه جان برد بی مهر آن مه
به مهرش عسکری چون گشت معتاد²⁸⁷

“Askerî yârin sevgisine alıştığı için; O ayın sevgisi olmadan nasıl yaşar?”

Nüshada (توانستن) yeterlilik fiilinden sonra gelen asıl fiil mastar haliyle kullanılmıştır.

گشتهام زرد و ضعیف از اشتیاق ای پری
از غم هجر تو من مشکل توام زیستن²⁸⁸

“Senin ayrılığının acısıyla sararıp soldum, eridim ey peri! (Öyle ki) hicranınla yaşamakta zorlanıyorum!”

Olumsuzluk bildiren (نه) edatı bazı yerlerde (نی) şeklinde kullanılmıştır.

نی در ایران چون تو ملیحی باشد
نی در طوران چون تو صبیحی باشد²⁸⁹

“Ne İnan’da senin gibi alımlı bir güzel vardır; Ne de Turan’da senin gibi şirin bir yâr!”

²⁸⁷ Metin, be. 289.

²⁸⁸ Metin, be. 526.

²⁸⁹ Metin, be. 607.

Bazen (آمدن) fiilini olumsuz şekilde kullanırken olumsuzluk takısı (ن) ile (آمدن) fiilin arasına gelmesi gereken (ی) kaynaştırma harfi kullanılmadan olumsuzluk takısı direkt fiile birleştirilerek yazılmıştır.

در خیالِ رویِ آن مه دیده را پوشیده‌ام
تا برون نآید خیالِ رویِ او از دیده‌ام²⁹⁰

“O ay gibi sevgilinin yüzünün hayâliyle gözlerimi sıkı sıkı kapatmışım; Ta ki onun yüzünün hayâli gözümünden dışarı çıkmasın!”

(افتادن) fiilinin başındaki (ا) harfi düşürülmüş ve (فتادی) şeklinde yazılmıştır.

گر فتادی نظرم در شبِ هجران به هلال
همچو ابروی تو آنجا نظر انداختمی²⁹¹

“Eğer ayrılık gecesinde hilâle bakarsam; Ona senin kaşın nazarıyla bakarım!”

Miş’li geçmiş zamanın ikinci tekil şahsı çekilirken ek fiilin ikinci şahsı hemze (ء) kullanarak (برده) şeklinde yazmıştır.

ز خوبان کویِ خوبی برده‌ای از ماهِ کنعان هم
هرانکس دعویِ خوبی کند کوی است و میدان هم²⁹²

“Güzellik kûyunu Hz. Yusuf ‘tan kapmışsın; Her kim ki güzellik iddiasında bulunur işte kûy işte meydan!”

²⁹⁰ Metin, be. 466.

²⁹¹ Metin, be. 588.

²⁹² Metin, be. 443.

Bazen miş'li geçmiş zaman fiilleri, başına (ب) getirilerek kullanılmıştır.

چون ز غفلت چشم خود بر لعلِ او بُنهاده ام
گر بریزد خونِ من از خنجرِ مژگانِ رواست²⁹³

“Gafltle gözlerim onun lâl dudaklarına düşünce; Kirpiklerinin hançeriyle kanım aksa revadır!”

Emir kipi sürerlilik bildiren (می) eki ile kullanılmıştır.

اگر گویی سخن بی عیب می گوی
ز بد گفتن تو اوراقِ سخن شوی²⁹⁴

“Eğer söz söyleyeceksen kusursuz söyle; Kötü söz söylemekten söz varaklarını yıka!”

به شکرِ پاکئِ ذاتت که پرسشی می کن
ز رویی مرحمت ای شه ز حالِ اهلِ نیاز²⁹⁵

“Senin zât-ı pâkının şükrünün hakkı için ey şâh! Merhametinle niyaz ehlinin halini sor!”

Fiil çekimlerinde sürerlilik bildiren (می) eki fiillere birleşik olarak yazılmıştır.

گرچه می کارم به دل تخمِ وفایِ دلبران
عقل می گوید که این تخمت نگردهد بارور²⁹⁶

“Her ne kadar gönlüme dilberlerin vefa tohumunu eksem de Akıl diyor ki; ‘Bu senin tohumun mahsul vermez!’”

²⁹³ Metin, be. 185.

²⁹⁴ Metin, be. 698.

²⁹⁵ Metin, be. 399.

²⁹⁶ Metin, be. 324.

Muhtemelen mahalli bir deyiş olarak ‘görmek’ anlamına gelen (دیدن) fiilinin geçtiği yerlerde muzârî fiilin başına gelen (ب) yerine (بو) kullanılmıştır.

می شوم فارغ ز قیدِ هر چه غیرِ عشقِ اوست
چون بویینم یک زمان رخسارهٔ جانانه را²⁹⁷

“Onun aşkından gayrı ne kadar bağ varsa hepsinden kurtuldum; Sevgilinin yanağının kokusunu bir an için duyumsayınca!”

Bazen etken anlamı edilgen kullanmıştır.

تا ازان دم که جمالِ تو به خوبی دم زد
ملکِ خوبی ز رخت ای مه من آباد است²⁹⁸

“Senin cemâlin güzellikle anıldığından beri; Güzellik diyarı senin yüzün (sayesinde) mamur olmuştur ey benim ayım!”

İyelik ekinden sonra gelmesi gereken yardımcı fiil (است), (اش) iyelik ekinden önce kullanılmıştır.

تا عشقِ ترا در دلی شیدا وطن است اش
مأ وای من غمزده بیت‌الجزنس‌تتش²⁹⁹

“Senin aşkın, bu deli gönülde vatan olduğundan beri; Bu zavallının meskeni, onun hüznünler evidir!”

²⁹⁷ Metin, be. 57.

²⁹⁸ Metin, be. 197.

²⁹⁹ Metin, be. 726.

3.1.5. Sunulan Metnin İmlâ Özellikleri

1. Serkecsiz yazılan harfler, günümüz imlâsına uygun olarak yazılmıştır.
2. «به» izafet harfi ayrı olarak yazılmıştır.
3. Metinde edatlar, uygun düşen yerlerde ayrı yazılmış, «مرا» ve «ترا» gibi bazı istisnai kullanımlarda olduğu gibi bırakılmıştır.
4. Metinde «است» yardımcı fiili, gerekli görülen bütün yerlerde birleşik olduğu kelimelerden ayrı yazılmıştır.
5. Nüshada fiile bitişik olarak yazılan «می» süreklilik edatı fiilden ayrı olarak yazılmıştır.
6. Nüshada fiilden ayrı olarak yazılan «ب» ön eki fiile birleştirilerek yazılmıştır.
7. Hâ'yı gayr-ı melfuz, yâ-yı nispet ya da vâv-ı medûle ile biten kelimelerin sonundaki «است» yardımcı fiili, birleşik olduğu kelimedenden ayrı yazılmıştır.
8. Okumada tereddüd edilecek yerlere hareke, gerekli görülen yerlere ise şedde ve hemze konulmuştur.
9. Metnin tümünde, gerekli yerlere izafet kesresi konulmuştur. «ا» ve «و» ile biten kelimelerin sonuna izafet ya'sı (ى) getirilmiştir.
10. Hâ-yı gayr-ı melfuz ile biten kelimelerin sonundaki izafet; nüshada olduğu gibi, sunulan metinde de kelimenin sonuna konan izafet hemzesi (ء) şeklinde gösterilmiştir.
11. Hâ-yı gayr-ı melfuz ile biten kelimelerin sonunda bulunan ve hemze ile gösterilen yâ'yı vahdetler (اى) şeklinde yazılmıştır.

12. Hâ-yı gayr-ı melfuz ile biten kelimelerin sonunda bulunan ve hemze ile gösterilen yâ'yı muhatablar (أى) şeklinde yazılmıştır.
13. Nüshada vezin zoruyla sakin okunması gereken harflerin üzerine metinde cezm (◌ْ) konulmuştur.
14. Nüshada bulunmayan ancak bulunması gereken ibareler tarafımızdan eklenmiş olup bu ibareler, köşeli parantez [] içerisinde verilmiştir.
15. Metinde bazı kelimeler günümüz imlâsına uygun olarak ayrı ya da birleşik yazılmıştır.

3.2. ASKERÎ DİVANI'NIN TERCÜMESİ

Kaside

1

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Zamanın ve feleğin etkisiyle dolandım cihanda
Çokça gezdim avare ve gayr-i ihtiyarî her diyarda

1^b

Bu yüzdendir hep vatandan ayrılmam
Ta ki hizmetine erişeyim, ey bahtiyar hükümdar!

Ayağını öpmek arzusuyla Doğu diyarından geldim
Ülkeden ülkeye, bu vatanın sınırına kadar ulaştım

Güzeldi âlemi seyretmek ve cihanı görmek
Gece gündüz her zaman başka bir yeri dolaşmak

5 Ey gönül! Ta eskiden beri insanlara cihanda dolaşmak
Tarikat ehlerinden yadigâr kalmıştır

Daha ne vakte kadar gitme ve gelmeden bahsedeceksin
Şâhın vasfını anlat, diğer sözleri bırak

Cihan âleminin şâhı Sultan Süleyman Han Hazretleri
Dünya mülkünün halefi, yücelik ve vakar sahibi

Onu vasfetmekten nasıl geri dururum
Allah'ın (resulü) hazreti peygamberin halifesi

Öyle ki Hz. Ebubekir'in dünyadaki hali gibi
Mekke ve Medine'yi sana verdi aziz Allah

10 Hak, adalet ve zamanın yasaları yolunda
Bu devirde Hz. Faruk'un heybeti sendedir

2^a

Kâbe'de adına hutbe okundu
Bu şeref Ashab-ı Kibar'dan başka kimseye nasip olmamıştır

Gazneli Mahmud'un hikâyesi ve Sumenât Seferi'nin anlatısının
Senin yaptıklarının yanında lafı bile olmaz, ey şâh

Doğunun ve batının hükümdarları ve Fars'ın bütün şâhları
Senin ayağını öpmekle her daim iftihar ederler

Bundan önceleri her ne kadar Behram kendisi için
Yedi iklimin içinde yedi altın taht yaptırdıysa da

15 Eğer bu devirde olsaydı Behram,
Senin tahtının önünde yaptığı kendi Heft Evreng'inden utanırdı

Mesela bu devir ve zamanda olsaydı Zümrüdüanka
Av günü senin şahinin önünde kuyruksallayan kuşu gibi kalırdı

Senin kılıcının korkusuyla düşmanların saklansın
Mekânlarını tıpkı Keyhüsrev gibi mağaranın dibine yapsınlar

Eğer bu zamanda dünyada olsaydı Harun er-Reşid
Rüşünü dünyaya asla aşikâr edemezdi

Senin dünyadaki kasrının eyvanının yanında Kisra'nın eyvanı da neymiş
Onun iktidarı zamanında sarayda düzen bozukluğu hâsıl olmuştu

20 Ey hükümdar ihsanın, lütfunla devam etsin daim
Dertli fakirlere ve gönlü yaralılara yaşam azığı

Seher vakitleri hankâhtan işitirim
Arzuları yerine getiren bahtiyar hükümdarın hayrının zikrini

Ben bu gönül alıcı sözleri işitir işitmez, ey gönül
O zaman şehriyara dua etmekle meşgul oldum

Kadîm hükümdarın zâtının kudreti uğruna
Yıldızlar gökte iş aletleri gibi olsun, ey gönül

2^b

Senin rahmetin insan ve perilerin üzerine olsun
Ey rızık veren ve nevbaharı bezeyen yaratan

- 25 Adaletinle mülkün ve ülken, emniyet ve güvenlik demektir
Devletin merkezi sağlam kutup noktası gibidir

Askerî her yerde gece gündüz gayr-i ihtiyârî
Her daim senin hayrına dua etmekle meşguldür, ey hükümdar!

Gazeller

1

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâun feilâtün feilâtün feilün]

Güzellerin sevdasının şerhi bizim kâmil sözümüz oldu
Bizim gönlümüz bütün güzellerden oluşan hayâl ordusunun ülkesi oldu

Ben karasevdalının zannına göre onun ağzının
Şeker gülüşü bizim tüm müşkülümüzü halleder

Saf şarap ve rûbabın ahenginin tesiriyle ey saki
Meclis canlandı ve mahfilimiz bezendi

- 30 Bu devrin söz söylemede az ve öz konuşanı benim
Öyle ki akıl sahiplerinin gönlü benim sözüme meyleder

Askerî eşyasını hankâhtan dışarı çıkardı
Meyhanenin semti bizim menzilimiz olsun diye

2

Hezec-i müsemmen-i sâlim [Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün]

Sâkî şarap sun çünkü mahfillerin şevki onunla artar
Kadehin devrinden cümle dertler derman bulur

O dilberin aşkıyla âşıklar sıkıntıya düşünce
(O sevgilinin) zülfünün ucunun kancasıyla sıkıntı düğümleri çözülür

Kutlu talihin gayretiyle maksatlar bermurâd olur
Öyle ki kaptanın tedbiriyle gemi sahillere ulaşır

3^a

- 35 Sitem görmüş Ferhâd'dan dünyada eğer bir nâm kaldıysa
Her menzilde Bîsütûn dağı onun nişanıdır

Askerî kederli olunca neşe idrakı kalmadı
O şaraptan iç zira onun şevkiyle sıkıntı gönülleri terk eder

3

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün
fa'lün]

Ey sevgili dilberliğin dolayısıyla naz ve cilve edersin
Senin nazına dünya malını feda ettim

Şarap ve maşuk, gülşen ve bağ düşüncesindeyim
Hankâhta olmak gibi bir niyetimiz yok

Mesih gibi (dünya) bağlarından kurtulan bir kişi
Bağın büyüüne kapılmaz

- 40 Lâle zamanı yarânla şarap şişesinin,
Kadehinin ve sahranın kenarında olmayı ganimet say

Askerî, sevgilinin ayva tüylerini vasf etmekte aciz olunca
Bütün yazdıklarına bir çizgi çekti

4

Hezec-i müsemmen-i sâlim [Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün]

Sevgilinin ayrılığının acısıyla âşıklar canlarından geçti
Sevgili dudaklarıyla konuşmaya başlayınca (onlara) yeni bir hayat bahşetti

Eğer biri kimya yoluyla saf altın elde etmek isterse
Sevgilinin iksiri yoksa kalıplardan (bedenlerden) ne hasıl olur

Ey sevgili ben kederli âşık, ayrılığının acısıyla sadece bir gün değil
Bu mihnet üzere gitti her günüm, gecenin gamından ne bahsedeyim

- 45 Dünyayı aydınlatan güzelliğiyle o ay yüzlü mektebe gidince
Naz ve dilberlikle okullara öğretmen olur

3^b

Ey gönül seher vakti Askerî içki satanların mahallesine gitti
Rindlerle dost olunca onların meşreplerini uygun buldu

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Gönül çalan sevgili gizli gülüşünden haber verdi bana
Tebessümden (açan) gülümseme goncasını gösterdi bana

Çayır ceylanı, lâle ve reyhan bana
Sevgilinin gözünü, yüzünün rengini ve ayva tüylerini hatırlattı

Her daim bu cihanda aşk-ı pak estirdiğim için
Kimse sormaz bana kıyamet gününde ne itaatimi ne isyanımı

50 Senin sokağının başından ayrılmaya ben nasıl cesaret ederim
Ey gönül hırsız, eğer Rizvan beni cennete isterse

Yusûfun gömleğinin hoş kokusunun haberi geldi
Kenan tarafından saba yeli bana esince

Ey Askerî! Senin varaklı sarayın olmazsa da
İçki satanların haremde ve meyhane köşelerinde senin için çok hazineler vardır

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Ey sâkî, süzölmüş şaraptan bir kadeh ver
Ki divane (olan) beni keder bir an (olsun) terk etsin

Gönlümde her daim ay yüzlülerin güzelliğinin hayâli var
Çünkü gizli hazineler virane köşelerinde olur

55 İhsanıyla biganeyi semtinin hareminden kovmayan
O harabat pîrinin bendesiyim

Sabah vakti yüzlerce işveli göz kırpışıyla uykulu gözlerini açan
O dilberin güzel uykusunun bendesiyim

4^a

Onun aşkından gayrı ne kadar bağ varsa hepsinden kurtuldum
Sevgilinin yanağının kokusunu bir an için duyumsayınca

İçki satanların semtinin toprağı bizim gözümüzün sürmesidir
İşte bu sebepten ey Askerî meyhaneyi mesken tuttum

7

Remel-i müseddes-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilün]

Ey peri yüzlü kendini bize göster ki
Senin kederinle azıksız, katıksız sarhoşum

60 Bahar bulutunun çimendeki nemiyle
Güllerin yüzü sefayla şenleniyor

Ay yüzlü dilberlerle hoştu
Bostan'ın haremde şarap içmek

Huri köşkü ve cennet bahçesi nasıl olur da
Bizim için o peri yüzlünün semti gibi olur

Bu eski meyhanede dilberin aşkı için
Yol gösteren baht yıldızıyım

Askerî her an yüz çeşit niyaz yüzünden
Senin semtinin köpeğine sığındı

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün fa'lün]

65 Bahtımın yıldızı senin aşkınla kutlu olsun
Yüzünün sevgisi gönlümde an be an artsın

Ey gönül, Leylâ'nın devesi çöle gidince
Onun yolu, Mecnûn'un menziline doğru olsun

Hayatın gül bahçesinden yetişen her fidan
O endamı çokça cilveli fidana denk olsun

4^b

Çöl lâle renginden hoş bir renk alınca
Senin gül yüzün olmadan o kadeh kan dolsun

Askerî'nin gönlünü senden ayrılmasıyla keder kaplayınca
Senin ayrılığının acısıyla gözyaşları Ceyhûn gibi olsun!

Hezec-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf -i mahzûf [Mefûlü mefâilü mefâilü feûlün]

70 Çiğ damlaları çimenlere doğru vurunca
Ondan yasemin ve gül goncaları açtı

Gönül çelen sözlere kulak ver diye
Senin vasıflarına dair yüz türlü söz söyledim

Gül açtı, lâle bitti bağın etrafında
Ne güzeldi böylesi bir zamanda çimenlerde dolaşma

Vefâ ehli gamlı gönülleriyle vatanlarından
Ayrı düştüler, senin semtini tavaf etmek için

Ey sevgili, yüzündeki zülüfleri yanağında düğümle
Çünkü gül demetini ipe bağlarlar

- 75 Ey güzel! Askerî, Mecnûn gibi senin hicranıyla bir ömürdür
Senin ayrılığından çölde yalnız olmaya alışmış

10

Recez-i müsemmen-i sâlim [Müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün]

Ey gönül, akıllı kimse eğer meyhaneyi mesken edinirse
Meyhanenin eşiğinin toprağını gözüne sürme eder

Dünyada o yektane cevhere değer biçilemezken
Ona kavuşmanın değeri nasıl biçilsin, ey gönül

O peri bana 'Gönlünde ne var?' diye sordu
Dedim ki; 'Senin gam hazinenden başka bir haber yok'

5^a

Çemendeki çiçekler güzeldir, ben o güzel yüzün âşığıyım
Sâkî kadeh sun, onun hâl u hattı çokça gönül çelendir

- 80 Meyhanede onun vuslatından gönlüme bir feyz ulaşırsa
Hankâhı terk ederim, meyhaneyi mesken tutarım

O sevgilinin aşkından uzak durmayı artık bana nasihat etme
Onun cemalinin şevkini bulmuşum nasıl dinlerim efsaneyi

Eğer Askerî âşık olduysa (ondan) bilgelik isteme
Onun âşkî yüzlerce akıllı ve bilgeyi divane eyledi

Hezec-i müsemmen-i ahreb [Mefûlü mefâilün mefulü mefâilün]

O şarap dolu kadehten artık bana ver sâkî
Dün geceki şarabın bende etkisi kalmış

Ey ay! Cennetin en yüce bahçesinde bile senin yüzün gibi bir gül açmaz
Ey taze! Cennet gülü aklımıza gelen son şeydir

85 Ey eşim olan dilber, meyhane köşesinden
Kurtuluş ilacından bir miktar bize ver

Senin güzel kokundan can burunları feyz duydu
Bir seher (vakti) o amber kokulu ihsan bize geldi

Ey Askerî, o saat mübarek bir zamandı
Gönlü aydınlatan ay yüzlümden bize haber geldi

Münserih-i müsemmen-i matvî-yi mevkûf [Müfteilün Fâilün Müfteilün
Fâilün]

Yüzünü göster ey bizim güzel gülümüz
Senden isteğimiz bu kadarlık iyilikdi

Hoş zülfün, amber kokan benin ve mis kokulu kıvrımlı ayva tüylerin 5^b
Ve onun kederinden sevda âteşimiz keskinleşti

90 Güzellerin sokağının başı bizim meskenimiz gibi olursa
En yüce Cennet (dahi) gelmez hatırıma

Cihânda ben âşıktan bir nişan kaldıkça
Âşık gönlümüzde onun temennisi olacak

Bize bütün âlemden daha iyiydi, ey Askerî
Temiz kadehimiz saf şarap ile dolduğu zaman

13

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Onun güneş gibi yüzü ilâhî ihsanın bir tezahürüdür
Saf gönüllere onun cemalinin aydınlığı düşmüş de parlamış

Bizden korkunca yüzüne peçe düşer
Yüzünden perdeyi kaldır ki peçenin ardından ay yükselsin

95 Gülşenim tarla, eğlence yerim söğüdün dibi
Kadehim çömlek testiden ve nağmem rübaptan

Şans eseri seni görünce (buna) inanmak nerede
Ya bu benim gözümde bir hayâl ya da gördüğüm bir rüya

Devr-i âlemden sana bir sıkıntı hâsıl olursa sabret
Zira aceleden fayda gelmez, ey hekim!

Dünyanın etrafında şiirlerimle dolandığımda
Şair olan her kim varsa ey gönül, cevap vermede aciz kaldı

Askerî daha ne kadar bizim huzurumuzda Kevser'in vafından
bahsedeceksin

Rintlerin nazarında bu şarap Havz-ı Kevser'den evlâdır

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün fa'lün]

100 Çemende çok güzel olan taze serviyi göster 6^a

Tıpkı sevgilinin endamı ve Hızır'ın hil'atı gibidir

Benim sözümün onun katı gönlündeki etkisi
Ferhat'ın keserinin darbesi ve bir diken çiziğidir

Gül, sitem dikeniyile bülbülü yaralayınca
Bülbülün kanının izi gülün eteğine damladı

Onun yakınlığıyla her an şevkim artar
Kara sevdalı âşığın neşesi, özür gibidir

İç şarabı! Zira sabah kuşunun çığılığı her taraftan yükselince
Gece gitti ve muhabbet sona erdi

105 Bu nidâ vefa ehlinin kabrinden duyuldu
Cennet'in gülşeni bizim kabrimizi kışkandı

Bizim dilberimizin vafına dair ne söyleyip yazayım
Zarif tabiatlı, gül endam ve çehresi güzeldir

Her kim ki gönlünü sevgilinin zülfüne bağlar
Onun gönül kuşunun mekânı Hüma'nın yuvasıdır

Ey gönül Askerî'nin işi her yerde ve her zaman
Kızıl şarabı içmek ve meyhaneleri dolanmaktır

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün fa'lün]

O ay yüzünün mihrap şekilli ve pusula gibi kaşlarının hayâli
Bizim gözlerimizin içindedir

- 110 Ferhat'ın mezar taşı ortada olmasa da
Şirin'in sureti bir güzellik nişanıdır

Ey servi boylu senin yüzünün aşkıyla bilmiyorum
Aklım ve fikrim nereye gitti, yeme-içme ve uykularım nerede?

Sevgilinin cemalinin güzellikte eşi benzeri yoktur
Onun yaradılışının tümü letafet ve güzelliklerle doludur

6^b

Hasret yüzünden sözlerim, papağanın
Tıpkı hurma tanesi gibi ikiye ayrılmış gagası gibi oldu

Askerî çokça şiir nazmetti
Öyle ki onun sözlerinin şöhreti latif bir şekilde yazmasındandır

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

- 115 Mezarımın toprağının süsü çöl lalesi olsun yeter
Kabrimin örtüsü o güzelin semtinin tozu olsun yeter

Sevgilinin mahallesinin divaneleri seni hatırlayınca
Çölün eteklerinde rüzgârla her taraftan gelen tozlar dolar

Yaralı bedenim, yanan gönlümle korkarım ki
Fanusun perdesi o biricik gömlekten olsun yeter

Koyu mavi gökyüzünün altında âşıkların arasında
Güzellerin cemaline bizim çokça temiz aşkımız vardır

Ey güzellerin kıymetlisi senin güzelliğinin devrinde
Okullarda daima Sûre-i Yûsûf okutulsa yeter

Ey gönül, Askerî için o perinin semtinde değerli yaygı gerekmez
120 Ayağının altında kerpiç yeter

17

Münserih-i müsemmen-i matvî-yi mevkûf [Müfteilün Fâilün Müfteilün
Fâilün]

Bizim gül endamlı servimizin lâkabı Bedahşan yâridir
Onun kırmızı dudağının yanında, nerede Bedahşan yakutu

Bu kızıl şafak, sevinç ve neşe vaktidir
Bu camdan âlemde bizim gül renkli şarabımızın rengidir

Ey dilber senin yüzünün aşığı olduğum için
Senin ayağının toprağı benim gözümde sürme gibidir

7^a

Kapının eşğinde oturanlar senin ayrılığının acısıyla
Acı fena' şarabından bir yudum beklerler

125 Senin dergâhının sakini olduğumdan beri
Her anımda senin semtinin köpekleriyle didişmekteyim

Yaslı gönlümüzle ey sevgililer, Askerî
Can û gönülden sizin semtinizin köpeğiyle yatıp kalkar

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Allah, taşlaşmış gönlümüze ciğer renginde yakut bağlamış
 Senin yakut dudağının kederinden taş kalbimizi kan bağlamış

O perinin acımasız gönlünde (öyle bir) öfke vardır ki
 Bana bir kelâm etmeye şarap renkli dudakları kapanmıştır

Dilberlik yolunda âlemin bütün güzelleriyle
 O perinin güzellik iddiasının yolu tüm dünyada kapanmıştır

130 Onun amber kokulu ayva tüylerinden gönül ne zaman kurtulabilir
 Kanımız, onun ayva tüyelerine büyüyle bağlanmış

O sadece gül bahçesi ve çimen değildir bilakis yeryüzünde
 Kudret eli gül renkli ve yeşil perdeleri birbirine bağlamıştır

Ey endamlı servi, senin aşkının kederinde
 Felek Askerî'den ne gördüyse onu Mecnun'a atfetmiştir

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Ey ay, vefada senin köpeğin dahi dünya ehlinden evlâdır
 Vefası olmayan, köpekten daha aşağıdır

O taze servinin düzgün boyunun ayrılığıyla
 Kazancım sıkıntı, mahsulüm gam ve dert oldu

7^b

135 Yüzlerce üzüntü ve kederle onun semtinden ayrı düştüm
 Cennetten ayrı kalmak bana Hz. Âdem'den miras kaldı

Âşık Mecnun'un fena' çölündedir hanesi
Ayrılık acısı sebebiyle matem yaygısıdır

Askerî âlemdeki tüm özgürlerin efendisi olduğundan
Onun gamlı gönlü cümle âlemden azat olmuştur

20

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün
fa'lün]

Lâle, fâni dünyanın bekasını görmedi
(Fâni dünya onun) gönlünde gizli yaralar bıraktı

Saba yeli gülün yaprağından bahçenin her yanına serpti
Bahçeye git de Mani'nin nüshalarını gör

140 Mani'nin hikâyesini de işini de sanatını da anlatma
Zira o, zahiri gördü de batını anlamadı

Olur da gülşenin bir köşesinde mülayim bir havada
Erguvanın cebinde gül goncası açıldı

Askerî şarap içmeye meyledince
Saf şarap olmaz, tortulu şarabı getir

21

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

O gül yanaklımın aşkını terk etmek zordur
O ay (yüzlünün) ayrılığının acısına çare bulmak zordur

Hâşâ, senin semtinden başka bir yere gidemem
Senin semtinin sakinini uzaklaştırmak zordur

145 O taze servinin ayrılığıyla gönlüm yüz parçaya bölündü
Parçalanan gönle çare bulmak zordur

8^a

Ferhat sert kayaya Şirin'in suretini kazıdı
Şirin'in suretini sert kayaya kazımak zordur

Kaderin etkisiyle iyi ya da kötü her ne olursa
Bu tahmini, gezegen ve yıldızlardan (bilmek) zordur

Askerî perdenin arkasından o aya doğru nasıl bakabildin
Güneşin yüzünü seyretmek zordur

22

Hezec-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf [Mefûlü mefâîlü mefâîlü
feûlün]

Ey ay, her an sarhoşlukla bana ne diye nazlanırsın
Sarhoşluğa tutulma dünya su üzerinedir

150 Şaraptan sevinç ara ve sakinin elindeki kadehten
Şarap iç ve dünya bağışla zira devir gençlik devridir

Dünyanın varlığından âşık gönüllerin ne beklentisi olabilir
Âşık gönüllerin bağlılığı halis şarabadır

Harabatın sırları bize görünmez
Çünkü sevgilinin yüzü peçenin ardındadır

Askerî, bugün saf şarapla sarhoş olunca
Dünyadan istediği sadece şarap kadehidir

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Vasf etme vakti bendeniz onun gözünü yüzlerce kez anlattım
Bu özellik onun gözünden gayri hiç kimsede yoktur

- 155 Muhabbet sebebiyle konuşmaya başlayınca
Ey ay! Senin lâl dudaklarının lezzetini hiçbir şarapta görmedim

Eğer bu nüktem Herat memleketine doğru giderse
Bu sözden ötürü Câmî'nin aziz ruhu bana; 'Aferin' der

8^b

O lâl (dudaklarından) bize sonsuz hayat bahşediyordu
İşte bu yüzden kimseye âb-ı hayatın hikâyesini sormadım

Ey Askerî! Onun hicranıyla gönlüm kan doldu
Onun hicranıyla gözlerimden (yaşlar) Fırat'ın suları gibi akıyor

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün fa'lün]

Kederli âşık, sevgilinin yolunun toprağıdır
Kulağı tıkalı dervişlerden bir derviştir

- 160 Senin güzelliğin gibi, kimse (güzelliğiyle) anılmadı, ey ay!
Dünya meydanında güzellikler vasf edildiğinden beri

Senin cemâlinin aksinden pür nur olması ne acayıptir
Zavallı âşığın yerle yeksan olan türbesinin

O taze servinin kederine giriftar oldun diye
Kan dolu gözyaşları, sonsuz bir denize döndü

Sinemde gizli bir ateş vardır
Benim yana yakıla ah etmem işte bu sebeptendir

Yarabbi! Sinemden onun kederinin ateşini eksiltme
Öyle ki benim sıkıntımın dermanı onun kederi ve derdidir

- 165 Askerî senin gibi güzel yüzün özelliğinden bahsedince
Senin güzelliğinin bahsi sebebiyle (sözü) hatasızdır

25

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Cennet bahçesi gönül ferahlatan bir yer olsa da
Senin semtinden daha iyi bir yer olduğu söylenemez

Halvette oturan zahit Zerdüşt tapınağını gördü ve çekinmeden
Dedi ki; (burası da) bir meyhane köşesi imiş

9^a

Naz ve güzellik tahtında ve niyaz mahallesinin başında
Ne sen gibi bir padişah ne de ben gibi bir dilenci olmuştur

Fakr libası içinde bir zahit (bana) kendini gösterdi
Haline bakınca (fark ettim ki) kendi de fakirlik haliyle süslenmişti

- 170 Askerî meyhanenin pirine gittim ve ona dedim ki
Senin meyhanenin köşesi bana dârüşşifa' gibidir

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

O gül değil saba' yeliyle saçılmış goncadır
Yaraladığı kanlı gönlülden ok ayrı düşmüştür

Bayram gecesi şafaktan (itibaren) senin ay (yüzüne) bakan
Şaraptan ayrı düşmüş altın kadehi görür

Güzel yüzlülerin cemâlinde gönül çalan ayva tüyleri ve ben
Güzel bir gül bahçesidir lakin ölümsüz değil

Meyhanenin testisi elimize düşünce
Cemşid'in kadehinden şarap içme arzumdaki kurtuldum

175 Senin lâl dudağın olmadan sürahi an be an kan ağlıyor
Sen içmeyince testi şaraptan yoksun kalıyor

Sevgilimin kaşları hilal gibi iki büklüm olduğundan
Bir günlük ay dahi sevgilimin kaşları gibi (ince) olamaz

Gül bahçelerinde bülbüllerin ateşli ahından
Bak, tavusun kanadı dağlanmış ey Askeri!

Münserih-i müsemmen-i matvî-i mekşûf [Müfteilün fâilün müfteilün
fâilün]

Ey saki, bu gökyüzünün kubbesi benim ters dönmüş kadehimdir
Ondan şarap istemek benim mecnunluğundandır

9^b

Kıyamet günü Güneş'in harareti artar
O alevin sıcaklığı benim içimdeki yangındandır

180 Yüzünün cemâlinin şevki, canıma alev düşürdü
Dünyaya iltifat ettiğim an, benim delilik anımdır

Senin ayrılığının acısına müptela olduğumdan beri
Kederden gözlerim kan çanağına döndü

Yârim zulümle öldürse
Onun huzurunda ölmek ben zavallının işidir

28

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

O sevgilinin gül yanağının haberi dahi dertli canımızın devasıdır
Onun yüzü gibi bir gül, güzellik gülşeninde nerededir

Ey gönül çalan sevgili, ey ay yüzlülerin güneşi
Senin yüzünün aydınlığı olmadan gökyüzünde ay ışıksızdır

185 Gafletle gözlerim onun lâl dudaklarına düşünce
Kırpıklarının hançeriyle kanım aksa revadır

Güneş, onun yüzünün kıskançlığından kan ağlamıyorsa eğer
Feleğin eteğinde bu kan izleri ne arıyor

O şuh güzelin misk kokulu ayva tüyelerinden ve ay gibi yüzünden dolayı
Onun güzelliği dava edilirse dava hatadır

Âşıkların katli için sevgilinin boyu şahitlik eder
Yaralıların katli için şahitlik etmek uygundur

Askerî hilâlin iki kat olması nedendir bilir misin?

Hilâl, benim sevgilimin kaşının kıskandığından iki büklümdür

29

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün]

- 190 Ey şarapperest, dün gece bana felekten bana bir müjde ulaştı 10^a
Muğların harabatından sevgilinin haremine yol varmış

Kutsi bülbül bizden ayrılınca

Konacağı yer feleğin burçlarının üzeri olur

Güzel yüzünle bize amber kokulu ayva tüyelerini göster, ey sevgili

Lâl dudaklarınla ey ay, lâl dudağının çevresindeki tüyler güzeldir

Ey benim ayım, yüzündeki iki kaşın iki hilâl

Bir aydan iki ay (doğması) ne acayip görünür

Senin kederinle elinde tesbihin dizisi gibi kaldım diye

Muğların harabatında âşık ve şarap düşkünüyüm

- 195 Ey sevgili, senin yüzün en parlak ay gibi olduğundan

Askerî senin yüzünün hatırasıyla mahperest oldu

30

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün fa'lün]

Onun (sevgilinin) zülfünün ucundan gönlüme yüzlerce düğüm düştü

Ancak o muhabbet kancasıyla düğümü çözmedi

Senin cemâlin güzellikten dem vurduğu andan beri

Ey benim ayım, güzellik diyarı senin yüzünden mamur olmuştur

Ey ay yüzlü vuslat şarabından bir yudum sun
Zira vuslatın yüceliğine gönlümüz alışkındır

Söğüdün gölgesi, halis şarap, gül bahçesinin kenarı
Sevgilinin elinden şarabı iç zira dünya geçicidir

- 200 Askerî yashlı gönlüyle viraneye düşmüş
Ey öğüt veren kişi beni engelleme çünkü gönül düştü

31

Remel-i müseddes-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilün]

Sevgilinin amber kokulu zülfü bize tuzak olduğundan beri
Can ona bağlanmış, gönül ona ram olmuş

10^b

Dünyayı etkisi altına alan sarhoşluk
Onun badem şeklindeki siyah gözlerinin sarhoşluğudur

Yakut dudaklarından Bengisu bahşetmediyse (ne olmuş)
Çünkü onun lütfu candan daha tatlıdır

Güzellikte Hz. Yusuf darb-ı mesel olsa da
Bu zamanda güzel yüzlülük nâmı sevgiliye aittir

- 205 Cemşid'in kadehi Askerî'nin hatırına gelmez
Zira o devamlı sevgilinin kadehiyle sarhoştur

32

Hezec-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf [Mefûlü mefâilü mefâilü
feûlün]

Saf şarap dolu testiye alalım
Zira bugün başımızda şarap kadehinin arzusu var

Yüzün güzellikte ayın on dördü gibidir
Yanağındaki o zülûf de bir bulut gibidir

O siyah benden, amber kokan ayva tüylerinden, ey gönül
Zavallı âşıkların gönüllerinin hâli haraptır

O gül endamlı servinin yüzündeki o bir damla kan
Ben yaralının nezdinde gül suyundan daha evlâdır

210 Ey gönül, gül yaprağı üzerindeki bir çiğ tanesi
Benim sözlerim gibi nasıl berrak olur

Bütün uzuvlarımı şaraba bulayayım, ey gönül
Çünkü benim zatımın gıdası şaraptır

Miskin âşık, senin ayva tüyelerinin ve yanağının ayrılığının acısıyla
Günlerin üzerine çizgi çekerse bu revadır

Eğer bir sevgilinin (elinden) şarap içersen, Askerî
Senin (bu yaptığın) iş bizim mezhebimizde sevap kaynağıdır

11^a

33

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Âşıkların canının azığı onun mücevher yüklü lâlindedir
Niyaz ehlinin kiblesi can-ı gönülden onun gül yanağıdır

215 Ömrüm her an senin lâl dudağının tesiriyle uzuyor
Zira her nefeste onun sözü İsa'nın nefesi gibidir

O gönül çelen sevgilinin yanağı şarabın tesiriyle gül rengi oldu
Güneşin yalazı onun yanağının aydınlığındandır

Benim nazarımda o ay (yüzlünün) zülfü zincir gibidir
Öyle ki o amber kokulu zincir zülûf, onun tuzağıdır

Şimdi Acem'de meşhuru onun bütün sözleri gibi
Askerî sözüyle Arap diyarını fethedecek

34

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün fa'lün]

Senin aşğın bütün gece figan ederek uyanıktır
Çünkü senin semtinin köpeğiyle sohbet arkadaşıdır

220 Araplar arasında evin (gözün) siyah olması nedendir
Kimsesiz Mecnun'un matemine ağlamaktadır

Gelincik, reyhan çiçeği ve yaseminlerin olduğu
Gül bahçesinin haremindedir ve elinde gül renkli şarap

Benim gibi ayrılık acısına müptela olmuş biri için
Üzüntüden Bîsütûn'u vatan edinmesi tuhaf değildir

Havanın lütfuyla zemin yeşildir ve amber kokar
Şafağın rengiyle felek, sabah akşam nar çiçeği rengindedir

Kadehi eline almış nergis şöyle diyor
Şarapla vuslat gül bahçesinin haremindedir

11^b

225 Ey peri yüzlü! Lâl dudağından Askerî'yle sohbet
Senin görüşmenin zekâtıdır

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Seher vakti dünyanın çevresi aydınlanınca
Feleğin dönüşüyle gecenin kâkülü aydınlanır

Seher vaktinde goncanın ağzındaki çiğ tanesine bak
Mercan hokkadaki cevher gibi beyaz görünür

Lacivert etekli gökyüzünü ağartmak için
Parlak güneş seher vakti dünyayı aydınlatır

Ey ay, sen sevgi ve vefa namesini ikiye bölüp (taksim edince)
Baştan sona bembeyaz olan kısmımı bana verdin

230 Ne yazık ki Mısır diyarından müjde gelmiyor ki
Yâkûb'un gözleri Ken'an Ay'ıyla (Hz. Yûsûf 'la) aydınlansın

Askerî, seyir zamanı gözüne görünmesi (ne) hoştu
Güzellerin yüzündeki misk kokulu siyah ayva tüyelerini

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Âşıkların gözleri görmeye başladığından beri
Göz yuvalarına sevgilinin cemali resmettiler

Zülfünün ucundan yüzün gül gibi görünsün diye
Zülfünün halkasını bu sebepten (yanağında) kıvırdılar

Cennette köşk ve seyirlik olarak vâsf ettikleri yer
Benim nezdimde pîr-i mugânın köşkünden daha evlâ bir yer değildir

235 Bahçenin haremindeki güzel güle bak
Sanki gül renkli şarap, altın kâsenin içine konmuş

12^a

Senin önünde secde ettiğimden beri ey taze servi!
Benim adım senin semtinde kâfir olarak anılmıştır

Sülün gibi salınan servi boylu güzeller
Dilberlik elbisesiyle kendilerini süslemişler

Ey gönül! Şarap içenler meyhane köşesiyle
Ka'be'nin tavafını bir tutmuşlardır

Ezelden beri o taze servinin yakut gibi ağzı ve iki gözü
Askerî için badem ve şeker olmuştur

37

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün
fa'lün]

240 Eğer ki senin muhafızın bana sitem etse de
Dilenciye tanıdık köpekten ne zarar gelir

Zülfünü lâm harfine benzettiğimden beri
Endamın, zülfün ve ağzın yüzünden gönlüm elem sahibi oldu

Güzellerin kemer gibi eğik olan kaşına bakınca
Feleğin kubbesinin binası nasıl sağlam görünür

Mısır'ın azizi sensin ey peri yüzlü çünkü
Güzellikte bu zamanda dünyada senin gibisi pek azdır

Ey gönül! Ben keder ülkesindeki Askerî'yim tıpkı
Cemşid'in kadehini arzulayan İskender gibi

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün fa'lün]

- 245 Çimenlikte nergisi kadeh yapmayan kişiye
Ey gönül! Artık altın kadehten bir ihsan gelmez

Safılıkta senin yüzün Ken'an'ın Ay'ı gibidir
O aziz ki dünya malına seni satın alır

12^b

O taze servi, sevgilinin kederinden karşıya geçemedi
Tek ayağı üzerinde ırmağın kenarında kaldı

Ey saba (yeli) hemen Mecnûn'a git ve söyle
Şîrîn'in canı Leylâ'nın mezarının başına emanet

Ey sevgili senin lâl dudağının alıcısı benim
Lâtif olan her malı, maldan anlayan (basiretli alıcı) satın alır

- 250 Askerî sevgilinin haberinden bir iz bulamadı
Bütün dünyada (onu) görmesi mümkün olan kişilerden

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Bilmiyorum benim gibi bir kederliden ne cefa gördün de
Ben şeydadan ürktün, rakiblerde huzur buldun

Ey dilber! Bizimle konuş ve bizim sözümüzü dinle
Çünkü gönül çalan (güzellerle) konuşup dinlemek ne güzeldir

Ey gönül çalan (sevgili) bizimle doğru söyle; huri veya peri misin?
Çünkü böyle bir letafeti bir insan suretinde hiç kimse görmedi

Taze gül goncası meğer gönlünün daralmasından bunalıp
Seher vaktinde cebini eteğine kadar yırttı

255 Sabah vakti o taze servinin ayrılığının acısıyla
Figanım ve iniltim feleğin eteklerine ulaştı

O iki kaşın hayâliyle kendi yaralı bedenimde
Her nereyi tırnaklasam hilâl şeklini aldı

Askerî o taze servinin mektubunu görünce
Hattın kenarına kanlı gözyaşıyla cetvel çekti

40

Hezec-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf -i mahzûf [Mefûlü mefâilü mefâilü
feûlün]

Ey akıl sahibi sevgili bugün ihsanıyla
Salınarak bana doğru da birkaç adım at

13^a

Ey cefalı güzel! Kederli (olan) benim nezdimde
Senin dudağının tadı gül şekerinde (dahi) yoktur

260 Zülfün insanların gözünden kaybolunca
Ey cefalı sevgili zülfüne düğüm at

Aşkının kederinin sırlarını bende ara
Her iki dünyanın hazinesini basiret sahibi dervişlerde ara

Zahit Cennet'ten duayla incir istemiş
Bahçede mutlu olan bir çocuk gibi

Ey Askerî, iyi ve kötü ahlâka dair ne konuşuyorsun
Ahiret gününe kadar ağzını iyi ve kötüye bağla

41

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün
fa'lün]

Yanağının gül bahçesinde biten ayva tüyleri kendini gösterince
Menekşe, yasemin yüzünde çoğaldı

265 Yârin yüzünün meclisin mumu olduğu o mahfilde
Dertli canlar pervane gibi yandı ey gönül!

Ey taze gül, senin hicran vadinde
Senin vuslatın canımız için hoş bir lâtifedir

Muallimin onun sözünü buyurduğu bir mektepte
Eğer sen vefa ehliydensen (onu) can kulağıyla dinle!

Nazar ehlinin seyretmesi için, yüce felek
Yeni doğmuş aya sevgilinin kaşını örnek gösterdi

Ey gönül! Güzellerin yüzünü yaratan, bu sahifede
Hilkat kalemiyle güzellerin hatlarının hoşluğunu gösterdi

270 Ey peri, senin güzelliğin ve tabiatın İyaz gibidir
Senin yanağının aşkı sebebiyle Askerî, Mahmûd gibidir

13^b

42

Hezec-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf -i mahzûf [Mefûlü mefâilü mefâilü
feûlün]

Senin kaşının kıvrımına her baktığımda
Senin kemanından (kaşından) bir ok (kirpik) ciğerime saplanır

Ey saba yeli! Servi boylu sevgilinin kâkülünü düğümle
Ola ki sabah kumrusu feryada başlar

Ey sevgili! Senin okunla (kirpiğinle) şehit olan herkesin
Ciğer kanına bulanmış bir vaziyette topraktan çıkıyor

Bülbülün gül bahçesi kazayla viran olunca
Ne yazık ki onun menziline baykuş geliyor

275 Senin vuslat günlerin geldiğinde
Miskin âşık olaylar sebebiyle yıkılır

Yüz türlü cevr ü cefa bana bu yoldan geldi diye
Benden sonra onun mahallesine gitme derler

Ey gönül! Askerî her gün yüzlerce şevk ve neşeyle
O sevgilinin hizmetine taç ve kemerle geldi

43

Vezn-i devrî [Mefûlü mefâîlün mefûlü mefâîlün]

Sevgilinin aşkının dert ve kederiyle (onun) dostu olan her hasta
Sonunda kavuşmanın haremine yol buldu ve sevgiliyle mahrem oldu

Sevgili, kâkülünü yüzüne düşürünce halk figan etti
Kâkülü yüzünden çekince de herkes birbirine girdi

280 Sevgilimin yüzü sebebiyle ay davacı oldu
Gecenin bir kısmı geçince onun davası kayboldu

Bu sıkıntı çekmiş âşık senin belini görünce
Hayâline alışıp dünyadan kurtuldu

14^a

Gönlüm, gözyaşımın sevgilinin gül renkli yanağının renginde kan
akmasını istiyor
Onun lâl dudaklarının hatırasıyla o da oldu, bu da oldu

Ey Askerî, sevgilinin hicranıyla mücevherler saçan gözyaşımından
Hâsıl olan her bir damla, bir damla Zemzem gibi oldu

44

Hezec-i müseddes-i mahzûn [Mefâîlün mefâîlün feûlün]

İnancım ve dinim sevgilinin aşkıyla uçup gitti
Sevgilinin lâl (dudağında) bir ümit goncası açmadı

285 Ne mutlu o âşığa ki gurbet akşamında
O gül yüzlü sevgilinin hicranıyla can verdi

Ey cefa eden fitneci sevgili,
İşi zulüm olan hükümdar!

Cemalin olmadan nasıl sabrederim
Benim sabır fidanımı kökünden söktün

Senin aşkının yüzünden dinsiz imansız oldum
Ey yeni açmış gül! Senin aşkından feryat

Askerî yârin sevgisine alıştığı için
O ayın sevgisi olmadan nasıl yaşar?

290 O (sevgilinin) aşk ülkesine lâyük olunca
Hükümdarlık bağlarımdan kurtuldum

Ey gönül bir an bile şarapsız ve sevgilisiz kalmayayım
Çünkü benim kısmetimde ezelden beri kadeh ve sevgili vardır

O peri cilve etmeye başladığı zaman
Hoştur o dilberin endamı, şimşir ve çam ağacından

14^b

O gül yanaklı servinin beyaz yüzünde
Misk kokulu hattı âşıkların katli için hazırды

Ey gönül çemende bülbül gülün aşk ateşinden yandı
Bu yüzden onun rengi kül rengini aldı

295 Ey gönül! Muganın harabatında şarap içeyim
Çünkü içki satanların testisinde Kevser şarabı vardır

Askerî içki satanların haremine yerleşmek için
Muganın harabatında kölelerden aşağı olmayı kabul etti

Yeşil ayva tüyleri o ay yüzlünün lâl (dudaklarının) etrafında yeşerince
Sanki Hızır âb-ı hayatın kenarına ulaştı

Ey peri gibi olan sevgili! Ezelden beri dünyada kimse bilmiyor ki
Senin yüzünün suretini, fitrat nakkaşı nasıl çizdi

Rakip daha hilekârını görmediğinden
Senin yüzünü görmekten ümidini kesti

300 Mecnun, Leylâ'nın kederiyle her diyarda meşhur olunca
Tüm dünyadan geçti ve uzlet köşesini seçti

Askerî dünyada bir an bile kurtulamadı
Eski yârin acısından ve yeni yârin ayrılığında

47

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Karasevdalı âşık 'Onun acısıyla ayaklarına kapandı' desinler diye
Başını ay yüzlü sevgilinin ayağının olduğu yere koydu

Ey gönül! Bu gece kederden tıpkı çan sesi gibi feryadım arttı
Çünkü mahfede oturan o ay yüzlü sevgili çöle doğru yola çıktı

15a

Kabir taşı Mecnun'un toprağından yadigâr kaldığı için
Aşkın piri, onu ben divanenin kabrinin başına koydu

305 Ey gönül! Gönlü yaralıların derdinin teskini için,
Hekim, gül renkli şarabı minâ renkli şarap kadehine koydu

Sevgili yanağındaki misk kokulu beni gösterince
Askerî onun beninin aksini her iki gözüne koydu

48

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün
fa'lün]

O sevgili yüzündeki peçeyi (Mahmûd'a) açınca
Mahmûd'un akıbetinin müjdesi âşıklara ulaştı

Herkesin başka bir hususta ümidi vardı ancak
Muhabbet ehlinin ümidi onun yüzünü görmekten başka bir şey değildi

Ben, sevgilinin cemaline dair durmadan boş hayaller kurmuşum
Bu sebeple onun semtinde bir zerre gibi boşuna dolaşmışım

310 Senin vuslat sabahının hakkı için hicran gecesinde
Gönül için senin hayalinden başka bir dost yoktu

Askerî eğer pîr-i munganın semtine tekrar gidersen
Meyhanenin pîrinin önünde başını secdeye koy

49

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Su avare dolaşarak kaynağından ayrıldı
Senin ayağını öpmek için her kıyıya dudak değdirdi

Meyhaneye gidince içki satanların mahallesinin toprağından
Gözüme sürme yaparım iftihar için

Sevgilinin yüzünü bir an göreyim diye
Ey kervancı bir an bile olsa sevgilinin semtinden mahfeyi götürme

15b

315 Eğer iyi huylu, güzel yüzlü Rum dilberini bulursan
Artık dünyadan başka bir yar senin ne işine yarar

Gece siyahı zülfün daima âşıkların elinde karar bulduğu için
Senin yüzüne âşığım

Ey bahçıvan bir vakit gül bahçesini süslemeye çalış
Çünkü o perinin çemene gelme arzusu vardır

111

İlkbaharın mülâyemeti sebebiyle o peri yüzlü
İçki içerek bahçeye gelince Askerî sarhoş oldu

50

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Benim nazarımda senin yüzünün güzelliği ayın on dördü gibidir
Can bağışlayan lâl dudağın âb-ı hayattan daha paktır

320 Ey rind mugların meyhanesinde şarap çek, şarap iç!
Sürahiyle bütünleşen gül renkli şaraptan faydalan

Lacivert gökyüzünde güneş ve ayın çokça dönüşü
Aşkın cevherini arayışındandır

Güzelliğin yüzünden sana hep melek veya huri diye seslenirim
Çünkü ey sevgili sendeki bu güzellik hiçbir beşerde yoktur

Zannımca babasız bir çocuk olan İsâ'nın mucizesini göreyim diye
İsâ dünyada zuhur etti

Her ne kadar gönlüme dilberlerin vefa tohumunu eksem de
Akıl diyor ki; 'Bu senin tohumun mahsul vermez'

325 Senin yeni bitmiş ayva tüylerinin şeker dudağınla ne hoş bir bağılılığı var
Tıpkı şekerden bir an bile ayrılmayan papağan

Ey sevgili Allah rızası için bize hırsı terk etmekten bahsetme
Diğer yaratılmışların aksine biz Âdem cinsindeniz (hataya meyilliyiz)

16^a

Ey gönül bu zamanda güzel yüzlülerin meclisinde
Ne yazık ki bâde sürahide içilir

112

Askerî, o hoş gülü gül bahçesinde görünce
Kadehim gül renkli üzüm şarabıyla dolar

51

Hezec-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i maksûr [Mefûlü mefâîlü mefâîlü
feûlün]

Gündüzleri onun kederinde gölgeden başka yârim olmadı
Karanlık gecede o da ben divanıyla birlikte olmadı

330 Siyah zülfün yanağında karışık ve hareketsiz durunca
Ben senin yüzünde Mushaf ve zünnarı gördüm

Görüşme vaadinin geldiği o gün
Bana sevgilinin suretiyle görün ey Allah'ım

Leylâ, Mecnun'un ayrılık acısı ve kederiyle dünyadan göçünce
Gönlü yaralı Mecnun'un evini siyaha boyadılar

Senin sözlerinden güzel ıtır kokusu geldiği için
Ey gönül yârinin yüzünün aşkına dair dile gel

Yeni ayın gökyüzünde var olduğu gece ne anlama gelir bilir misin?
Şarap kadehinin ters oluşu seni aldatmak içindir

335 Ey sevgili, Askerî senin vuslatından ayrı düşünce
Kan çanağı gibi gözlerinden senin kederinle kanlı gözyaşları saçar oldu

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Akarsu divane ve avare akar

Bu yüzden ortasında ve kıyısında zincir vardır

İlkbaharda açan taze gülün yaprağının kırmızılığı

16^b

Güzellikte o ay yüzlü sevgilinin yanağı gibi nasıl olur

Ey peri, övgü bahçesinde yüz (türlü) coşkuyla

Sabırsız bülbül gibi figan ederim

Cihanda dünya ehlinden vefa isteyen herkes

Zehir, zıkkım içecektir

340 Onun yüzünü görmekten uzak olmaya nasıl kanaat ederim

Çünkü onun dudağından öpüp kucaklaşma sözüm var

Zarif şişenin içindeki gül renkli şarabı dök ki

Şarabın aksinden yerin zemini lâle bahçesi gibi olsun

Onun gül renkli yüzü ve devletine erişince

Nasıl Bedahşan yakutunun hesabını yaparım

Ey sâkî, mahmûrum ve lâle renkli şaraptan istiyorum

Nergis kadehi gibi olan altın kadehi bana getir

Ey gönül çelen sevgili, Askerî senin ayağının toprağıyla şereflenir

Çünkü kulun itibarı hükümdarın gelişindedir

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

345 Su sürekli sevgilisiyle görüşme umuduyla avaredir
Bu yüzden çimenliğin etrafında divane dolanır

Senin mahallen sebebiyle melek gökyüzüne meyletmez
Senin semtinin sakininin yukarıdaki âlemle ne işi olur

Dişlerin cevherdir, dudağının namı saf yakut
Tüm bu zenginliğin sebebiyle bir şeyi de bize zekât olarak getir

Hüsrev Perviz, Şîrîn'in huzurunda muteber olunca
Ferhad asla i'tibar sahibi olmaz

Güzellerin vafına dair her kim hasbihâl etmek isterse
Bu sebepten Askerî'nin gönlünden bu gazel gelir

17^a

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün fa'lün]

350 Ey sâkî sarhoşum ve bağ, bahçe arzusundayım
Şafağa bak ve bana gül renkli şarabı getir

Sana kavuşma arzusuyla her daim
Gündüzleri semtine ve geceleri duvar dibine sığınmaktayım

Âşıklarının kalplerini yaralama için
Senin kirpik okların bir dikenden daha etkilidir

Güzellerin kederinden zünnar bağlayan Şeyh San'an'ın
Aşkının rivayeti bütün dünyada meşhur oldu

Ey sevgili gzelliikte senin gl yüzün
Bahar zamanı taze gül yaprağı gibidir

55

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

355 Hilekr sevgiliyle şıklıkta dost olduğumdan beri
Her an bize verdiği azabın kederiyle ağlarım

Benim gibi yr olarak o hilekr sevgiliye bağlanan kimsenin işi
Onun ipliyle sonunda rezilliğe doğru çekilir

Onun yanağının şiği, onun ayrılığının acısıyla yandı
Onun narçiçeği çehresi sebebiyle şiğin nasibi ateş oldu

O peri konuşmaya niyetlendiği zaman
Gönül elen sevgilinin sözüne kulak ver

Konuşmalarım la ayrılık acısının zulmü aydınlandı
Hoş sözlü kişinin aydınlık günü nasıl kararabilir?

17^b

360 Çeng ve rbap sesi birbirleriyle uyumlu olunca
Tarın sözün de muganniyle hem avaz olur

Dünyada çokça yr olsa da ey Askeri
Vefada sabitkadem olan bir yr azdır

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün fâ'lün]

Sevgili halka hitaben söze başlayınca
Yârin konuşmasında Hz. İsa'nın nefesinin letafeti vardır

Onun yanağının ayrılığıyla bu dünyadan göçünce
Bin satıh üzerine yârimin suretini çizsinler

Kaderin cilvesiyle o sevgiliden ayrı düşünce
Sen gönül sayfana onun yüzünün suretini çiz

365 Benim sevgilim gül bahçesine yüzünü açınca sanki
Gül bahçesinde gül-i rana açtı

Helakim sevgilinin lâl dudağından ey gönül!
Sevgilinin cana can katan lâl dudağına Tebârekallah!

Tortulu şarap içenlerin hatırına
Meyhaneden şarap geldi, ey saki gel ve getir

Askerî gibi zühdümden usandım ey ay (ay yüzlü sevgili)
Kadeh, sürahi ve kızıl şarabı getir

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün fa'lün]

İnleyen âşık başını ve sarığını senin ayağına koydu
Zira seni görmenin şevkiyle başını sarığından ayırt edemedi

370 Ferhat kederden bu dünyadan göçmeden önce
Bin satıh üzerine Şirin'in suretini kazıdı

Senin zülfünün kıvrımı gönülleri sakinleştirdiğinden
Bülbüller senin zülfünde karar kıldılar

Saba yeli dünyanın her tarafına (alır) götürür
Benim saf altın değerinde olan güzel sözümü

Askerî, kadehten mana şarabı içer
Sarhoş efendinin meyhanesinin şarabından getir

58

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün
fâ'lün]

Allah rahmetiyle bize tecellisini gösterdiğinde
Zât-ı ilâhîsinin tecellisi yârin sureti gibi ayan olur

375 Allah rahmetiyle bir yâr gibi söze başlayınca
Tıpkı halka hitap eder gibi ayan olarak bana hitap eder

Senin rahmetinin tüm dünyaya ulaştığı o zamanda
Bize yârin neşe veren dudağından mutluluk bahşet

Eğer bir âşık sevgilinin yüzüne bakarsa
Onun gül yanağında tecelli nuru görünür

Huriye kavuşmaktan ve Cennet'i seyretmekten
Daha hoş gelir bana sevgilinin yüzünü seyretmek

Zavallı âşık Rıdvân'ın ravzasından vazgeçti de
Gül yanaklı güzellerin vuslatını istedi

380 Askerî, onun yüzünün hayalinin peşinden gidince
Sevgilinin yüzüne tapar oldu hepten

59

Hezec-i müseddes-i mahzûf [Mefâîlün mefâîlün feûlün]

Sevgili tıpkı dünyayı fetheden ve süsleyen şâh gibi
Dünyayı güzellikle ele geçirdi

18^b

Kâbe'nin kapısının zincirini duydun mu?
Sevgilinin yanağı Kâbe, zülfü de Kâbe'nin zinciri gibidir

Ey tıpkı bir peri gibi olan sevgili Çin tapınaklarındaki tasvirlerde bile
Senin yüzünün güzelliği gibi bir tasvir görmedim

Ey sevgili takdir kalemi senin taze zülfünle ay yüzüne
Güzelliğe dair bir ayet yazdı

385 Gökte melek Zühre'nin çenginin etkisiyle dans etmeye başladı
Zühre (ise) benim sözlerimin tesirinde kaldı

Sevgilinin zülfünü küstahça tuttum ancak
O gece karanlığı gibi zülüften bana bir fayda gelmedi ey gönül!

Onun aşkının sarhoşluğundan nasıl uzaklaşırım
Zira ben etkili aşk şarabından içtim

Nikabı yüzünden kaldır ey ay
Yüzünle tüm dünyaya tecelli et

İçki iç çünkü tövbe kapısı açıktır
Askerî, bunu pîrden duydum

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün feilün]

- 390 Aşkın şarabını içen ve bunu alışkanlık haline getiren kimse
Onun yakut dudağının şarabının şevki sebebiyle bir yerde karar kılmaz

Irmak kenarı, saf şarap ve gül bahçesindeki mecliste
Daimi eğlence ne hoştur özellikle böyle bir vakitte

Ey nasihat ehli bana nasihat etme zira onun boyu olmadan
Ne düzgün servi gözümde olur ne de baharın etkisiyle gönlüm mutlu

Bahçeye gideyim ve yaban gülünü ve yeşilliği seyredeyim 19^a
Senin yüzünün ve taze bitmiş ayva tüylerinin düşüncesiyle ey peri yüzlü
sevgili

Askerî'ye dayanması için dudaklarınla merhamet et
Çünkü senin yakut dudaklarını anmakla daim kanlı gözlerinden yaşlar akar

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün feilün]

- 395 Niyaz ehline ezel sabahı gibi yüzün ne hoştur
Aslında senin gül yüzün saklı gül bahçesinin baharı gibidir

Aşkın sözü (Sultan Gazneli) Mahmud'la özdeşleşince
Ayaz'ın güzelliği tüm âlemde zuhur etti

Ben âşık, Kabil bölgesinden başka nereye giderim
Zira (oranın) tüm güzelleri garip gözetendir

Onun bütün gül yüzlü dilberleri cilve ederler
Ben (de) bu diyarda yüz bin niyazla devamlı ikamet ederim

Senin zat-ı pakının şükrünün hakkı için ey şah!
Merhametinle niyaz ehlinin halini sor

400 Hicaz yoluna düşene semtinin harem-i Kâbe'si
Tavaf vakti cennet bahçesi gibi olur

62

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün
feilün]

(Sultan Gazneli) Mahmud'un kıssası ve Ayaz'ın cilveleriyle ilgili sözlerin
Mecaza uyması (mümkün) olmuyor

Ey muganni Hicaz'dan şarkı söyleyerek gel
Senin can yakan hüznü nağmesine Acem ve Irak'ı vereyim

Dosdoğru gel ve sevgilinin şubesine git
Ve böylece âşıkların suretlerini ayırmada muvafık ol

19^b

Ey ay yüzlü! Ruhum bedenimden uçunca
(Bu) miskin senin cennet misali semtini mesken edinecek

405 Senin nazın Askerî'yi şevklendirdi ey ay!
Senden naz benden niyaz hoştur ey ay!

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Sürekli gece karanlığını zülûf diye adlandırıyorsun

Ateş gibi kırmızı yakutun rengini dudak diye adlandırıyorsun

Gece diye adlandırıdığın yüzündeki ayva tüyleri ne kadar karanlık olsa da

Onun yanağının nuruyla her yer aydınlanır ey gönül

Farz et ki benim üzüntümden haberdar değilsin ey dilber!

Ayrılık ateşinden gözlerim kavruldu sen buna hastalık ateşi diyorsun

Çemen gibi yeni bitmiş ayva tüylerin ve amber renkli benin letafet
timsalidir

Ne acayıptır ki tüm bu sıfatlara rağmen onları 'ben' ve 'ayva tüyü' diye
adlandırıyorsun

- 410 Ağzına kadar gül renkli şarapla dolu şişe hoş gelir bizim nazarımıza
Oysa sen o renkli şarabı sağılmış süt diye adlandırıyorsun ey gönül!

Gül renkli şarap Bengisu'dan bir alâmet olarak meydana geldi

Ey zahid! Sen her dem onu neden üzüm suyu olarak adlandırıyorsun?

Mademki dudağımı bal ve hurma olarak adlandırıyorsun

O zaman dudağından Askerî'ye bir lezzet bahşet ey sanem!

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün
feilün]

Dün dertli gönlümle meyhaneye düştüm

Pîr-i mugandan bana 'şarap iç' diye bir müjde eriştirdi

Şarap ve yârin muvafık olduğu o mecliste
Binlerce takva harmanını bir yuduma sat!

20^a

415 Seher vakti sahn-ı çemende renkli şarabı iç
Zira lâle bizim nazarımızda kırmızı giyinmiş bir dilberdir

Parlak nur sevgilinin cemalinin bir tecellisidir
Ona kavuşmayı arzu ediyorsan içini temizlemeye çalış

Askerî harabata gidip bir yudum (mey) çekince
Harabatın pirinin testisini sırtına aldı

65

Hezec-i müseddes-i mahzûf [Mefâîlün mefâîlün feûlün]

Canının hakkı için!
Benim canımın devası onun vuslatındadır

Ey nasihatçi ‘Şirin, gül yüzlü bir yâr vardır’ deme!
Bana bundan daha hoş geleni onun hayâlidir

420 Akıl sahibi gönlünü bağlamaz
Malının zarar göreceği hiçbir işe

Eğer o yakut gibi ağzından bir cevher fişkirirsa
O söz, benim canıma hayat bahşeder

Askerî ’ye bağdan, gül bahçesinden bahsetme
Onun cemali olmayınca bağdan, gül bahçesinden ne fayda

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Mefâilün feilâtün mefâilün fa'lün]

Muganninin ve gül renkli şarabın olduğu şu an
Çengin iniltisini dinle ve kadehi eline al

Muhtesip yetişti ve şişeyle kadehi kırdı
Meclisten dışarı çengin iniltisinin sesi yükselince

Gönlüm cam gibi (kırılgan) ve yârim taş kalpli bir nigâr
Benim bu ayna gibi kalbimi taşla kırmasın

425 Sevgilinin yüzünde pas renkli ayva tüyleri yeşermiş 20^b
Olmaya ki gönlüm o ay gibi sevgilinin ayva tüyelerinden paslansın

Senin endamın olmadan daralmış bir gönülle bu dünyadan göçersem
Mezarımı servinin altına yapsınlar ey ay

Aşk sarhoşlarının menzili çimenlik olmuşken
Sen de mestane bir şarkıya niyetlen ey çalgıcı

Askeri'ye tüm kâinattan daha iyisi
Gül endamlı yârin ve gül renkli şarabın vuslatıdır

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün]

430 O ay gibi sevgilinin güzelliği Hz. Yusuf'un suretinden bile daha iyidir
Onun (sevgilinin) yüzünün vasıflarına dair ehl-i kemâl az bile söylemiştir

Ezelden beri her güzellik gayb perdesinin ardındadır
O güzelliklerin hepsi bu hüsn-ü cemâlde peyda olmuştur

Ey ay yüzlü sevgilim, ey taze açılmış gülüm benim
Ey Mesih! Senin güzel yüzün sebebiyle dünya güzelleşti

Meclis ehli senin yakut gibi şarabınla dolu kadehten içti
Bizim ise kadehimiz ciğer kanıyla dolmuştu

Benim bu kederli gönlüm eğer neşeye azmederse
Şarabım ciğer kanı, kadehim çömlek olsun (toprak olsun)

435 Mademki ezelden beri senin nasibinde gönül çelen sevgilinin kederi var
Hicranın güzelliğini zamanın sıkıntılarında bir kazanç say

Askerî! Senin tatlı sözlerinle arasında bir fark göremiyorum
Divân-ı Kemâl'den hoş sözler okuyunca

21^a

68

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün]

Şaraba ve sehpaye hırkayı rehin verdim
Bu benim için bir bağ idi, ondan kurtuldum

Ey benim ayım, (sen) dudaklarından susuzlara hayat verince
Senin yakut dudaklarınla ben İsâ Mesih'i hatırladım

Seherde eflâtun kadehten kızıl renkli şarap içtim
Gökyüzünde şafağın rengini seyredince

440 Bizim bu gönlümüzü karga ve çaylakla kandırma
Zira benim nazar-ı dikkatim Anka'yadır

Kırların eteklerinin yeşerdiği ilkbaharda
Hızır gibi Ravza-i Hâdrâ'ya yönelirim

Askerî! Yeni ayı gördüğüm bayram gecesinde
Meyhaneden şarap ve kadeh arzu ederim

69

Hezec-i müsemmen-i sâlim [Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün]

Güzellik kûyunu Hz. Yusuf'tan kapmışsın
Her kim ki güzellik iddiasında bulunur işte kûy işte meydana

Senin yakut dudağın kimsesiz ve yurtsuz âşıkların nezdinde
Bengisu'dan da Bedahşan yakutundan da daha iyidir

445 Bir sabah tüm ülkeleri gez ey saba yeli
Böylece bu sözümüzü Semerkant ve Horasan'a ulaştır

Ay yüzlülerin gözünün tılsımı ve güzellerin zülfünün kemendi
Ey gönül bir vakit beni âşık ve karasevdalı eyledi

Ey ay çemende senin ölçülü endamın gibi bir servi yoktur
Yüzün ayın on dördü ve gece yanan mum gibidir

21^b

Bu gazeli ay yüzlülerin vasıflarını dillendirmek için söyledim
Mana kadehini çektim ve Sa'd-ı Selman'ı andım

Askerî ansızın onun misk kokulu ayva tüyelerine bakınca
Onun hattından gönlüme amber ve reyhan hayali doldu

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

450 Hafta hafta ay o perinin semtinde yerini aldı
Ki o ay gibi yüzünü ayın on dördü gibi bir kerecik göstere

Muganın harabatında saadetten şarap içiyorum
Çünkü meyhane köşesini Beyt'ül Haram sayıyorum

Ey servi boylu eğer yüzünün ayrılığıyla ölürsem
Mezarımıza ulaşınca kadehten bir yudum şarap dök

Ey peri! Amber kokulu zülfün, cilve yapma vaktinde
Benim nazarıma amber renkli ve hoş kokulu bir tuzak gibi görünüyor

Ey Askerî! Mutluluktan muganın sokağının başını
Alî makam zahit mesken ve sığınak ediniyor

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

455 Ey gönül senin hikâyeti an be an tüm insanlardan sorarım
Bir ümit... Senin güzel yüzüne dair bir harf duyayım diye

Benim huysuz dilberim benden ayrı düşünce
Onun boyundan, zülfünden ve ağzından bize hâsıl olan elem oldu

İnsanlardan ay yüzlülerin aşkına dair bir harf işittiğimde
O peri yüzlü sevgilinin vasıflarına dair başka bir nükte duyurum

O lâtif ayva tüyleri ve beninden sebep mecnun ve gönlü yaralı oldum
Onun hem endamı hem de edası beni karasevdalı bir âşık yaptı

22^a

Askerî, o peri gibi güzel yüzlü sevgili güzellikte daim olunca
Onun kıskançlığı yüzünden her gece ay biraz daha kayboldu

72

Hezec-i müsemmen-i sâlim [Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün]

460 Ey gönül! Onun köpeği dahi hatırımdan bir an bile gitmez
İşte bu yüzdendir her gece seher vaktine kadar feryat figan edişim

Bahçedeki gonca neden kanlı bir gönle sahiptir bilir misin?
Bunu bana sorma! Zira ben o goncadan hiç sayfa açmadım

Ey gönül, onun aşkının ateşi mutsuz gönlüme düştü
Gömleğim halkın gözüne fanus gibi göründü

Ey sevgili, senin semtinde neden her daim afiyet makamı arıyorum?
Zira sanki zulüm toprakları gibi olan senin sokağının başında eziyet
çekmeye alışmışım

Ey ay! Âşıkların haliyle ilgilendiğin o günde
Senin mahallenin köpeği olan beni de bir taşınla şâd et

465 Kederli bedenimden ayrılık ateşini sorma artık
Zira bu keder sebebiyle bedenimi ve köklerini yokluk rüzgârına verdin

73

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

O ay gibi sevgilinin yüzünün hayâliyle gözlerimi sıkı sıkı kapatmışım
Onun yüzünün hayâli gözümünden dışarı çıkmasın diye

Bir ümit.. Bir gün feryadına yetişir diye
Onun semtinde her gece köpekler gibi inlemişim ey gönül!

Eşiğinin toprağına yüzümü sürdükçe
Niyaz sebebiyle o ayın önünde kabul görmüşüm

Güzellerin aşkı sebebiyle canımı ve gönlümü ateşe atmışım
Sevgilinin yokluk semtine sevdalık ekmişim

22^b

74

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün]

570 Şarabın peşinde destarı rehin bıraktım
Bu benim için bir bağ idi, onu başımdan çözüp attım

Namaz vakti mihraba nazar kılınca
Ey güzel sevgili! Kaşının kavisi geldi aklıma

Zulüm taşın yüzünden senin semtinden nasıl giderim
Semtinin köpeği olan ben, senin zulüm taşınla mutluyum

Ey ay senin vuslatından (bana) bir yudum erişse ne olur?
Zira ben senin aşkında çoktandır sabitkademim ey sevgili

Senin semtinin köpeği bir gece benim feryadımı işitti de
O gece gündüz ulumalarını kesti

475 Yüzünün güzelliğinin aşkıyla Ferhat gibi olunca
Senin hicranının sıkıntısıyla ayağım taşa değdi

Gece gibi siyah zülfündeki düğümü bana çöz artık
Çünkü o siyah zülûf ben Askerî'nin amacıdır

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Kalk ve gül renkli şaraptan kadehe doldur, ey saki!

Çünkü o bencil gül çehre bana boyun eğdi

Senin gül renkli çehrende zülfün tuzak kurdu ki

Gönül kuşum senin zülûf kemendinle avlansın

Ey gönül, ne vakte kadar felekten amacını isteyeceksin

23^a

Bu kötü serkeş at kimsenin muradına itaat etmez

480 Sevgilinin aşkının kederinde (edindiğim) kötü şöhretimden memnunum

Ey nasihat ehli! Daha ne vakte kadar ben kötü namlıdan iyi nam ararsın

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

O yakın dost bana ayrılırken dedi ki

Hacı hacıyı bundan sonra belki Mekke'de görür

Gül renkli yüzünün aksi gül bahçesine yansınca

Katmerli gülün rengi ateş gibi kızardı

Varlığımın bileşiminin özü yeryüzünden bir avuç topraktır

İşte bu sebeple nasıl olur da varlık iddiasında bulunurum

Her daim dünya malı hırsından uzak dur

Karun'un hazinesi bu sebepten yerin altına gömüldü

485 O peri gibi olan sevgili benim gönlümde mesken kurdu
Artık o harabe mamur olur Askerî

77

Hezec-i müsemmen-i sâlim [Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün]

Ey gönül! Dünyadan elini çek, keder ülkesini kendine vatan yap
Varlık kelâmına kalem çek ve ondan sonra da âlemi terk et

Güzellerin kederiyle gözleri kan dolmayan kimsenin
Dünya pazarında varlık sermayesini azalt ya Rab!

Ey gönül! Bu eski meyhanede kan içmeye kanaat et
Bengisu'yu sorma ve Zemzem'i anma

Her nerede bir minnet çekmen gerekirse
Cennet dahi olsa oradan ayrıl ve Hz. Âdem gibi terk et

23^b

490 Nasihatimi dinle ey Askerî! Sevgililerin semtinin kölesi ol
Bundan sonra da şöhret elbisesini gam esbabı yap

78

Muzâri'-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf [Mefûlü Fâîlâtü Mefâîlü
Fâîlün]

Gül yanaklı maşuk ve saf şarap
Âlemin hükümdarlığından daha iyidir kuşkusuz

Şarap kadehi, halvet ve ülfet meclisi...
Nazlı sevgilinin elinden şarap iç

Harabatın pirinin semtinde otur ve hoşça iç
Meyhanenin testisindeki ateş renkli şarabı

Ey gönül aydınlatan ırağı! Cemalinin ışığı sebebiyle
Güneş dördüncü felekte bir şûle gibi kalır

495 Rintlerin arzuladığı yer burası olduğu için
Gece gündüz harabatın pirinin sokağındayım

Ey gönül! Hürlerin âdetini ve usulünü talep et
Keder mülkünde özgürlük yolunu seç

Askerî, sevgilinin semtine gittim ve daimi yerleştim
Cennet bahçesinin sakinleriyle dost oldum

79

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Bize nefret ve sıkıntıya dair her ne söylersen söyle ne buyurursan buyur
Biz senin dertlileriniz ey Çin'deki gül yanaklı sevgilim!

Neyin her nağmesinde her an ayrı bir tesir vardır
Çünkü o hazin sesin iniltisinden yüz yerden yarılmıştır

500 Bu dünyada benim amacım senin vuslatındır ey dilber!
Huriye ve Cebrail'e kavuşma arzusunda değilim

24^a

Ey sevgili! Sen gözbebeğimi vatan edindiğinden beri
Gözbebeğim, senin ayak basmanla ikametgâh oldu

Bu gazeli o servi endamlının vasıflarına dair söyleyince
Nil renkli gökyüzünden 'Aferin!' sesi geldi

Ne yazık! Bu vefasız feleğin etkisiyle sonunda
Keyhüsrev'in kadehi ve Çin hükümdarının kâsesi kırıldı

Ey sevgili! Eğer Askerî vuslat kadehinden bir yudum istiyorsa
Sen kendi faziletinle lütfet ve onun hatasını görme

80

Hezec-i müsemmen-i sâlim [Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün]

505 Ey gönül! Sen varlığını güzellerin aşkına feda et
Muhabbet pazarına git, sevgilinin yüzüne nazar kıl

Şarabın hararetinden yüzün al al ve zülfün sümbül gibi darmadağın olmuş
Güzellik mülkünde iddian Ken'an sevgilisi gibi ol

Eğer ayrılığın dert ve tasesına derman arasam
O derman, sevgilinin dudağından şeker, ayva tüylerinden reyhan olur
ey tabip

Ey gönül! Eğer bu cihanın akıllısıysan gül vakti
Karasevdalı bülbül gibi bağ, bostanı kendine vatan kıl

Ey dost! Öldükten sonra bedenimi şarapla yıka
Ve mezarımın toprağında içki satanlara testi yap

510 Gel ey sevgili, bizimle dostluk kurmaktan öte
Can bağışlayan dudağının balıyla ayrılık derdine derman ol

Askerî'nin bedeni ayrılık ateşiyle yandığında
Ey Allah'ım! Hz. İbrahim gibi ateşi gül bahçesi eyle

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

O sevgilinin yüzünde bir gül öykünmüş

24^b

Ey ressam! Canın suretinin tasvirini nasıl nakşedebilirsin

Ey benim ruhum! Âşıklar yüzünün vasfından acizler

Gümüş tenliler senin güzellikte seninle iddialaşmaktan vazgeçtiler

Onun teskini için nergis kadehi eline alır

Tıpkı çimenlikte her daim sarhoş menekşe gibi

515 Amber renkli zülfünü âşıklarına göster

Çünkü zünnar kâfirler içindir ey dilber!

Gül bahçesindeki güllerine gönlünü bağlama ey bağban

Bir haftaya hazan dalında yapraksız kalacaklar

Âşıklar seni talep yolunda din ü takvadan elini eteğini çekmiş

Senin aşkının ateşiyle kâfirler gibi yanmışlar

Askerî, onun yakut gibi ağzından taze bir hayat bul

Çünkü o peri gibi sevgilinin ağzında Bengisu vardır

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

O sevgilinin yüzü şarabın hararetinden gül rengi olunca

Yanağının baharı sebebiyle (gülleri dermek için) âşıkların işi ortaya çıktı

520 Her nerede Leylâ'nın devesinden bir iz bulursa

Mecnun'un kan ağlayan iki gözünden gözyaşı sel gibi akar

Muradına eremeyen bir kişi bu dünyadan adı sanı olmayan biri gibi
göçünce

Dünyada onun toprağından gam ve keder nişan kalır

Bu dünyada gönül kuşumu ona bağlayan

Zülfünün tuzağı ve beninin tanesi oldu ey sevgili

Askerî ufukların arazisinde güzelliğı vasf etmekte

Senden gayrı nüktedan birini tanımadım

83

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Orada bir örümceğın ağlardan evini ördüğü

25^a

Senin zülfünün kıvrımı bu âşığın gönlünün vatanı oldu

525 O peri gibi sevgili konuşmaya başladığı zaman

Kendi kelâmıyla Hz. İsa'nın mucizesini gösterdi

Senin ayrılığın yüzünden ey peri sararıp soldum, eridim

Ayrılığının acısıyla yaşamakta zorlanıyorum

Dünyadaki tüm insanların şiirlerinin tamamını okusan da

Fars kelâmında bu sözlerden daha hoşunu bulamazsın

Askerî saba yeli estiğı her ne zaman

Bu gazeli benden Mekke ve Medine'ye götürür

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Ferhat gibi bir şirin dudaklının kederinden ölürsem
Benden geriye çokça şirin hikâyeler kalır

530 Ey gönül! Sen 'Hubb'ül-vatan' nüktesini nasihat ehlinden dinle
Onun sokağının başından ayrılmaya sakın niyetlenme

Ömrümün baharı senin gül yüzün olmadan hazan gibidir
O hazandan kefende safran rengi bir leke kalmıştır

Bu yüce dünyanın dönüşüyle gül bahçesi hazan olunca
Bülbüllerin yerine çimenliğe kuzgun ve karga geldi

O endamlı servinin misk kokulu ayva tüylerinin bahardaki güzelliği
Yasemin yanında yeşermiş menekşe gibidir

Cihan bağına ne zamana kadar vefa tohumu serpeceksin ey gönül
Zira ben bu bahçeden bir vefa kokusu duymadım

535 Seher vakti gül bahçesine doğru gidince
Karaağaç üzerindeki bülbülün iniltisini işittim

Muzâri'-i müsemmen-i ahreb [Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün]

Canı onun huzuruna götürünce sevgilinin kahrından yakındı
Oysa tereciye tere satan herkes (mutlaka) zarara uğrar

25^b

Dudağının çevresindeki gönül çelen ayva tüylerin bir araya toplanmış
(Öyleyse sen) Bengisuyla reyhan beslersin ey sevgili!

Mezarım yerle yeksan oldu
Öyle ki mezarımdan bu dünyada bir iz bulunmaz

Eski şairlerden bir hazine kayboldu
Benim gönül çelen şiirim dünyada aşikâr olsun

540 Senin nazlı ayva tüyelerinin bana uzaktan görünüşü
Senin cemalinin bostanında hoş görünen reyhan gibidir

Feleğin bahçesinde zuhur eden her bir çiçek
Ay yüzlü sevgililerin güzelliğinden yapılmış bir nakıştı

Senin aşkının ateşinden sonra ey Askerî
Efendi senin adına bir mektupla kalemden rahmet bahşetti

86

Hafif-i aslem [Fâilâtün mefâilün fa'lün]

Onun ayrılığının acısıyla Mecnun olduğumdan beri
Gözlerim şafak gibi kan içinde kaldı

Mecnun'un gözünden fişkırان Zemzem
Arap diyarında bir hatıradır

545 Amber kokulu ayva tüyelerinin bittiği sevgilinin yanağı
Lâtif ve amber gibi görünüyor

Yüzün Güneş'in kaynağı gibi olunca
Gözüm Ceyhun'un kaynağı gibi oldu

O uzun ömürlü padişahın önünde
Bu ölçülü kelâm fani kalır

Eflâtun'un dilinden İskender gibi
Başkası nasıl anlar, ey gönül!

26^a

Askerî sabah akşam iniltim
Göğün eteklerine ulaşır

87

Muzârî'-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf [Mefûlü fâilâtü mefâilü
failün]

550 Onun nişanı olan semtindeki toprağının hali
Dergâhında fukarasına can bahşeder

Benim gibi şefkatli sevgiliyi arzulayan herkes
Ruhunun derinliklerinde onun mukaddes mekânını bulur

Ey çalgıcı, sen herkese tesir eden müziği çal
Senin nağmen onun fukarasının gönlünü güzelleştirir

Muhafız, kaşlara işaret edince
Onun yay gibi kaşından gönle cefa oku erişti

Zambak, sevgilinin yüzünün nezdinde gülü övecekti
Utancından dili düğümlendi

555 Zayıf bedeni ayrılık acısıyla yanan bir âşığın
Toprağında onun kemiğinden eser arama!

Askerî sevgili olmadan kederlenince
Ressamlar sevgilinin yüzüne benzer bir sureti nakşettiler

Hezec-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf [Mefûlü mefâilü mefâilü feûlün]

Zülfünün kıvrımı arasından senin gül renkli yanağın
Uzaktan bana kendiliğinden bitmiş bir gül gibi gelir

Her daim gözümde ve gönlümde yer almışsın
İşte bu yüzden sana büyücü sevgili derim

Senin yüzünde olduğu gibi ay ve güneş bir halde olmaz
Öyle ki her iki çehrede de sarılık bazen kırmızılığa döner

26^b

560 Ey sevgili, senin ayrılığının gecesinde benim matemimde
Kara gecede siyah zülfünü çözsün

Zülfünün elime düştüğü her an ey sevgili
Tıpkı bir Hindu'nun elindeki bir zünnar gibidir

Askerî endamının vafından bahsedince
Gece vakti gönül çelen boyundan utandı

Hezec-i müsemmen-i sâlim [Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün]

Cenab-ı Allah, senin güzellik cevherini aziz ve muhterem kılmış
Bizim de o cevherden nasibimize yokluk deryası düşmüş

Senin güzel suretinin vasıflarına dair ne gibi şeyler söyleyebilirim
Allah, levh ü kalemi senin güzel suretin sebebiyle yarattı

565 Senin köpeğinin ayağının ayası öyledir ki oraya nakış işlenmiştir
Miskin âşık için kader orada şekiller oluşturmuştur

Ferhad, Şirin'in kederi sebebiyle Bîsütun dağına gidince
O menzile Şirin'in binlerce suretini nakşetmiş

Askerî, meyhanenin pirinin kadehinden şarap içmiş
Ne Darius ne Keyhüsrev, Cemşid'in kadehinden içmeye böyle heves
etmiştir

90

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Servi boyun, iftihar elbisesiyle süslenmiş
Onun görmekle her an görme duyum zenginleşir

O perinin aksiyle göz yuvalarım bir cumba gibi olmuş da
O yuva için kirpiklerden kafes yapmışım

570 Sümbül senin zülfün sebebiyle daima büklüm büklüm olur 27^a
Gözüm, senin üzüntünden Hıta ülkesindeki bir ahu yavrusu gibidir

Ey gönül! Sanki dairenin ortasındaki merkez gibi
O peri durmuş ve tüm güzeller onun etrafında toplanmış

Herkes bu gazele nazire söyleyebilir ey Askerî
Ancak şiir fenninde bu, dünyada pek nadirdir

91

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün]

Zülfün, sümbül gibi kıvrım kıvrım olmuş
Yanağın da o gül (yaprağı) gibi kıvrımların arasından görünüyor

Yüz türlü üzüntü ve elem, senin kederinin kervanbaşı
Tevekkül ehli gibi hiçlik yolunda ilerler

575 Naz hil'atını giy! Ey benim taze açmış gülüm!
Görkem ehli gibi süs ve ziynetlerinden göster

Sabah vakti saba rüzgârı servi boylunun kâkülünü öyle düğümlemiş ki
Zülfünün kıvrımı sümbül gibi birbirine karışmış

Misk kokulu ayva tüyelerinin sevgilinin yüzünde çepeçevre yeşermesi
Bana uzaktan sürekli devran ediyor gibi geliyor

Firdevs bahçesinin köşesi ve İrem bağı (güzel olsa da)
Güzellikte Kabil'in bahçeleri gibi bir bahçe olmamıştır

680 Askerî bülbül gibi âşık olmuş yüzüne
Öyle ki atılmış Hz. İbrahim'in gül bahçesi gibi olan senin güzelliğinin
ateşine

92

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

580 Ey peri! Senin ayrılığının ateşiyle bedenim yanınca
Benden geriye bu dünyada bir yığın kül hatıra kaldı

O ayın cilve ve edasını gördüğüm an
Bana keklığın cilvesini hatırlatıyor

27^b

Benim yaşlı gözlerimin derinlerindeki o ayın yansıması
Tıpkı içinde peri oturan bir pınar gibidir

Saba rüzgârının esintisiyle misk ve amber kokusu
Senin sokağının köşesinden bana azar azar gelir

O sevgili, sentinden dışarı çıkmazsa
İşte o zaman dilberlik işine halel gelir ey gönül!

585 Ey gönül! Eğer birisi o sevgilinin güzelliğine dair bir iddiada bulunursa
Güneşin önünde kim bir yıldız gösterebilir

Askerî, bu dünyada güzellerin kederinden nerede kurtula bilinir?
Zira mekânı keder ülkesinin topraklarıdır

93

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf [Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün]

Eğer kederinin lezzetini tatmasaydım
Aşkının kederiyle yaşamaya nasıl katlanırdım

Eğer ayrılık gecesinde hilale bakarsam
Ona senin kaşın nazarıyla bakarım

O servi boylu sevgili bana bir işvelense
Onun kederine tüm dünya ve can kazancımı feda ederim

590 Eğer senin ayrılık gecende bir vuslat ümidi olmasaydı
Tıpkı bir mum gibi ayrılığının acısıyla erir biterdim

Eğer senin hicranın sebebiyle bu hastalığa yakalanmasaydım
Başka bir güzelleri görmekle şifa bulurdum

Âlemde vuslat ülkesini bulsaydım eğer
Hallac-ı Mansur gibi aşk bayrağını dalgalandırırdım

Ey can û cihan! Ne olurdu bana;
'Askerî keşke senin halinle ilgilenseydim!' deseydin

28^a

Recez-i müsemmen-i sâlim [Müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün]

Ey güzellik mülkünün hükümdarı! Ey doğunun güneşi!
Bir kez olsun yanımdan geçmedin diye canımdan bezdim

595 Sen çemene doğru mavi hil'atınla geçince
Gül gömleğini yırttı ve bülbül dile geldi

Ey şirin sözlü sevgili senin lâl gibi dudağın benim hayat kaynağımdır
Büyüleyici edanla gönlümü kendine av ettin

Ey ince belli sevgili! Ayrılığının acısıyla bedenim bir hayal gibi kalmış
Öyle sanıyorum ki sen o bele 'bir hayaldir' dersin ey peri

Saçların sümbül, yüzün parlak güneş gibidir
Senin yanında diğer güzeller bir yıldızdan daha sönükler

Askerî, o sevgilinin zülfünü anmakla gönlün daim perişan
Senin güneşe benzeyen yüzün olmadığından günüm bir gece gibi karardı

Hezec-i müsemmen-i sâlim [Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün]

600 Ey Gönül! Sen o ay yüzlü sevgiliye canını feda ettin
Ne iyi ettin de canımı onun işine vakfettin

Eğer ayla o ay yüzlü sevgiliyi karşılaştırsan
Nerede o sevgilinin yüzü, nerede güzellik iddiasında bulunan ay!

Senin yüzün olmadan halim karıştı, ey sevgili!
Yüzünü gösterdin, halimi düzelttin

Cismimin toprağı içki satanların tarafına gidince
Kerem ettin de ey felek, toprağımdan testi yaptın

Ey ay! Gözyaşlarıyla âşıkların yüzünde ırmaklar akar oldu
Senin aşkın yüzünden âşıkların şerefi, ırmağın suyu gibi aktı gitti

28^b

605 Ey ay! Bostandaki servi senin boyuna dair iddiacı olup
Ölçülü endamın hakkında serzenişte bulundu

Sonunda gözünden akan kanlı gözyaşlarıyla Askerî'nin yüzünü kana
boyadın

Âşıklarının arasında onun yüzünü kıpkırmızı ettin

Rubai

Ahreb [Mefûlü mefâîlü mefâîlün fâ]

Ne İran'da senin gibi alımlı bir güzel vardır
Ne de Turan'da senin gibi şirin bir yar
Ey benim güzel yüzlüm senin gibi fasih
Tatlı bir söz söylemek ne zordur âlemde

Rubai

Ahreb [Mefûlü mefâîlü mefâîlün fâ]

Ey Askerî! Hala sarhoş olabiliyorsan ne mutlu!
Ve hala şaraba ve kadehe inanıyorsan ne mutlu!
610 Dedin ki; 'Meyhanede onsuz olamam'
Eğer sevgiliyle böyle bir makamdaysan ne mutlu!

Sâkînâme

Mütekârib-i müsemmen-i mahzûf [Feûlün feûlün feûlün feûl]

Sâki o ruh ve beden cevherini sun
Mey çeken rintlere nasiplerini ulaştır

Harabatın pirinden dinle sözü
Çünkü o sözü bu mecliste rivayet etti

Mesih'in dininde şarabın helal olması gibi
Güzele bakmak helaldir

Onda Zemzem tesiri olduğundan
Harabat ehlinin testisi pek güzeldir

29^a

615 Saki, o yakut renkli şaraptan sun
Çünkü o mahmur gözler, onun namı oldu

Hızır eğer kadehe nazar kılsaydı
Kendi (Bengisu) kaynağında testiye kırardı

Meyhane köşelerindeki safa,
Bize Beyt'ül-mukaddes'ten bir nişandır

Hurilerin, keyfiyetinden sema ettiği
O Selsebil'i sun saki

Ben Kıyamet Günü'nün sabahında kadeh diken,
O tortulu şaraptan içen sarhoş rindim

620 Saki o safa' dolu şaraptan sun ki
Sarhoşluğun tesiriyle sana 'Merhaba' diyeyim

Ey çalgıcı! Sazını önüne al da
Tamburunla bizim sırrımızı dillendir

Sazın perdelerine o selim tabiata uygun olan
Latif bir edayla dokun

Gel ey saki! Bu alçak dünyaya rağmen
Sürahiye kadehe baş aşağı çevir

Bu sevgisiz lacivert dünyanın etkisiyle
İskender'in tacı toprak oldu

625 Aristo nerede ki cevap versin
Dünya, Yunan gibi nasıl harap oldu

Dünyanın gül bağında iyilik yoktur' diye
Kumru, serviye ne güzel söyledi

Seher vakti kös sesini işitince
Cemşid ve Filkos'u hatırladım

29^b

Altın ayakkabılı Cemşid'in azalarından
Çemen yaygısı mor ve lacivert oldu

Rus'dan ve Çin'den haraç alan
Firuze taçlı Feridun nerede?

630 Sazın sesiyle kadehi elime alayım da
Huşeng ve Behmen'e esenlik göndereyim

Keykubat'ın tacının nasıl ters yüz olduğuna dair
Kıssayı asla kimse hatırlamaz

Çöle yaban eŖeęi ve av hayvanı peŖine gitme
Çünkü ne yaban eŖeęini bulabilirsin ne de Behram-ı Gûr'u

Bu lacivert kümbete bakma çünkü
Kisra'nın sarayını onun tesiriyle yıkıldı

Nice âlicenap padiŖahlar
Bu dünyadan nasiplerini aldılar

635 Cihanı bir yüzüğe boyun eğdirdiler de
Sonunda toprağın altına girdiler

Dinle benden bu makbul sözü
Taht ve yüzük, bir arpaya bile değmez

Nice sohbet dostu nazlı dilberin
Akıbeti toprak ve çamur oldu

Nice meclisperest güzellerin
Makamları sonunda hep toprak oldu

Ne hoŖ söylemiŖ bu tarlanın toprak sahibi
'Gönüllere muhabbet tohumu ek' diye

640 Ne güzel söylemiŖ tatlı dilli Attar
'Dükkânına muhabbet tohumu koy' diye

30^a

Bir gün yolun çemene düşsün de
Düşmanlık fidanını gül bahçesinden sök at!

Huri'nin, tesiriyle coŖku ve sarhoŖluk hali üzerine olduğu
O Ŗarabı kemal ehline sun saki

Sun ki Fırat'ın susuzlarının dudağının hatırasına
Onu Bengisu gibi içeyim

Bu cam gibi dünyanın seyrinde ne görürsün de
Sonunda onun acı şarabından arzularsın

645 Bazen bir dilenciye mülk bağışlar
Bazen bir kafatasından bir kadeh yapar

Bazen seni Mısır ve Şam'a sultan yapar
Bazen seni hizmetçi ve köle yapar

Birine ölüm vakti geldi mi
Onu Nil Nehri'nin karanlığında boğar

Dünyanın gidişatının aynı olmamasından dolayı
Sen de dünyanın güzeline ve süsüne aldanma ey gönül!

Çünkü dünyadaki insanı aldatan renk ve kokular
Ancak çocuklar için oyuncaktır

650 O şarabın hararetinden gönlüm yandı da
O ateş ateşperestlerin mihrabını yaktı

Kederli canlara acı veren
O faydalı şaraptan sun saki

Hekimin sözüyle kadehi elime alayım
Zira rintlikte kalmaya kararlıyım

O taze güzelin yüzünü göreyim diye
Şarabın üstünü seccadeyle örteyim

30^b

Saki, o faydalı şaraptan sun da
Cevheri cevher sahibine ulaştır

655 Ey güzel yüzlü saki, cilveli ol ki
Zambak, senin sıfatlarını övmeye lâl oldu

Ayın on dördü gibi olan kadehi al,
Sülün gibi ol ve bana doğru salın

Servi gibi salınan sevgililer olmadan
Lâl renkli şaraptan içmem ben ey gönül!

Bahar mevsiminde mezesi elma, mandalina ve nar olan
O şarabı sun saki

O gümüş tenli sevgilinin iki kaşının hatırasıyla
Rafın yukarisından o kadehi al

660 Eğlence vakti hayâllere daldığımda
Kadeh bana lale gibi görünür

Baharda nergis, kadeh gibi görüldüğünden
O altın sürahinin benzerini getir

Seher vakti şafak gökyüzünde kendini gösterince
Kırmızı şarabı ve lacivert kadehi elime aldım

O leziz şarabı getir saki
Zira dünyadan çokça acı gördüm

Dünyada bir an bile şarapsız olmadığım
O zaman ne hoştur ey Askerî!

Mütekârib-i müsemmen-i maksûr [Feûlün feûlün feûlün feûl]

665 İyi hasletli herifler önünde
Hasbıhal edeyim, ey gönül

31^a

Keder benden gençlik arzusunu aldı
Yüzüm safran rengi gibi bir hal aldı

Sararmış yüzümdeki siyah bene bak
Sanki safran çiçeği gibi görünen

Bazen gönlümde keder peyda olunca
Tıpkı yaşlı bir köylü gibi çemene giderim

Bazen bir bahar bulutu gibi ağlayıp inlerim
Çünkü bu kederin içinde bana dert ortağı yoktur

670 Bazen Mecnun'un vasıflarından söz açarım
Zirâ o da benim gibi kimsesiz ve garipmiş

Benimle sohbet arkadaşı olan dost
Sözü anlar ve söz söyler

Her an benden çokça özür dilese de
Tûtî kendi sözüne vakıf değildir

Bazen Şîr nehrinden ve Ferhat'ın kederinden
Bazen Perviz'in aşkından söz ederim

Bazen halk için şiir söylüyorum
Bazen de hüner sahiplerinin vasfını övüyorum

675 Çünkü bahçıvan bir kimseye meyve verdiğinde
O kişi onun şükrüne dair söze başlar

Bu sebepten de bahçede gül bitti
Bağ ve güller sebebiyle de bahçeyi koku sardı

Çoban bir yoksula süt verince
O yoksul, onun dostu olur

Bir dilenci bir şehirde karar kılırsa
O ülkenin padişahının sıfatlarından bahseder

31^b

Birinden kıymetli bir kimsenin zikrini işitince
Onun zatının vasıflarına dair söz söylerim

680 Nizamî, güzel sözler söyler
Onun üslubunun benzeri kimsede yoktur

Hüsrev'in sözlerinin yakıcılığına bak
Marifet mülkünde onun örneği gibi yoktur

Camî'nin vasıflarına dair sen bir söz söyle
Onun zamanında söz söyleme tarzı yenilendi

Hafız'ın şiirlerine bir an bak
Kur'an tefsirinden nasiplen

İnce ve güzel sözler söyler
Tıpkı çemende gördüğün güller gibi

685 Kemal'in şiirlerindeki her bir nükteye bak!
Gizli sırları ne de güzel gösterir

Seher vakti kuşlar ötünce
Attar'ın sözleri kulağıma geldi

Söz güzelliğe ve hoşluğa gelince
İsâr'ın sözleri hasbıhal oldu

Askerî! Benim şiiirim fayda doludur
Bu yüzden gül bahçesi gibi görünür

Hezec-i müseddes-i mahzûf [Mefâîlün mefâîlün feûlün]

Sözden anlayan, akıllı, sözü tartan kişi
Bu hazinenin üstünden perdeyi atar

690 Söz gayb âleminden ulaştı da
Şimdi kişinin eteği ve cebi incilerle doldu

32^a

Manâ denizinde dalgıç oldum
Hayatım bu minval üzere geçti

Eğer güçlü söz söylemek istiyorsan
Bu dünyada sana hazine ve coşku gerekir

Şiir söyleme anında her ne vakit
Güzel mazmunlar bulursan

Her lafız üzerinde çokça düşünürsün
Belki onda gizli bir kusur bulursun diye

695 O öyle bir ağaçtır ki görünüşü cazibeli
Meyvesi de güzellikte benzersizdir

Ancak sıcaktan, soğuktan ve dolunun felaketinden
Nergisin dalı zarara uğramıştır

Tadında ne bir kusur ne de bir noksan olan
Onun meyvesini bahçedeki dalından alırsın

Eğer söz söyleyeceksen kusursuz söyle
Söylenmiş kötü sözlerden söz varaklarını yıka

Hafif vezinli, meşhur sözler söyle ki
Bu bend herkesin tabiatına uygun olsun

700 Onun tüm sözleri meşhur ve gönül çelen
Tüm beyitleri ayıpsız ve yalansız olsun

Ey gönül! Eğer ki sen sözü bu şekilde söylersen
Manâ hazinesinin kudretini bulursun

Kendi meclisine coşku vermek için
Sözü ehli olmayana söylersin

Rengârenk sözlerle bir yazı yazdım
Kalemimle Çin miskini yaydım

Söz söylemek bana Selman'a yakıştığı gibi yakışır
Zirâ söz söylemede Sehban'dan ders aldım

32^b

705 Nizamî'nin hatırasıyla şarap içeyim
Camî'nin türbesinden bir himmet dileyeyim

Hint hekimi benim sözlerimi överken
'Tıpkı Râm u Râmin' demiş

Hezec-i müseddes-i mahzûf [Mefâilün mefâilün feûlün]

Bir gece derin düşüncelere daldım
Manâ denizinde dalgıç oldum

O gecede manâya dair her ne ortaya çıktıysa
Şahı vasfetmede cevher saçan oldu

Zamanın sultanı, Sultan Süleyman
Onun kalemi, ihsan hazinesinin kilididir

710 Cihanın efendisi, büyük sultan
Onun kapısındaki dilenciler bile sanki Sencer

Eğer bu devirde olsaydı Melikşah
Hürmetle öperdi senin dergâhının tozunu

Bu kubbenin altında talihin tesiri
Umman denizini incilerle doldurmuş ki

Denizden ve madenden çıkan her şey
Şahın devranına feda olsun

Ayrılık acısıyla zayıf düşen bir kişi
Hiçbir dermanla iyileşemez

715 Ey dünyayı fetheden hükümdar, o biçareye
Senin lütfun sanki tanık ve müjdecî gibidir

33^a

Sultanı kabul salonunda görünce
Dili onun vasfı için çözdüm

Herkesin gönlünde olan şey için
Senin lütfun her yere ulaştı

Tıpkı Cennet'teki Tûbâ Ağacı'nın gölgesi gibi
Senin lütfun dünyanın tüm yaratılmışlarına ulaşmıştır

Gel ey Askerî, kendi eserine
Şahın duasını yaz kendi kaleminden

720 Ki doğudan batıya kadar
Gökyüzünün kandilleri yıldızlar olsun

Ey şah! Hayat ve devlet senin olsun
Senin tüm için gönlün arzuladığı şekilde olsun

Devlet sana itaatkâr ve yar olsun
Düşmanın gönlü kederle yaralansın

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Bana başka bir gözle ne vakte kadar bakacaksın ey can!
Zira beni diğer âşıklarınla bir tutuyorsun

Ferhad! Eğer sen güzellerin aşkı sebebiyle kıskançlık duysaydın
Şirin'in nakşını başka gözlere göstermezdin

725 Ruhun suretini dünyada hiç kimse görmedi
Bu yüzden o ay yüzlü yüzünü bizden gizler

Senin aşkın bu deli gönülde vatan olduğundan beri
Ben zavallının meskeni, onun hüznler evidir

Ey saki! Seher vakti saf şarabı sun
Saba' yeli ulaştı şarap kadehini getir

Senin lâl dudaklarının arzusunda bu dünyadan göçtüm ey ay!
İskender gibi Bengisu'dan mahrum kalmış

Ey peri! Tebessümünle bize açılan ağzını,
Açılmış goncadaki yakınlığı bu dünyada kimse görmedi

730 Eğer elifin üzerine medi hasret yüzünden çektiyse
Bu kederli canın niyeti onun boyunu ve kaşını anmaktan ibarettir

Başındaki padişahlık tacına inci ve yakut koyan
Bu dünyanın kederi yüzünden sıkıntı taşı başının üzerindedir

Bu dünyadan her kim giderse artık ondan haber arar
Herkim ki dünyadan göçerse sözüm ona o kapısız bir şehirde olurmuş

Manzume 1

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]
8'li hece ölçüsü

Ne zaman ki o servi boylu ahenkle yola çıkar
Bahçıvan gülü, çınarı ve reyhanı terk etsin

Gül bahçesinde güzel sesli bülbül güle olan aşkından
Sürekli itikaf edip Allah'a şükretsin

735 Çimende yeni yetişen gonca her tarafını
(Bu) dünyanın içinde gizlesin

Gül zamanı gayr-i ihtiyarî sevgili ile (olan) her kişi
Sevilinin peşini bırakmayıp gülistana azmetsin

Hiçbir şey yoktur (ki) gülşen gibi rengi ve kokusu güzel olsun
Olsa dahi kişi, kâğıt üzerinde tezhip ve süslemeler yapmış olsun

Ey gönül, çimende ansızın gül ağacının dalını
Her kim görse mercan şahını hayal etsin

Ona benzeyen bir çeşmeyi çimende kim görürse
Gördüğünde (onu) cilalayıp şeffaf ve parlak etsin

34^a

740 Çimende yeni yetişen yeşilliklerde ona (sevgiliye) benzerlik vardır
Onun için kişi derdini anlatıp perişan eylesin

Saba' rüzgârı gülşende estiği zaman
Dağmık sümbülün kıvrırcık saçlarını perişan etsin

Gonca yaprakları arasında her kim ona benzerse
Düğmenin ziynet süsünü gerçekten arasın

Gül ağaçları içinde kırmızı bir gül gibi duran sevgili var
Yüzüğün ziyneti lâl-i Bedahşân olsun

Hoş neva bülbül, gülşende gülü gördüğünde
Güle bakıp her zaman reyhanı eleştirsin

745 Bahçivan gül vakti gülşende yalnız kalınca
İşret ehlini gülistanın anahtarını talep edenlerden eylesin

Nakkaş gülşeni gördüğü zaman hasetinden
Boyalarını çivi yapıp kağıdını gizlesin

Her kim ki başka işlerden vakit bulursa
Sa'd ve Selman hakkında anlatılanları dinlesin

Ey gönül! Kişinin başka uğraşı yoktur
Ta ki (o kişi) Sultan Süleyman'ı övüyor olsun

O, lütfedip (ben) acizi cihan sırlarına vakıf kılsın
Hükmedip (saltanat ve güç sahibi) Çin imparatorunu hakana mahkûm
eylesin

750 Halkına şefkatli büyük padişah, onurlu hükümdar
Lütfedip bir damlayı deryâ-yi umman eylesin

Alemde lütuf ve özellikleriyle ona benzeyen yoktur ki
Çemende daima Nisan yağmuru yağdıracak

Her kime iltifat ederse bir anda
Şefkatiyle onu İran ve Turan'a hükümdar eder

34^b

Kim olabilir Firdevsî-yi Tusî varken
Cihanda dihan tarihinde şöhret bulacak kişi

Ayrılık acısıyla zayıf ve çaresiz düşen cismi
Ve dahi mahrumiyeti ancak senin lütfun teskin eder

755 Daima mutlu ol; ey gönül, akıbet ne olursa olsun ancak
Senin müşkülünü bir nefesiyle o Mesîh çözer

Ey Askerî, yüce padişah sonunda seni
Lütfedip (cümle) âlem arasında akranlarından ayrıcalıklı kılsın

Manzume 2

Münserih-i müsemmen-i matvî-i mekşûf [Müfteilün fâilün müfteilün
fâilün]

Sevgili, içki meclisi ve kadehten her biri hayattır
Şarap getir ey sakî! (Çünkü burası) sahranın etekleridir

Gül bahçelerinin hepsi, Kısra ve Acem mülkünün
Her biri harabat arasında zahîr ve aşikârdır

Görülmemiş güzellikteki sevgili kemale erdi
Ve dahi lâlinde İsâ'nın mucizesi vardır

760 Onun zülfü büklüm büklüm, gözleri mahmur
Karasevdalı âşık onu gördüğü vakit ıstırap çeker

Ey bal dudaklı sevgili, şaşılacak şey benin ve ayva tüylerin
Ey sevgili! Aşkının ateşi başımda sevdadır

Bal, şeker ve taze hurmadan her biri tam da lâl dudağın gibidir
Endamlı servi istersen o, boyu posu hoş olandır

Vuslat müjdesi verip, eline kadeh alıp
Bu gönül çalan sevgilinin yaptığı hoş bir sohbettir

Şaraba heves etti, her nefeste elini tuttu
Şimdi senin tüm isteklerin gerçektir

35^a

765 Âşığın gönlünü okşayan sevgili yine işve, naz etti
Askeri şimdi hayli divane âşıktır

Manzume 3

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]

8'li hece ölçüsü

Ey eşi benzeri olmayan gül yanaklı, senin çehren
Alımlı, süslü, güzel, hoş görünen ve gönül çelendir

Ey gönül! Âlemde davacı olup Mansûr gibi
Yer ve mekân sözlerinden kendini azat et

O nazik beden gömleği sebebiyle incinmesin
Çünkü o perinin gömleğinde narin ipek vardır

Cihanda mülk ve ordu isteyen sonunda buldu
Halbuki o fakir bundan önce yoksuldu, hakirdi

770 Her sözümü okuyup aferin derdi
Keşke gönlü aydın Firdevsî olsaydı

Askerî'den senin aşkına dair sözler kalır
Gerçi Ferhâd'dan da ırmak kaynağı kalmıştı cihanda

Manzume 4

Münserih-i müsemmen-i matvî-i mekşûf [Müfteilün fâilün müfteilün
fâilün]

Zevk ve neşe zamanı güzel sevgili gerek
Gül renkli şarap için temiz kadeh gerek

Sen yine tam bir kafire âşık olmuşsun
Onun aşkından sana Hristiyanlık mezhebi gerek

Beni ve ayva tüyleri güzel, yakut dudağı benzersiz
Onun vasılına erişmem için güzel temenni gerek

775 Çehresi safalı, yakut dudağı huzur verici
Ayva tüyleri parlak siyah, (onun) yüzüne tuğra gerek

35^b

Saba' rüzgârı sabırsız, lale ve gül sayısız
Neşe ehli ayık, dört ayaklı kadeh gerek

Şarap içip ona helal sayılsın diye
Harabat rindi için Mesih'in dini gerek

Manzume 5

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]
8'li hece ölçüsü

Ey gönül, o peri gibi sevgili hem can hem canandır
Yüzü ve dahi ayva tüyleri çiçek buketi ve reyhandır

Onun sevdasında can ve bedenden geç ey gönül
Senin canın ve bedeninin onun sevdasında harman sebebiyse

780 Dünyada o, hoş vakit ve aziz ömrü harcadı
Onun zülfünün aşkından kim derman hesabındaysa

Ey gönül hırsız, bîçare âşık senin zulmünden
Kapının eşğinde çerçöp gibi yerle yeksandır

Hristiyan ve Müslüman oldu onun aşkından gayri ihtiyarî
Onun vasfının şerhinde hem İncil hem Kur'an vardır

Onun ayrılığının acısıyla lâlinden muradını bulduğun o an
Askerî, karanlıkta bengisu vardır

Manzume 6

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]
8'li hece ölçüsü

Eğer gönlü yaralı âşığı bir dilber şâd eylese
Bozuk âlemi abat etmiş gibi olur

785 O güzel yüzlü çemende cilve ettiği zaman
Bahçıvan gülü, reyhanı ve şimşiri terk eder

36^a

Gül renkli yüzünde yeşeren ayva tüyleri zahir olsa
Kâmil âşık onu irşat yolu eyler

Akıllı bir kişi dahi dünyada bir an gaflete düşebilir
Ömrünü harap eden şarapsız ve sevgilisiz olmaktır

Sadık âşık öyle biridir ki o sevgilinin aşkında
Zorluk ve eseflere kendini alıştıır

Karasevdalı bülbül gül yüzünü gayri ihtiyarî görüp
Hutbe-i tevhit okuyup feryat figan eder

790 Sevgilinin aşkıdan irfan nurunu ayân kılırsam
Askerî, Mecnun seni kendine üstat eder

Manzume 7

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]
8'li hece ölçüsü

Yüz ressam şimdi sevgilinin suretini nakşetme peşinde
Canın suretini kim resmedebilen kimdir ey gönül

Kûhken, bundan önce âşık olup Şirin için
Bîsütûn dağına köşk ve eyvan sureti kazıdı

Yeni yeşeren ayva tüylerini ansızın kim görse
Gülistanın sayesinde buldu reyhan suretini

795 Tanrıdan o gönül hırsızına kavuşmayı diledim
En yüce Cennet'i, huri ve Rizvân suretini terk edip

Derdime derman sordum, yüzüme bak dedi
O an Askerî'ye dermanın suretini gösterdi

Manzume 8

Remel-i müsemmen-i mahzûf [Fâilâün fâilâtün fâilâtün fâilün]
8'li hece ölçüsü

Gonca her daim gül bahçesinin süsüdür 36^b
Belki o goncanın renginin fişkırması nar çiçeği gibi yârin nefesindedir

Ey dost! Çemen yüzeyine şakayık düşmez belki
Sarhoşluk vakti baştan sarık düşer lakin

Safran rengi hilati çoğunlukla onun nişanıdır
O sarı çiçek her daim gül bahçesinin süsüdür

800 Ey gönül, Gül bahçesinde temiz olan yeşillik değildir
Belki de yer yüzüne dökülen pastır

Endamı çam ağacı gibi latif ve hoş görünümlüdür
O gönül hırsızının yüzü baştan sona gül bahçesidir

Eğer Askerî'nin halinden sorarlarsa şöyle dersin
Manâ ikliminin serveri ve sırların koruyucusudur

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ASKERÎ DİVANI (METİN)

دیوانِ عسکری

فهرست

165	[قصیده]
167	[غزلها]
227	[رباعیها]
228	[ساقی نامه]
238	[منظومهها]

[قصیده]

[رمل مثنیٰ مخذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

- 1^b سویی هر کشور ز تأثیرِ زمان و روزگار
در جهان گشتم بسی سرگشته و بی اختیار
چون سفر کردم مرا نیت همین بود از وطن
تا رسم در خدمتت ای شهریارِ کامکار
از برای نیتِ پابوست از مشرق زمین
آمدم کشور به کشور تا حدود این دیار
خوش بُود نظاره گیتی و دیدن در جهان
هر زمان جایِ دگر از گردش لیل و نهار
5 مانده با خلقِ جهان ای دل به گیتی از قدیم
در جهان گردیدن از اهلِ طریقت یادگار
تا به کی گویی سخن از رفته و آینده هم
وصفِ شه بر گوی دیگر آن سخنها را گذار
حضرتِ سلطان سلیمان خسرو گیتی ستان
وارثِ ملکِ جهان و صاحبِ عزّ و وقار
چون برون آیم ز وصفِ ذاتِ او زانرو که هست
جانشینِ حضرتِ پیغمبرِ پروردگار
زانکه داری سیرتِ صدیقِ اکبر در جهان
یثرب و بطحی ترا داد از معظّم کردگار
10 هیبت فاروقِ اعظم این زمان در ذاتِ تست
در طریقِ عدل و داد و در رسومِ روزگار
خطبه بر نامت بُود در مسجدِ بیت الحرام
این شرف با کس نبوده غیرِ اصحابِ کبار
- 2^a

قصّه محمود غازی و حدیثِ صومناات
پیشت ای خسرو نیامد در حسابِ کار و بار
خسروانِ شرق و غرب و جملهء شاهانِ فرس
می کنند از بھرِ پابوست همیشه افتخار
پیش از این بھرام اگرچه ساخت بھرِ خویشتن
در درونِ هفت منظر هفت تختِ زرنگار
15 این زمان بھرام اگر بودی ز هفت اورنگِ خویش
گشتی از انصافِ خود در پیشِ تختِ شرمسار
فی المثل عنقا اگر باشد درین دور و زمان
پیشِ شاهینت بُود چون صعوه ای روزِ شکار
تا شود پنهان ز بیمِ تیغِ تو بد خواهِ تو
همچو کیخسرو بسازد جای خود در زیرِ غار
این زمان گر در جهان می بود هارون الرشید
رشدِ خود هرگز نمی کرد او به گیتی آشکار
طاقِ کسری کی بُود چون طاقِ قصرت در جهان
شد به قصرِ او فتوری در زمانِ اقتدار
20 خسرو از لطفِ احسانِ تو باشد بر دوام
برگِ عیشِ دردمندانِ فقیر و دلفگار
می شنیدم در سحرگاهان ز سویِ خانقه
ذکرِ خیرِ شهریارِ کام بخشِ کامگار
چونکه بشنیدم من ای دل آن حدیثِ دلپذیر
در زمانِ مشغول گشتم در دعای شهریار
از برایِ قدرتِ ذاتِ خداوندِ قدیم^{2b}
تا کواکب باشد ای دل در فلکِ آلاتِ کار

تا رساند رحمتِ خود بر پری و آدمی
خالقِ روزی رسان و نقش بندِ نو بهار
25 کشور و مُلکش بُود امن و امان از عدلِ او
مرکزِ دولت مثالِ نقطهء قطبِ اسطوار
عسکری هر جا که باشد در دعای خیرِ تو
روز و شب مشغول باشد خسروای اختیار

[غزلها]

[غزل 1]

[رمل مثنون مخبون محذوف: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فععلن]

شرخِ سودای بتان شد سخنِ کاملِ ما
کشورِ خیلِ خیالِ همه خوبانِ دلِ ما
در گمانم من شیدا ز وجودِ دهنش
از شکرِ خنده او حل شود این مشکلیِ ما
از میِ ناب و ز آهنگِ ربابِ ای ساقی
گرم شد مجلس و آراسته شد محفلِ ما
30 این زمان در سخن آن نادره گفتار منم
که دلِ اهلِ خرد شد ز سخنِ مایلِ ما
عسکری رختِ خود از صومعه کردیم برون
تا سرِ کویِ خرابات بشد منزلِ ما

[غزل 2]

[هزج مثنون سالم: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

بده ساقی می کز وی فزاید شوقِ محفلها
که از دورِ قدح باشد دواى جمله مشکلهها

چو مشکله فتد با عاشقان از عشقِ آن دلبر
 ز قلابِ سرِ زلفش گشاید بندِ مشکلهها
 3^a ز سعیِ طالع مسعود شود مقصودها موجرد
 که از تدبیرِ کشتی بان رسد کشتی به سحلها
 35 ز فرهادِ ستم دیده به گیتی تا بُود نامی
 به کوه بیستون باشد نشانِ او به منزلها
 نماند نشاء ادراک چو باشی عسکری غمناک
 بنوش آن می که از شوقش برون آرد غم از دلها

[غزل 3]

[مجتث مثنی محبون محذوف] [مفاعلن فعلاتن مفاعلن فع لن]

به نازِ جلوه نمودی ز دلبری یارا
 فدای نازِ تو کردم نعیمِ دنیا را
 به فکرِ باده و معشوق و گلشن و باغم
 که نیست نیتِ بودن به خانقه ما را
 کسی که ترکِ علایق کند به طورِ مسیح
 به پیش چشم نیارد سهرِ خضرا را
 40 به وقتِ لاله غنیمت شمار با یاران
 کنارِ شیشه و جامِ شراب و صحرا را
 چو در صفاتِ حطش عسکری شدی عاجز
 به خطِ نسح کشیدی حروفِ انشا را

[غزل 4]

[هزج مثنیٰ سالم] مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

ز هجرانش چو مشتاقان تھی کردند قالبها
که تا بخشد حیاتِ نو تکلم کرد از لبها
اگر از کیمیا خواهد که سازد کس زِ خالص
اگر اکسیر او نبود چه کار آید ز قالبها
نیم یکروز ای دلبر ز هجرت بیدلِ غمگین
رود روزم بدین محنت چه گویم از غمِ شبها

3^b 45 چو در مکتب رود آن مه بدان حسنِ جهان افروز

به ناز و دلبری گردد سبق آموزِ مکتبها
سحرگه عسکری ای دل به کوی می فروشان رفت
چو شد هم صحبتِ زندان موافق دید مشربها

[غزل 5]

[رمل مثنیٰ محذوف] فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

می کند دلبر خیر از خنده پنهان مرا
می نماید از تبسم غنچه خندان مرا
در دل آمد یادِ چشم و رنگِ رخسار و خطش
از غزالِ مرغزار و لاله و ریحان مرا
چونکه می ورزم همیشه عشقِ پاک اندر جهان
کس نپرسد روزِ حشر از طاعت و عصیان مرا
50 از سرِ کوی تو من آهنگ رفتن کی کنم
گر بخواید در بهشت ای دلبرِ رضوان مرا
می کند از نکبتِ پیراهنِ یوسف خیر
چون رسد بادِ صبا از جانبِ کنعان مرا

بس بُود کنج خرابات و خریم می فروش
گر نباشد عسکری زنگار گون ایوان مرا

[غزل 6]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

ساقیا از می لبالب گر دهی پیمانہ را
تا برون آری ز غم یک دم من دیوانہ را
در دلم دایم خیالِ حسنِ مه رویان بُود
زانکہ باشد گنج پنهان کوشهء ویرانہ را
55 بندهٔ پیرِ خراباتم کہ از احسانِ خویش
کو نراند از حریمِ کویِ خود بیگانه را
4^a بندهٔ خوابِ خوشِ آن دلبرم کو وقتِ صبح
وا کند با صد کرشمه نرگسِ مستانہ را
می شوم فارغ ز قیدِ هر چه غیرِ عشقِ اوست
چون بوبینم یک زمان رخسارۂ جانانہ را
خاکِ کویِ می فروشان توتیای چشمِ ماست
زان سبب ای عسکری مسکن کنم میخانه را

[غزل 7]

[رمل مسدس محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

ای پری رخسارِ خود با ما نما
کز غمت مستیم بی برگ و نوا
60 از نمِ ابرِ بهاری در چمن
می شود رخسارِ گلها با صفا

باده خوردن در حریم بوستان
 خوش بُود با دلیرانِ مه لقا
 همچو کوی آن پری رو کی بُود
 قصرِ حور و روضهء رضوان به ما
 کوکبِ بختم به عشقِ دلیران
 اندرین دیرِ کهن شد رهنما
 عسکری هر دم ز رویِ صد نیاز
 با سگِ کوی تو دارد التجا

[غزل 8]

[رمل مثنوی محبون محذوف: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لن]

65 کوکبِ بختِ من از عشقِ تو میمون بادا
 دمبدم مهرِ رخت بر دلم افزون بادا
 چون به صحرا برود ناقهء لیلی ای دل
 گذرِ او سوی منزل گه مجنون بادا
 4^b هر نهالی که بر آید ز گلستانِ حیات
 آن نهال آن قدِ پر جاوه ای موزون بادا
 چونکه صحرا شود از لالهء رنگین خوش رنگ
 بی گلِ رویِ تو آن ساغرِ پر خون بادا
 عسکری چونکه ز هجرت دلِ غمگین دارد
 اشکِ او در غم هجرانِ تو جیخون بادا

[غزل 9]

[هزج مثنیٰ مخموف محذوف: مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن]

70 بگذشت [ن] سیمِ سحری سوی چمنها
بشکفت از و غنجهء گلها و سمنها
تا گوش کنی سوی سخنهای دل آویز
گفتیم ز اوصافِ تو صد گونه سخنها
بشکفت گل و لاله دمید از طرفِ باغ
بس نیک بُود وقتِ چنین طوفِ چمنها
گشتند جدا اهلِ وفا با دلِ غمگین
از بحرِ طوافِ سرِ کویِش ز وطنها
از زلفِ گره کن به رخِ خویش نگارا
زانرو که بو بندند به گلدسته رسنها
75 عمریست که تا عسکری ای شوخ چو مجنون
خو کرده ز هجرانِ تو در بادیه تنها

[غزل 10]

[رجز مثنیٰ سالم: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن]

در کویِ دیر ارجا شود ای دل کسی فرزانه را
سازد به چشمش توتیا خاکِ درِ میخانه را
در ملکِ عالم کی بُود ای دل بهای وصلِ او
قیمت نباشد در جهان آن گوهرِ یکدانه را
5^a پرسید از من آن پری در دل چه داری گفتمش
نبود بجز گنجِ غمت چیزی دگر ویرانه را
صحنِ چمن گلها خوش است معشوقِ من آن مهوشست
خال و خطش بس دلکش است شاقی بده پیمانہ را

80 در خاطر ار فیضی رسد از وصلِ او در میکند

من دل گنم از صومعه مسکن کنم میخانه را
از منع عشقِ آن پری ناصح مگو دیگر به ما
شوقِ جمالش یافته کی بشنود افسانه را
گر عسکری عاشق شدی فرزانی دعوی مکن
دیوانه سازد عشقِ او صد عاقل و فرزانه را

[غزل 11]

[هزج مثنیٰ اخرب: مفعولُ مفاعیلن مفعولُ مفاعیلن]

زان ساغرِ پر می ده ساقی دگری بر ما
کز بادهٔ دوشینه مانده اثری بر ما
در خلدِ برین ای مه چون روی تو گل نشکفت
ای تازه گل جنت آخر نظری بر ما
85 ای دلبرِ همخانه از گوشهء میخانه
داروی فرجناکی در ده قدری بر ما
از بوی خوشت فیضی آمد به مشامِ جان
آن فیضِ عبیر آمیز آمد سحری بر ما
فرخنده زمانی بود ای عسکری آن ساعت
کز ماهِ دل افروزم آمد خیری بر ما

[غزل 12]

[منسرح مثنیٰ مطوی موقوف: مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن]

چهرهٔ خود را نما ای گلِ رعنا ای ما
از تو بُود این قدر حسنِ تمنای ما

زلفِ خوشت عنبرینِ خال و خطت مشکِ چین
 وز غمِ آن تیز شد آتشِ سودای ما
 90 یاد نیاید مرا روضهءِ خلدِ برین
 بر سرِ کویِ بتان ور بشود جای ما
 تا که بُود در جهان از من بیدل نشان
 هست تمنای او در دلِ شیدای ما
 به بُود ای عسکری از همه عالم مرا
 پر می صاف ار شود جامِ مصفای ما

[غزل 13]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

مظهرِ صنعِ الهیست آن رخ چون آفتاب
 بر دلِ پاکان فروغِ آن جمال افکنده تاب
 چون نقاب افتد به رویت می شود مایل ز ما
 پرده افکن از رخت تا مه بر آید از نقاب
 95 گلشنِ من کشتزار و عیشگاهم پای بید
 ساغرِ من از سفال و نغمهءِ من از رباب
 این که می بینم ترا از بختِ من باور کجاست
 یا خیال است در نظر یا آنکه می بینم به خواب
 گر رسد از گردشِ دوران ملال [ای] صبر کن
 زانکه کاری بر نیاید ای خردمند از شتاب
 چون روان سازم با طرافِ جهان اشعارِ خود
 هر که شاعر باشد ای دل عاجز آید در جواب
 عسکری تا کی بگویی وصفِ کوثر پیش ما
 پیشِ رندان به بُود از حوضِ کوثر این شراب

[غزل 14]

[مجتث مثنیٰ محزون محذوف: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فع لن]

100 نمود سرو سہی در چمن بسی زیباست 6^a

مثالِ قامتِ جانان و خلعتِ خضراست
حدیثِ من به دلِ سختِ او کند کاری
که زخمِ تیشہء فرہاد و زینتِ خار است
چو گل ز خار ستم زخم کرد بلبل را
نشانِ خونِ وی اکنون ز دامنش پیدا است
ز قربِ او بشود شوقِ من فزون ہر دم
نشاطِ وامقِ شیدا تقربِ عزراست
بنوش بادہ کہ شب رفت و صحبت آخر شد

105 ز قبرِ اہلِ وفا این ندا بہ گوش آمد

کہ رشکِ گلشنِ فردوس از حضیرہٴ ماست
چہ گویم و چہ نویسم ز وصفِ دلبرِ خویش
ظریف طبع و گل اندام و چہرہ اش زیباست
کسی کہ دل بہ سرِ زلفِ یار در بندد
مکانِ مرغِ دلِ وی بہ آشیانِ ہماست
ہمیشہ و ہمہ جا کارِ عسکری ای دل
کشیدنِ می رنگین و طوف میکدہ ہاست

[غزل 15]

[مجتث مثنون محذوف: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلمن]

خیالِ ابروی آن مه درونِ دیدهٔ ماست
مثالی صورتِ محراب و شکلِ قبلهٔ نماست
110 نشانِ تربتِ فرهاد اگرچه پیدا نیست
و لیک صورتِ شیرین نشانهٔ زیباست
ز عشقِ رویِ تو ای سروقد نمی دامن
که عقل و هوش کجا رفت و خورد و خواب کجاست
6^b جمالِ یار ندارد نظیر در خوبی
سرشتِ او همگی پر لطافت و زیباست
ز حسرت سخنانم بُود کو طوطی را
دریده نوک زبانش چو دانهٔ خرماست
به نظم خویش کند عسکری بسی انشا
که شهرتِ سخنش از لطافت انشاست

[غزل 16]

[رمل مثنون محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلمن]

115 زیبِ خاکِ تربتِ من لالهٔ صحرا بس است
پردهٔ قیرم غبارِ کویِ آن رعنا بس است
تا به یاد آید ترا سرگشتگانِ کویِ یار
گرد باد از هر طرف در دامنِ صحرا بس است
با دلِ سوزانِ تنِ مجروح من هایل شده
پردهٔ فانوس از پراهنِ یکتا بس است
در میانِ عشقبازان زیرِ چرخِ نیلگون
با جمالِ خوبرویان عشقِ پاکِ ما بس است

ای عزیزِ خوبرویان در زمانِ حسنِ تو
سوره یوسف همیشه درسِ مکتبها بس است
120 از برایِ عسکری ای دل به کویِ آن پری
مسندِ زیبا نباشد خشتِ زیرِ پا بس است

[غزل 17]

[منسرح مثنی مطوی موقوف: مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن]

یارِ بدخشی لقبِ سرو گل اندامِ ماست
چون لبِ میگونِ او لعلِ بدخشان کجاست
این شفقِ لاله گون وقتِ نشاط و طرب
در فلکِ شیشه رنگِ باده گلغامِ ماست
چنکه شدم دلبرا عاشقِ رخسارِ تو
خاکِ کفِ پایِ تو در نظرم توتیاست
خاکِ نشینِ درت از غمِ هجرانِ تو
منتظرِ جرعه ای از می تلخِ فناست
125 تا شده ام ای پری ساکنِ درگاهِ تو
با سکی کویِ توام هر نفسی ماجرا
عسکری ای دلبران با دلِ غمگینِ خویش
از دل و جان همنشین با سکی کویِ شماست

7^a

[غزل 18]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

در دلِ خارا خدا لعلِ جگرگون بسته است
با دلِ سنگ از غمِ لعلِ لبِت خون بسته است

آن پری خشمی که دارد در دل بی رحم خود
از سخن کردن به من آن لعل میگون بسته است
با همه خوبان عالم در طریق دلبری
راو دعوی آن پری در ربع مسکون بسته است
130 کی تواند دل برون شد از خط مشکین او
خون ما را ازان خط او با فسون بسته است
آن نه گلزار است و سبزه بلکه در روی زمین
دست قدرت پردهای سبز و گلگون بسته است
در غم عشق تو ای سروری سهی قد روزگار
آنچه دید از عسکری بر نام مجنون بسته است

[غزل 19]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

در وفا ای مه سگت بخت ز اهل عالمست
هرکرا نبود وفا گویا که از سگ کمترست
7b در فراق قامت موزون آن سرو سهی
حاصل من محنت و محصول من درد و غمست
135 مانده ام دور از سرکوبش به صد اندوه و غم
دوری از جنت به من ای دل مرث از آدمست
خانهء مجنون شیدا در بیابان فنا
از برای محنت هجران پلاس ماتمست
فارغ است از جملهء عالم دل غمگین او
عسکری تا خسروی آزادگان عالمست

[غزل 20]

[مجتث مثنون محذوف: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فع لن]

ندید لاله بقایای جهانِ فانی را
نهاد بر دلِ خود داغهای مخفی را
ز برگِ گل که صبا ریخت در نواحیِ باغ
برو به باغ و بوبین نسخهای مانی را
140 مگو ز قصهء مانی و کار و پیشهء او
که دید صورتِ ظاهر نیافت معنی را
مگر به گوشهء گلشن ز اعتدالِ هوا
گشاد غنچهء گل جیبِ ارغوانی را
چو عسکری بکند میل خوردنِ باده
شرابِ ناب نباشد به یارِ دردی را

[غزل 21]

[رمل مثنون محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

ترکی عشقِ آن گلِ رخساره کردن مشکل است
در غمِ هجرانِ آن مه جاره کردن مشکل است
حاش الله کز سرِ کویت روم جایِ دگر
ساکنِ کویِ ترا آواره کردن مشکل است
145 دل که شد صد پاره در هجرانِ آن سرو سهی
چارهء کارِ دل پاره کردن مشکل است
کوهکن در سنگِ خارهِ صورتِ شیرین کشید
صورتِ شیرین به سنگِ خارهِ کردن مشکل است

هرچه هست از نیک و بد باشد ز تأثیرِ قضا
این گمان از کوکبِ سیّاره کردن مشکل است
عسکری در سویی آن مه کی توان دید از حجاب
پیکرِ خورشید را نظاره کردن مشکل است

[غزل 22]

[هزج مثنیٰ اُخرَب مکفوف محذوف: مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فاعولن]

هر لحظه ز مستی به من ای مه چه عتاب است
بر مست گرفتگی نبُود عالم آب است
150 از باده فرح جوی و قدح از کفِ ساقی
می نوش و جهان بخش که ایام شباب است
از خلق جهان خسته دلان را چه تمنا
وابستگی خسته دلان باده ناب است
اسرارِ خراباتِ نُهان از نظرِ ماست
چون صورتِ دلدار که در زیر نقاب است
چون عسکری امروز که مستم ز می ناب
مقصودِ من از جهان جمله جامِ شراب است

[غزل 23]

[رمل مثنیٰ محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

صاد گفتم چشم او را بنده در وقتِ صفات
ایت صفت نبُود به غیرِ چشم او در هیچ ذات
155 تا که از رویِ محبت در تکلم آمدی
لذّتِ لعلِ لبِت ای مه ندیدم در نبات

آفرین گوید روانِ پاکِ جامی زین سخن
 گر رود این گفتهء من جانبِ ملکِ هرات
 می شود ما را حیاتِ جاودان از لعلِ او
 زان سبب از کس نپرسم قصهء آبِ حیات
 تا که شد پر خون دلم در هجرِ او ای عسکری
 می رود از چشمِ من در هجرِ او آبِ فرات

[غزل 24]

[رمل مثنون محزون محذوف: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لن]

عاشقِ غمزده تا خاکِ ره جانان است
 گوش بگرفته که درویشی درویشان است
 160 همچو حسنِ تو کسی یاد ندارد ای مه
 تا که در عرصهء عالم صفتِ خوبان است
 چه عجب گر شود از عکسِ جمالت پر نور
 تربتِ عاشقِ مسکین که به ره یکسان است
 تا گرفتار شدی در غم آن سرو سهی
 اشکِ پر خونِ تو بحریست که بی پایان است
 زان سبب هست مرا آه بسوز و بگداز
 آتشی هست که در سینهء من پنهان است
 یارب از سینهء من سوزِ غمش کم نشود
 زانکه در محنتِ من درد و غمش درمان است
 165 عسکری چون تو بگفتی صفتِ رویِ نکو
 سخنِ خوبِ تو زانروست که بی نقصان است

[غزل 25]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

گرچه باغِ خلد جایِ دلگشایی بوده است
بهر از کویِ تو نبتوان گفت جایی بوده است
زاهدِ خلوت نشین دیرِ مغان را دید گفت
بی تکلف گوشهء میخانه جایی بوده است
بر سریرِ حسن و ناز و در سرِ کویِ نیاز
نه چو تو شاهمی و نه چون من گدایی بوده است
زاهدی اندر لباسِ فقر خود را می نمود
چون نظر کردم به حالش خود به حالی بوده است
170 عسکری رفتم به پیرِ میکده گفتم به او
گوشهء میخانه ات دارالشفایی بوده است

9^a

[غزل 26]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

آن نه گلِ غنچه است کز بادِ صبا افتاده است
کز دلِ پر خون پیکان [ای] جدا افتاده است
در شبِ عید از شفق در ماهِ تو افکن نظر
جامِ زرین را نگر کز می جدا افتاده است
در جمالِ خوبرویان خط و خالِ دلفریب
خوش گلستانیست اما بی بقا افتاده است
همتم فارغ شده در می کشی از جامِ جم
تا سفالِ میکده در دستِ ما افتاده است
175 بی لبِ لعلت صراحی دمبدم خون می گیر هست
زان سبب قالبِ تهی کرده ز باده است

ما [ه] یکروزه نباشد چون خم ابروی او
زانکه ابروی نگار من دو تا افتاده است
در گلستانها ز سوز بلبلان ای عسکری
در پر طاو [و] س بنگر داغها افتاده است

[غزل 27]

[منسرح مثنی مطوی موقوف: مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن]

طاسِ فلک ساقیا جامِ نگون من است
باده ازو خواستن این ز جنون من است
روز قیامت شود گرمی خورشید بیش
گرمی آن شعله سوز درون من است
شوقِ جمالِ رخت شعله به جانم فکند
سر بزم در جهان وقتِ جنون من است
تا که شدم مبتلا در غمِ هجرانِ او
کاسهء چشمم ز غم غرقه به خون من است
گر بکشد عسکری یارِ مرا از ستم
کشته شدن پیش او کارِ زبون من است

[غزل 28]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

گلعداری که حدیثش جانِ پر غم را دواست
مثل رویِ او گلی در کلشنِ خوبی کجاست
ای نگار دلربا ای آفتابِ مهوشان
بی فروغِ رویِ تو در آسمان مه بی ضیاست

185 چون ز غفلت چشم خود بر لعلِ او بنهاده ام

گر بریزد خونِ من از خنجرِ مژگانِ رواست
گر نمی‌گرید ز رشکِ رویِ او خورشید خون
این نشانیهای خون بر دامنِ گردونِ چراست
از خطِ مشکین و از رویِ چو مه آن ترکِ شوخ
گر کند دعوی به حسنش دعویِ او از خطاست
بهرِ قتلِ عاشقان قدش گواهی می‌دهد
از برایِ قتلِ مجروحان گواهی کرده راست
عسکری دانی که ماهِ نو تا از بهرِ چیست
ماهِ نو از رشکِ ابرویِ نگارِ من دو تاست

[غزل 29]

[رمل مثنیٰ محزون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلتن فعلن]

190 دوشم آمد ز فلک مژده که ای باده پرست ^{10a}

از خراباتِ مغان در حرمِ خاص ره است
چون ز ما باز رود بلبلِ قدسی با او
در سرِ کنگرِ افلاک بُود جای نشست
با رختِ خوب نماید خطِ مشکین ای یار
با لبِ لعلِ تو ای مه خطِ یاقوت خوش است
دو هلالند دو ابرو به رخت ای مه من
این که بنمود ز یک مه دو هلال این عجب است
تا که ماندم ز غمت رشتهء تسبیح ز کف
در خراباتِ مغان عاشقم و باده پرست

195 زانکه با رویِ تو ماند مه انور ای یار

عسکری گشته ز یادِ رخ تو ماه پرست

[غزل 30]

[رمل مثنوی محبون محذوف] [فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لن]

صد گره از سر زلفش به دلم افتاد است
او ز قلابِ محبت گرهی نگشادست
تا ازان دم که جمالِ تو به خوبی دم زد
ملکِ خوبی ز رخت ای مه من آباد است
جرعهء از می وصلت بده ای ماه لقا
زانکه با عز وصلت دل ما معتاد است
سایهء بید و می ناب و کنار گلزار
از کفِ یار بکش می که جهان بر باد است
200 عسکری با دلِ غمگین به خرابات افتاد
ناصرها منع مکن زانکه جنان افتادست

[غزل 31]

[رمل مسدس محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

10^b

جان به قیدِ مبتلا دل رام اوست
زانکه آن زلفِ معنیر دام اوست
مستی کو در جهان تاثیر کرد
مستی چشم سیه بادام اوست
زانکه از لعلش نبخشد آبِ خضر
زانکه از جان خوشتر است انعام اوست
همچو یوسف کو به خوبی شد مثل
این زمان در خوب رویی نام اوست

205 عسکری نارد به خاطر جامِ جم

زانکه او مست مدام از جامِ اوست

[غزل 32]

[هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف: مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فاعولن]

امروز که در سر هوسِ جامِ شراب است

داریم سبویی که پر از بادۀ ناب است

رخسارِ تو چون ماهِ تمام است به خوبی

آن زلف به رخسارِ تو مانند سحاب است

زان خالی سیه زان خطِ مشکین رقم ای دل

حالی دلِ عشاقِ ستم دیده خراب است

آن قطرهٔ خو[ن] بر رخِ آن سرو گل اندام

در پیشِ منِ غمزده بهتر ز گلاب است

210 کی صاف بُود همچو سخنهای من ای دل

در برگِ گل از شبِ نیم اگر قطرهٔ آبست

از باده بشویم همه اعضای خود ای دل

چون پرورشِ ذابِ من از لای شراب است

از هجرِ خط و عارضِ تو عاشقِ مسکین

خط بر سرِ ایام کشد عینِ صواب است

11^a

گر باده کشی عسکری از دستِ نگاری

این کارِ تو در مذهبِ ما عینِ صواب است

[غزل 33]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

قوتِ جانِ بی دلان از لعلِ گوهرِ بارِ اوست
قبلهء اهلِ نیاز از دلِ گلِ رخسارِ اوست
215 می شود افزون حیاتم هر دم از لعلِ لبش
زانکه چون انفاسِ عیسی هر نفس گفتارِ اوست
تا که گلگون شد ز می رخسارهٔ آن دلربا
شعلهء خورشید با آن پرتوِ رخسارِ اوست
می نماید چون سلاسل زلفِ آن مه در نظر
زانکه مانند سلاسل زلفِ عنبرِ بارِ اوست
عسکری خواهد گرفتن در سخن ملکِ عرب
زانکه مشهورِ عجم اکنون همه گفتارِ اوست

[غزل 34]

[مجتث مثنی محذوف: مفاعلهن فاعلاتن مفاعلهن فع لن]

فغانِ کُنان همه شب عاشقِ تو بیدار است
ازانکه با سِکِ کویت به همدمی یار است
220 سببِ چراست سیه خانگی میانِ عرب
ز بهرِ ماتمِ مجنونِ بی کس زار است
حریمِ گلشن و در کفِ شرابِ گلناری
شقایق و گلِ ریحان و یاسمن زار است
به بیستون چه عجب گر ز غم وطن سازد
کسی که در غمِ هجران چو من گرفتار است
زمین ز لطفِ هوا سبز و عنبرِ آمیز است
فلک ز رنگِ شفق صبح و شام گلنار است

قدح گرفته به کف نرگس [ای] همی گوید

که وصلِ دخترِ رز در حریم گلزار است

225 به عسکری ز لبِ لعلت ای پری پیکر

تکلمی تو کردی زکات دیدار است

[غزل 35]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

چون شود اطرافِ گردون در سحرگاهان سفید

طره شب می شود از گردشِ دوران سفید

در دهانِ غنچه بنگر در سحرگه ژاله را

تا نماید چون گهر از حقهء مرجان سفید

می کند روشن جهان خورشیدِ تابان در سحر

تا ازو سازد سپهرِ نلگون دامن سفید

چونکه کردی قسمت ای مه نامهء مهر و وفا

کاغذی دادی مرا کو بود تا پایان سفید

230 ای دریغا کز دیارِ مصر تأمد مژده ای

تا بشد چشمانِ یعقوب از مه کنعان سفید

خوش نماید عسکری وقتِ تماشا در نظر

در سوادِ خطِ مشکین چهرهء خوبان سفید

[غزل 36]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

عاشقان تا دیدهء روشن منور کرده اند

خانهء چشم از جمالِ او مصور کرده اند

تا نماید از تکی زلفت رخت مانند گل

حلقهء زلفِ ترا زانرو مدور کرده اند

پیش من نبود به از کاشانهء پیر مغان

آنکه در جنت صفاتِ قصر و منظر کرده اند

12^a

235 با گلِ رعنا نکه کن در حریم بوسستان

بادهء گلگون درونِ کاسهء رز کرده اند

تا که کردم سجده در پیش تو ای سرورسهی

نام ما را در سرِ کوی تو کافر کرده اند

دلبرانِ سرورقد همچون تزروی خوش خرام

از لباسِ دلبری با خویش زیور کرده اند

می کشان ای دل طوافِ کوشهء میخانه را

با طوافِ خانهء کعبه برابر کرده اند

از دو چشم و لعلِ آن سرورسهی قد از ازل

از برای عسکری بادام و شکر کرده اند

[غزل 37]

[مجثث مثنیٰ مخبون محذوف: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فع لن]

240 اگر رقیبِ تو ای مه به من ستم دارد

گدایِ کو ز سگی آشنا چه غم دارد

به لامِ زلفِ ترا تا که کرده ام نسبت

ز قد و زلف و دهانت دلم الم دارد

بنای طاقِ فلک استوار کی باشد

چو طاقِ ابروی خوبان بوبین که خم دارد

عزیزِ مصر تویی ای پری که در خوبی

زمانه چون تو عزیزی به دهر کم دارد

منم به کشور غم همچو عسکری ای دل
سکندری که تمنای جام جم دارد

[غزل 38]

[رمل مثنیٰ محزون محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

245 هر که در صحنِ چمن ساغرِ نرگس نکرد
منتی از قدح زر دگر ای دل نبرد
در صفا روی تو باشد چو مه کنعانی
کو عزیز که به اسبابِ جهانت بخرد
در لبِ جوی بماند از غم او سروسهی
نتوانست به یک پای که از جو گذرد
ای صبا زود برو جانبِ مجنون و بگو
جانِ شیرین به سر تربتِ لیلی سپرد
بر لبِ لعلِ تو ای یار خریدار منم
هر متاع که لطیف است مبصر بخرد
250 عسکری از خیر یار نیابد اثری
ممکنات همه عالم چو کسی در نگرد

12^b

[غزل 39]

[رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

آن جفا چو از من غمگین نمی دایم چه دید
کز من شیدا رمید و با رقیبان آرمید
دلبر با ما سخن گوی وز ما بشنو سخن
زانکه بس نیکو بود با دلبران کفت و شنید
راست گو با ما که حوری یا پری ای دلبر

کین لطافت هیچکس در شکلِ انسانی ندید
 غنچهء نورس ز دل تنگی بتنگ آمد مگر
 جیبِ خود را تا به دامن در سحرگاهان درید
 255 صبحدم در محنتِ هجرانِ آن سروسهی
 ناله و افغانِ من بر دامنِ گردون رسید
 در خیالِ آن دو ابرو در تنِ مجروحِ خویش
 هر کجا ناخن زدم شکلِ هلالِ آمد پدید
 عسکری چون دید در مکتوبِ آن سروسهی
 در کنارِ خط ز اشکِ لاله گون جدول کشید

[غزل 40]

[هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف] [مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فاعولن]

13^a

امروز ز احسانِ خود ای شوخِ خردمند
 بخرام به سویِ من شیدا قدمی چند
 در پیشِ منِ غمزده ای شوخِ جفا جو
 شیرین نبُود همچو لبِت لَدَّتِ گل قند
 260 تا زلفِ تو غایب بُود از چشمِ خلایق
 بر زلفِ خود ای شوخِ جفا جوی گره بند
 اسرارِ غمِ عشقِ خود ای شوخِ ز من جوی
 گنجِ دو جهانِ جوی ز درویشِ خردمند
 زاهد به دعا خواسته انجیر ز جنّت
 ماندهء طفلی که به بستان شده خرسند
 ای عسکری از نیک و بد خلق چه گویی
 تا روزِ ابد لب ز بد و نیک فرو بند

[غزل 41]

[مجتث مثنیٰ محبوس محذوف: مفاعلهن فعلاتن مفاعلهن فع لن]

خطی که طرفِ گلستان عارضش بنمود
بنفشه کرد سمن در عذارِ تو افزود
265 دلا بسوخت چو پروانه جانِ غم دیده
به مجلسی که رخ یار شمع محفل بود
به وادی غمِ هجرانت ای گلِ نورس
لطیفه‌ایست وصالِ به جانِ ما خوشنود
اگر ز اهلِ وفایی به جان و دل بشنو
به مکتبی که معلم حدیثِ او فرمود
پی نظاره اهلِ نظر سپهرِ بلند
مثالِ ابروی خوبان ز ماهِ نو بنمود
درین صحیفه دلا صانعِ رخِ خوبان
لطافتِ خطِ خوبان به کلکِ صنع نمود
270 به حسن و خلقِ تویی ای پری به مثلِ ایاز
ز عشقِ عارضِ تو عسکریست چون محمود

13^b

[غزل 42]

[هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فاعولن]

هر که خمِ ابروی توام در نظر آید
تیری ز کمانِ تو مرا در جگر آید
ای بادِ صبا طره شمشاد گره زن
تا فاختهء صبح به فریاد در آید
هر کس که شهید است ز تیغِ تو نگارا
از خاک به خونِ جگر آغشته بر آید

چون گلشنِ بلبل شود از حادثه ویران
 افسوس که در منزل او چغند در آید
 275 پامال شود عاشقِ مسکین ز حوادث
 هرگاه که ایامِ وصالِ ت [و] بر آید¹
 گویند مرو در سرِ کویش بر دم من
 صد جور و جفا بر من ازین رهگذر آید
 هر روز به صد شوق و طرب عسکری ای دل
 در خدمتِ آن شوخ به تاج و کمر آید

[غزل 43]

[هزج مثنیٰ اُخرب: مفعولُ مفاعیلن مفعولُ مفاعیلن]

با درد و غم عشقش هر خسته که همدم شد
 آخر به حریمِ وصل ره یافت و محرم شد
 خلقی به فغان آمد تا طره به رخ کردی
 واگیر ز رخ طره کارِ همه درهم شد
 280 با رویِ نگارِ من می کرد قمر دعوی
 یکچند شبی بُگذشت آن دعوی او کم شد
 این عاشقِ غمدیده تا دید میانیت را
 الفت به خیالت کرد وارسته ز عالم شد
 می خواست دلم پر خون اشکم چو رخس گلگون
 بر یادِ لبِ لعلش آن هم شد و این هم شد
 ای عسکری از هجرش از اشکِ گهر بارم
 هر قطره که پیدا شد آن قطره زرم شد

14^a

¹ در متن وصال

[غزل 44]

[هزج مسدس محذوف: مفاعیلن مفاعیلن فعولن]

دل و دینم ز عشقش رفت بر باد
ز لعلش غنچهء امید نگشاد
285 خوش آن عاشق که او در شامِ غربت
ز هجرِ آن بُتِ گلچهره جان داد
نگارِ فتنه انگیزِ جفا جوی
شهنشاهی که کارِ تست بیداد
چگونه بی جمالت صبر و رزم
نهادِ صبرِ من کندی ز بنیاد
من از عشقِ تو گشتم بیدل و دین
ز عشقت ای گلِ نورسته فریاد
چگونه جان برد بی مهرِ آن مه
به مهرش عسکری چون گشت معتاد

[غزل 45]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

290 خاطرِ فارغ ز قیدِ افسر و کشور بُود
زانکه شهرستانِ عشقِ او مرا درخور بود
یک زمان ای دل نباشم بی می و معشوق هم
قسمتِ من از ازل با شاهد و ساغر بُود
14^b چون در آید آن پری در جلوه کردن آن زمان
به ز شمشاد و صنوبر قدِ آن دلبر بُود
در بیاضِ چهرهٔ گلگونِ آن سرِوسهی
خطِ مشکین بھرِ قتلِ عاشقان محضر بُود

سوخت بلبل ز آتشِ عشقِ گلِ ای دل در چمن
 زان سبب رنگش به مثلِ رنگِ خاکستر بُود
 295 چون بنوشم باده ای دل در خراباتِ مغان
 در سبوی می فروشان باده کوثر بُود
 عسکری تا در حریم می فروشان شد مقیم
 در خراباتِ مغان از چاکران کمتر بُود

[غزل 46]

[رمل مثنوی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

خطِ خضرا تا به گردِ لعلِ آن مهوش دمید
 خضر گویا در کنارِ چشمهء حیوان رسید
 کس نمی داند به گیتی ای پری وش کز ازل
 صورتِ رویِ ترا نقاشِ فطرت چون کشید
 شد رقیب از دیدنِ رخسارِ آن مه ناامید
 زانکه رویِ آن پری ار دیده احوالتر ندید
 300 از غمِ لیلی چو مجنون شهره شد در هر دیار
 از همه عالم گذشت و کنج پنهانی گزید
 عسکری هرگز نشد فارغ به گیتی یک زمان
 از غمِ یارِ قدیم و فرقتِ یارِ جدید

[غزل 47]

[رمل مثنوی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

سر به جایِ آن پایِ مه عاشقِ شیدا نهاد
 نا بگوند از غمِ او سر به جایِ پا نهاد

شد ز غم فریادم افزون امشب ای دل چون جرس
 زان مه حمل نشین کو رخت بر صحرا نهاد
 لوح قبری یادگار از خاکِ مجنون مانده بود
 پیرِ عشقِ آن را سرِ قبرِ من شیدا نهاد
 305 از پیِ تسکینِ دردِ بی دلان ای دلِ حکیم
 باده گلرنگ را در شیشهء مینا نهاد
 تا به رخسارش نمود آن خالِ مشکین در نظر
 عکسِ خالش عسکری در هر دو چشم ما نهاد

[غزل 48]

[مجتث مثنیٰ مخبون محذوف: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فع لن]

رسید مژده به عشاق عاقبتِ محمود
 که آن صنم ز رخ خویشتن نقاب گشود
 چو هر کسی به امید شدن در کاری
 امیدِ اهلِ محبت به جز لقاش نبُود
 من وصفاتِ جمالش زهی خیالِ محال
 که ذره سان به سرگوش گشته ام نابود
 310 به حقِ صبحِ وصال که در شبِ هجران
 به جز خیالِ تو دل را دگر انیس نبود
 اگر به کویِ مغان عسکری تو باز رسی
 به پیشِ پیرِ خرابات سر بنه به سجود

[غزل 49]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

می رود آب از بیت جولان کنان بی اختیار
تا ببوسد پای تو لب میزند در هر کنار
چون روم در میکده از خاکِ کوی می فروش
توتیا سازم به چشم خود برای افتخار
15^b تا بوبینم لحظه رخساره دلدار خویش
یک زمان ای ساربان محمل میر از کوی یار
315 دگر از عالم چه کار آید ترا یارِ دگر
گر بیا بی دلبرِ رومی رخ نیکو شعار
عاشقم روی ترا زانرو که دایم دلبرا
زلفِ شیرنگت به دستِ عاشقان گیرد قرار
یک زمان ای باغبان در زینتِ گلشن بکوش
زانکه دارد آن پری عزمِ حریم مرغزار
عسکری شد مست وانگه با پری رخساره ای
می کشان آمد به باغ از اعتدالِ نوبهار

[غزل 50]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

در لطافتِ چهره ات چون ماهِ تابان در نظر
لعلِ جان بخشیت ز آبِ زندگانی پاکتر
320 در خراباتِ مغان ای رند می کش می بنوش
از می گلگون چو ترکیبِ صراحی بهره ور
از برای جست و جوی گوهرِ عشق است و بس
در سپهرِ لاجوردی گردشِ شمس و قمر

از نیکویی هر زمان حور و ملک خوانم ترا
 زانکه نبود این لطافت ای صنم حدّ بشر
 در گمانم شد که عیسی در جهان ظاهر بشد
 تا بدیدم معجز عیسی ز طفل بی پدر
 گرچه می کارم به دل تخم وفای دلبران
 عقل می گوید که این تخمت نگردد بارور
 325 خط سبزت را به لعل شکرین خوش نسبتیست
 کو جدا نبود زمانی همچو طوطی از شکر
 16^a دلبرا بھر خدا با ما مگوی آز را نسی
 ما ز جنس آدمی با آنکه مخلوق دگر
 ای دریغ ای دل به بزم خوبرویان این زمان
 باده در خورد صراحی و صراحی مختصر
 چون بوییم در گل رعنا به گلشن عسکری
 از می گلگون لبالب ساغرم باشد ز رز

[غزل 51]

[هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف: مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن]

جز سایه به روز غم او نیست مرا یار
 آن هم نبود با من مسکین به شب تار
 330 تا زلف سیه شد به رخت درهم و بیجان
 دیدیم به رخساره تو مصحف و زنار
 چون صورت یارم بنما بار خدایا
 روزی که بود بر همه کس وعده دیدار
 لیلی ز جهان رفت ز هجر و غم مجنون
 سازند سیه خانهء مجنون دل افگار

بر گو سخن از عشق رخ یارِ خود ای دل
 کاید ز سخنهای تو بوی خوشِ عطار
 دانی که مه نو به فلک چیست به هر شب
 از بهر فریب تو بُود جامِ نیکوسار
 335 تاگشت جدا عسکری از وصلِ تو ای شوخ
 خونابه فشان شد ز غمت دیده خونبار

[غزل 52]

[رمل مثنی محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

می رود آبِ روان سرگشته و دیوانه وار
 زان سبب زنجیر دارد در میان و در کنار
 16^b چون گلِ رخسارِ آن مه در لطافت کی بُود
 سرخیِ برگِ گلِ تر در زمانِ نوبهار
 در گلستانِ ثنایت ای پری با صد خروش
 در فغان باشم مثالِ عندلیبِ بیقرار
 هر کسی خواهد وفا از اهلِ عالم در جهان
 نوش می خواهد ز زهرا مهره می خواهد ز مار
 340 کی شوم قانع ز دور از دیدنِ رخسارِ او
 چونکه دارم از لبِ او وعده بوس و کنار
 باده گلگون درونِ شیشهء نازک بریز
 تا شود صحنِ زمین از عکسِ می چون لاله زار
 چون کنم با دولت و رخساره گلگون او
 کی بیاید آن زمان لعلِ بدخشان در شمار
 ساقیا مخمورم و خواهم شرابِ لاله رنگ
 کاسهء زرین به من چون ساغرِ نرگس بیار

عسکری دارد شرف از خاکِ پایت دلبرا
اعتبارِ بنده باشد در قدومِ شهریار

[غزل 53]

[رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

345 آب باشد متصل سرگشته دیدارِ یار
زانکه گردد او به اطرافِ چمن دیوانه وار
از سرِ کویت ملک مایل نباشد بر فلک
ساکنِ کویِ ترا با عالمِ بالا چه کار
گوهر است دندانِ ترا نامِ لبِت یاقوتِ ناب
زین همه اسبابِ خود چیزی زکاتِ ما بیار
خسرو پرویز تا شد پیش شیرین معتبر
کوهکن هرگز نباشد از برای اعتبار
17^a از برای وصفِ خوبان هرکه خواهد حسبِ حال
این غزل آید به اول عسکری از روی کار

[غزل 54]

[رمل مثنیٰ محبون محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

350 ساقیا مستم و دارم هوسِ باغ و بهار
در شفق بین و به من باده گلفام بیار
از برای طلبِ وصلِ تو باشم دایم
روز در کویِ تو و شب به پناه دیوار
بهرِ مجروحیِ دلهای دل افگاران
بگذرد تیزیِ مژگانِ تو از تیزیِ خار

در جهان گشت حدیثِ غمِ عشقش مشهور
شیخِ صنعان که بیست از غمِ خوبان زار
در لطافتِ گلی رخسارِ تو باشد جانا
همچو برگِ گلِ سیراب در ایامِ بهار

[غزل 55]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

355 تا شدم در عاشقی با دلبرِ عیار یار
می کند هر لحظه ما را از غمِ آزار زار
رشتهء کارش به آخر سویی رسوایی کشد
هرکسی گردد چو من با دلبرِ عیار یار
عاشقِ رخسارِ او از آتشِ هجران بسوخت
حاصلِ عاشقِ بُود از چهرهء گلنار نار
آن پری هرگه که آهنگِ سخن گفتن کند
گوشِ سویی گفت و گویِ دلبرِ دلدار دار
ظلمتِ هجران بشد از گفت و گویِ من سفید
کی شود روزِ سفیدِ مردِ خوش گفتار تار
360 تا که شد با هم موافقِ نغمهء چنگ و رباب
با مغنی گشته هم آواز در گفتار تار
کم بُود یاری که باشد در وفا ثابت قدم
گرچه در گیتی بُود ای عسکری بسیار یار

17^b

[غزل 56]

[مجتث مثنیٰ محبونی محذوف : مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فعلن]

نگارِ من چو در آید به خلق در گفتار
لطفاتِ دمِ عیسیست در تکلمِ یار
چو از جهان بروم در فراقِ عارضِ او
کشید صورتِ یارِ مرا به لوحِ هزار
ز تابِ حادثه چون آن صنم جدا افتد
تو در صحیفهء دل صورتِ رخس بنگر
نگارِ من چو به گلشن گشود چهرهٔ خویش 365
بدایتِ گلِ رعنا نمود از گلزار
هلاکم از لبِ لعلِ نگارِ خود ای دل
تبارکالله ازین لعلِ روح پرورِ یار
ز بھرِ خاطرِ دردی کشان ز میخانه
رسید دخترِ رز ساقیا بیا و بیار
ز زهدِ خویش ملولم چو عسکری ای مه
بیار جام و صراحی و بادهٔ گلنار

[غزل 57]

[رمل مثنیٰ محبونی محذوف : فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

سر و دستار به پای تو نهاد عاشقِ زار
زانکه از شوقِ تو نشناخت ز سر تا دستار
پیش ازان دم که رود کوهکن از غم ز جهان 370
می کند صورتِ شیرین به سرِ لوحِ هزار
تا خمِ زلفِ تو آرام که دلها شد
کرد در زلفِ تو مرغانِ شب آهنگِ قرار

می برد بادِ صبا بر همه اطرافِ جهان
سخنِ خوبِ مرا چون زرِ پاکیزه عیار
عسکری می کشد از باده معنی ساغر
باده از میکده خسرو سرمست بیار

[غزل 58]

[مجتث مثنیٰ مخبون محذوف: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فع لن]

ز رحمت چو نمایی مرا خدا دیدار
نمای ذاتِ الهی چو صورتِ رخ یار
375 چو یارِ من به تکلم دراز رحمتِ خویش
به ذاتِ خود چو در آیی به خلق در گفتار
در آن زمان که رسد رحمت به جمله جهان
فرح ببخش مرا از مفرح لبِ یار
به روی یار اگر عاشقی نظر [ا]فکند
نمای نور تجلی ز چهره گلنار
ز وصلِ خور و تماشای دیدنِ جنت
به من خوش است تماشای چهره دلدار
گذشت عاشقِ مسکین ز روضه رضوان
طلب نمود وصالِ بتانِ گلرخسار
380 چو عسکری برود در خیالِ عارض او
به روی یار پرستش همی کند بسیار

[غزل 59]

[هزج مسدس محذوف: مفاعیلن مفاعیلن فعولن]

18^b

چو شاهِ عالم آرای جهانگیر
به خوبی او جهان را کرد تسخیر
تو زنجیرِ درِ کعبه شنودی
عذارش کعبه دان و زلف زنجیر
به صورتِ خانه چین ای پری وش
ندیدم چون رخِ خوبِ تو تصویر
ز مشکِ تر به رویِ ماهت ای شوخ
ز خوبی آیتی بنوشست تقدیر
385 به رقص آمد ملک از چنگِ زهره
به زهره گفتهء من کرد تاثیر
به گستاخی گرفتم زلفِ دلدار
نشد ای دل مرا سودی ز شبگیر
ز سرمستی عشقش چون کنم دور
که خوردم من شرابِ عشقِ تاثیر
ز عارض کن جهان را پر تجلی
نقاب از عارضت ای ماه برگیر
بکش می چون درِ توبه گشادست
شنیدم عسکری این قصه از پیر

[غزل 60]

[مجتث مثنیٰ محبون محذوف: مفاعلهن فعلاثن مفاعلهن فعلن]

390 کسی که ساغرِ عشقش کشید و کرد شعاع
ز شوقِ باده لعلش نکرده است قرار
خوش است عیشِ مدام و خصوص وقتِ چنین
کنارِ آب و میِ ناب و بزمگه گلزار
مکن نصیحت من ناصحا که بی قدش
نه سروِ راست به چشمم نه دل خوشم ز بهار
19^a روی به باغ و بو بینم به سبزه و نسرین
بیادِ عارض و خطِ تو ای پری رخسار
ترحمی ز لبِت کن که عسکری به دوام
به یادِ لعلِ تو گرید ز دیده خونبار

[غزل 61]

[مجتث مثنیٰ محبون محذوف: مفاعلهن فعلاثن مفاعلهن فعلن]

395 زهی چو صبحِ ازل عارضت به اهلِ نیاز
حقیقتِ گلِ رویت بهارِ گلشنِ راز
حدیثِ عشق به محمود چون مسلم شد
فتاد در همه عالم ظهورِ حسنِ ایاز
کجا روم من شیدا از خطهء کابل
که مست جملہء خوبانِ او غریب نواز
چو گلرخانش همه دلبران جلوہ گرند
درین دیار مقیمم به صد هزار نیاز
به شکرِ پاکئی زانت که پرسشی می کن
ز رویی مرحمت ای شه ز حالِ اهلِ نیاز

400 به وقتِ طوف بُود همچو روضهء جنت

حریم کعبهء کویت به ره روانِ حجاز

[غزل 62]

[مجتث مثنیٰ محذوف: مفاعلتن فاعلتن مفاعلتن فعلن]

حدیثِ قصهء محمود و جلوه‌های ایاز

نمی شود که بیابد موافقت به مجاز

دهم به نغمهء جانگاہ تو عجم و عراق

درا به نغمه سـرایـی مغنیا ز حجا[ز]

19^b

ز راه راست درای و برو به شعبهء او

به زیل صورتِ عشاق را موافق ساز

به کوی همچو بهشتت روان کند مسکن

چو روح من کند ای مه ز قالبم پرواز

405 ز ناز تو شود ای مه به عسکری شوقی

خوش است ناز تو ای مه ز من خوش است نیاز

[غزل 63]

[رمل مثنیٰ محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلتن]

زلفِ خود را متصل همزنگِ شب می خوانیش

رنگِ لعلِ آتشین مانند لب می خوانیش

روشنی بس باشد ای دل از چراغِ عارضش

گر سوادِ خطِ رویش را به شب می خوانیش

ده که از اندوه من واقف نه ای دلربا

سوخت چشمم ز آتشِ هجران و تب می خوانیش

از لتافت خط و خالت سبزه و مشکترست
 زین صفتها خط و خال بوالعجب می خوانیش
 410 از می گلگون لبالب خوش نماید در نظر
 شیشهء رنگین که ای دل از حلب می خوانیش
 بادهء رنگین که از آب حیات آمد نشان
 هر دم ای زاهد چرا آب عنب می خوانیش
 از لب خود چاشنی بخش ای صنم با عسکری
 چون لب شیرین خود شهد و رطب می خوانیش

[غزل 64]

[مجتث مثنی محبون محذوف: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن]

به جانِ غمزده در می‌کده فتادم دوش
 رسید مژده ز پیرِ مغان که باده بنوش
 20^a دران مقام که باشد شراب و یار موافق
 هزار خرمن تقوی به جرعه‌ای بفروش
 415 بکش تو بادهء رنگین سحر به صحنِ چمن
 که لاله پیش نظر دلبرست گلگون پوش
 فروغ نور تجلیست در جمالِ حبیب
 تو وصلِ او طلبی در صفای باطن کوش
 چو عسکری به خرابات رفت جرعه کشید
 سبویِ پیرِ خرابات می کشید به دوش

[غزل 65]

[هزج مسدس محذوف: مفاعیلن مفاعیلن فعولن]

ز جانِ خود به جانم بی جمالش
دوایِ جانِ من باشد وصالش
مگو ناصح ملیح گلرخِ هست
از این آن مه مرا خوشتر خیالش
420 نبندد خاطرِ خود را خردمند
به هر کاری که بد باشد مآلش
ز لعلِ خود اگر گوهر فشانند
حیاتِ جانِ من باشد مقالش
مگو با عسکری از باغ و گلشن
نشاید باغ و گلشن بی جمالش

[غزل 66]

[مجتث مثنون محذوف: مفاعلن فعلاثن مفاعلن فعلن]

کنون که هست مغنی و باده گلرنگ
شنو تو نالهء چنگ و بمان قدح از چنگ
رسید محتسب و شیشه و قدح بشکست
به بزم چون که بر آمد صدای نالهء چنگ
425 دلم چو شیشه و یارم نگارِ سنگین دل
مباد بشکند این آبِ گینه ام در سنگ
به رویِ یار دمید است خطِ زنگاری
دلم مباد که گیرد ز خطِ آن مه زنگ
به زیرِ سرو بسازند خاکِ من ای مه
چو از جهان بروم بی قد تو با دلِ تنگ

20^b

کنون که منزل مستان شدست صحنِ چمن
بکن ترانهء مستانه مطربا آهنگ
به عسکری ز همه کاینات به باشد
وصالِ یارِ گل اندام و بادهء گلرنگ

[غزل 67]

[رمل مثنی محبون محذوف : فاعلاتن فعلاتن فعلتن فعلن]

430 بهتر از صورتِ یوسف بُود آن مه به جمال
کم نگوبند صفاتِ رخِ او اهلِ کمال
هر لطافت ز ازل بود پس پردهء غیب
آن لطافت همه پیداست دران حسن و جمال
ای بتِ ماه لقا ای گلِ نورستهء من
به فلک کرد مسیحا ز رخِ خوبِ تو حال
ای می لعلِ تو خوردند حریفان ساغر
ساغرِ ما شده از خونِ جگر مالا مال
گر شود عزمِ طرب این دلِ غمگین مرا
باده ام خونِ جگر باشد و ساغر ز سفال
435 از ازل چونکه نصیبت غم دلدار آمد
خوبِ هجران بکن از غصهء ایام منال
عسکری فرق نیام ز سخنهای خوشت
چون بخوانم سخنِ خوب ز دیوانِ کمال

[غزل 68]

[رمل مثنی محبونی محذوف: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

خرقهء خود گرو ساغر [و] سهپا کردم
بود این قیدِ مرا از برِ خود وا کردم
تشنگان را چو لبِت داد حیات ای مه من
از لبِ لعلِ تو من یادِ مسیحا کردم
بادهء سرخ گرفتم سحر از جامِ کبود
در فلک رنگِ شفق چونکه تماشا کردم
440 مفریب این دلِ ما را به سوی زاغ و زغن
زانکه منظور نظر جلوۀ عنقا کردم
نوبهاران که بشد دامنِ صحرا خرم
چون خضر عزمِ سوی روضهء خضرا کردم
عسکری چونکه بدیدم مه نو در شبِ عید
باده و جام ز میخانه تمنا کردم

[غزل 69]

[هزج مثنی سالم: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

ز خوبان کویِ خوبی برده ای از ماه کنعان هم
هرانکس دعویِ خوبی کند کوی است و میدان هم
لبِ لعلت به نزد عاشقانِ بی سر و سامان
به از آبِ حیات آمد هم از لعلِ بدخشان هم
445 گذر کن ای صبا روزی جمله کشورها
رسان این گفتهء ما را سمرقند و خراسان هم
مرا در یکزمان ای دل بسازد عاشق و شیدا
فریبِ چشمِ مه رویان کمند زلفِ خوبان هم

سهی سرو چمن ای مه نباشد چون قدت موزون
 رخت چون ماه تابان است و چون شمع شبستان هم
 چو گفتم این غزل ای دل به وصفِ حسنِ مه رویان
 کشیدم ساغرِ معنی بیادِ سعد و سلمان هم
 چو دیدم عسکری ناگه به سویِ خطِ مشکینش
 ز خطش در دلم آمد خیالِ مشک و ریحان هم

[غزل 70]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

450 هفته هفته مه به کوی آن پری دارد مقام
 تا نماید یک شبی چون ماه رخسارش تمام
 می کشم می در خراباتِ مغان از خرمی
 زانکه دایم کوشهء میخانه را بیت الحرام
 گر بمیرم در فراقِ عارضت ای سروقد
 چون رسی در تربتِ ما جرعه ای افکن به جام
 زلفِ مشکینت به وقتِ جلوه کردن ای پری
 می نماید در نظر مشکین کمندِ مشکِ فام
 در سرِ کویِ مغان از خرمی ای عسکری
 می کند مأوا و مسکن زاهدِ عالی مقام

[غزل 71]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

455 از همه مردم دلا پرسم حکایت دمبدم
 برامید آنکه حرفِ خوب رویی بشنوم

تا جدا افتاد از من دلبرِ بد خویِ من
از قد و زلف و دهانش حاصلِ ما شد الم
چون ز مردم بشنوم حرفی ز عشقِ مهوشان
نکتهء غیرِ صفاتِ آن پری رو بشنوم
می شوم مجنون و بیدل زان خط و خالِ لطیف
می کند شیدا مرا آن قامت و رفتار هم
آن پریش تا به خوبی شد مسلم عسکری
می شود هر شب ز رشکِ عارضش از ماه کم

[غزل 72]

[هزج مثنیٰ سالم: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

460 ز تنهایی نرفت ای دل سگِ او یک دم از یادم
از آنرو هست هر شب تا سحر افغان و فریادم
به صحنِ بوستانِ غنچه چرا دارد دلِ پر خون
مپرس از من تو این مضمون وراق از غنچه نگشادم
شود پیراهنم روشن به چشمِ خلق چون فانوس
فتد کز شعلهء عشقش دلا بر جانِ ناشادم
ز کوبت من چرا جویم مقامِ عافیت جانا
چو در خاکِ تظلم بر سرِ کویِ تو معتادم
به حالِ عاشقان ای مه در آن روزی که پردازی
سگِ کویِ توام جانا به سنگِ خویش کن شادم
465 مپرس از آتشِ هجران دگر از جسمِ غمناکم
که بر بادِ فنا دادی ازین غم بیخ و بنیادم

[غزل 73]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

در خیالِ رویِ آن مه دیده را پوشیده‌ام
تا برون نآید خیالِ رویِ او از دیده‌ام
بر امید آنکه روزی او به فریادم رسد
کرد کویِش هر شب ای دل چون سگان نالیده‌ام
گشته‌ام مقبول پیشِ آن مه از رویِ نیاز
تا به خاکِ آستانش رویِ خود مالیده‌ام
جان و دل افکنده‌ام در آتش از عشقِ بتان
عاشقی در سرِ کویِ فنا ورزیده‌ام

22^b

[غزل 74]

[رمل مثنی محزون محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

470 از پیِ باده چو دستار گرو بنهادم
بود این قیدِ مرا از سرِ خود بگشادم
سویِ محراب چو کردم نظری وقتِ نماز
خمِ ابروی تو آمد صنما در یادم
کی روم از کویِ تو به سنگِ ستمت
من که با سنگِ ستم چون سگِ کویت شادم
گر رسد جرعه‌ای از وصلِ تو ای مه چه شود
زانکه در عشقِ تو ای شوخ بسی استادم
آن فغانهای شباروزی خود را کم کرد
تا سگِ کویِ تو بشنید شبی فریادم
475 پایم از محنتِ هجرانِ تو در سنگِ آمد
زانکه از عشقِ رخِ خوبِ تو چون فرهادم

تا که شد عسکری آن زلفِ سیه منظوم
گره از طره شمشاد دگر بگشادم

[غزل 75]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

ساقیا بر خیز و پر کن از می گلفام جام
زانکه با من شد همان گلچهره خود کام رام
تا شود مرغِ دلم صیدِ کمندِ زلفِ تو
گستران از زلفِ خود بر چهره گلفام دام
تا به کی خواهی تو ای دل از فلک مقصودِ خویش

23^a

بر مرادِ کس نماند توسنِ بد رام کام
480 در غمِ عشقِ نگاری من به بد نامی خوشم
ناصرها تا کی بجویی از من بدنام نام

[غزل 76]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

چون جدا شد گفت با من آن رفیقِ همنشین
حاجی حاجی را مگر در مکه بیند بعد ازین
عکس از رخسارِ گلگونش چو در گلشن فتاد
زان سبب رنگِ گلِ برگ صد باشد آتشین
کی کنم دعوی هستی در جهان زانو که هست
اصلِ ترکیبِ وجودم مشتِ خاکی از زمین
هر زمان در مالِ دنیا حرصِ خود افزون مکن
گنجِ قارون زان سبب آخر فرو شد در زمین

485 آن پری وش کرد مأوا در دل ویران من
این خرابه عسکری آباد گردد بعد ازین

[غزل 77]

[هزج مثنی سالم: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

دلا دست از جهان در کش وطن در کشورِ غم کن
قلم بر حرفِ هستی کش وزان پس ترکِ عالم کن
هرانکس کز غم خوبان ندارد دیده پر خون
به بازارِ جهان یارب متاعِ هستیش کم کن
درین دیرِ کهن ای دل قناعت کن به خون خوردن
مپرس از چشمهء حیوان نه یاد آبِ زمزم کن
اگر در هرکجا باید کشیدن منتهی زآنجا
اگر جنت بُود بگذار و ترکش همچو آدم کن
490 شنوای عسکری بندم گدای کویِ خوبان شو
لباسِ نامداری را ازین پس کسوتِ غم کن

23^b

[غزل 78]

[مضارع مثنی اعراب مکفوف محذوف [مفعولُ فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلن]

معشوقِ گلعدار و می صافِ آتشین
بهرتر ز شهریارِ عالم بُود یقین
جامِ شراب و خلوت و بزمِ موانست
ساغر بنوش از کفِ معشوقِ نازنین
بنشین به کویِ پیرِ خرابات و خوش بنوش
اندر سَفالی دیر می صافِ آتشین

از پرتوِ جمالِ تو ای شمعِ دل فروز
 خورشید شعله‌ای به سپهرِ چهارومین
 495 هستم به کویِ پیرِ خرابات روز و شب
 زانو که هست مقصودِ رندان همان زمین
 ای دل تو رسم و شیوه‌ آزادگان طلب
 در ملکِ غم طریقه‌ آزادگی گزین
 رفتم به کویِ یار و شدم عسکری مقیم
 با ساکنانِ گلشنِ جنت شدم قرین

[غزل 79]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

هر چه گویی هر چه فرمایی به ما از قهر و کین
 دردومندانِ توایم ای گل‌عذارِ [من] به چین
 در نوای نی بُود هر لحظه تأثیرِ دگر
 زانکه صد جا شد شکاف از ناله‌ صوتِ خزین
 500 در جهان مقصودِ من وصلی تو باشد دلبرا
 24^a فارغم از وصلِ حور و مژده‌ روح‌الامین
 تا که کردی دلبرا در خانه‌ چشمم وطن
 خانه‌ چشمم بشد از مقدمت مردم نشین
 چونکه گفتم این غزل در وصفِ آن سرو سهی
 از سپهرِ نیله گون آمد صدای آفرین
 ای دریغا آخر از تأثیرِ چرخِ بیوفا
 جامِ کیخسرو شکست و کاسه‌ خاقانِ چین

دلبر اگر عسکری از جامِ وصلت جرعه خواست
لطف کن از فضلِ خویش و بر خطای او مبین

[غزل 80]

[هزج مثنیٰ سالم: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

505 تو ای دل هستی خود را فدای عشقِ خوبان کن
به بازارِ محبت رو نظر در رویِ جانان کن
ز تابِ می رخت گل گل بُود زلفِ تو چون سنبُل
به ملکِ دلبری دعوی به طورِ جانِ کنعان کن
به درد و محنتِ هجران اگر درمان بخواهم من
ز لعل و خطِ آن دلبرِ طیبیا قند و ریحان کن
به دورِ گل اگر هستی خردمندِ جهان ای دل
به طورِ بلبلِ شیدا وطن در صحنِ بستان کن
پس از مردن وجودم را بشوی از باده ای همدم
ز خاکِ تربتم آنگه سبوی می فروشان کن
510 بیا ای دلبرِ رعنا مکن انسی به ما پیدا
ز شهدِ لعلِ جان بخشیت دوی دردِ هجران کن
وجودِ عسکری آن دم که سوز و آتشِ هجران
خداوندا خلیل آسا بدو آتشِ گلستان کن

[غزل 81]

[رمل مثنیٰ محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

24^b

کرد تقلیدی گلی در چهره آن دل ستان
ای مصور صورتِ جانرا کشیدن کی توان

عاجزند از وصفِ رویت عاشقانِ ای جانِ من
 فارغند از دعویِ حسنت همه سیمین بران
 از پیِ تسکینِ آن دارد قدحِ نرگس به کف
 چون بنفشه در چمن باشد همیشه سرگران
 515 زلفِ عنبرگونِ خود با عاشقانِ خود نمای
 زانکه باشد دلیرا ز نارِ بھرِ کافران
 دل میند ای باغبان در گلشنِ گلهای خود
 هفتهء دیگر بُود بی برگئی شاخِ خزان
 از سرِ تقوی و دینِ بگذشته در راهِ طلب
 عاشقان از سوزِ عشقت چون [که] کرده کافران
 عسکری یابد حیاتِ جاودان از لعلِ او
 چون زلالِ خضر دارد آن پریوش در دهان

[غزل 82]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

تا ز تابِ باده شد گلگون رخِ آن دل ستان
 از بهارِ عارضش گل کرد کارِ عاشقان
 520 از دو چشمِ خون فشان مجنون بریزد سیلِ اشک
 هر کجا از ناقهء لیلی اگر یابد نشان
 نامرادی از جهان چون بی نشان کرد درد و غم
 در جهان بس باشد ای دل صورتِ خاکش نشان
 آنکه شد وابستهء او در جهان مرغِ دلم
 دامِ زلف و دانهء خالِ تو بود ای دل ستان
 عسکری در عرصهء آفاق در وصفِ ز حسن
 من ندانم غیرِ خود دیگر کسی را نکتهء دان

[غزل 83]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

25^a

در خمِ زلفِ تو دارد این دلِ شیدا وطن
عنکبوتی کرده آنجا خانهء خود از رسن
525 در تکلم چون در آید آن پری و ش آن زمان
معجزِ عیسی نماید از کلام خویشتن
گشته ام زرد و ضعیف از اشتیاق ای پری
از غمِ هجرِ تو من مشکل توأم زیستن
گر بخوانی جمله اشعارِ مردم در جهان
در کلامِ فارسی نبود ازین خوشتر سخن
عسکری بادِ صبا هر گه که می گردد روان
این غزل را می برد تا یثرب و بطحی ز من

[غزل 84]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

گر بمیرم از غمِ شیرین لبی چون کوهکن
بس حکایت‌های شیرین باز می ماند ز من
530 از سرِ کویش مکن آهنگِ رفتن زینهار
بشنو از ناصح تو ای دل نکتهء حب الوطن
چون بهارِ عمرِ من شد بی گلِ رویت خزان
زان خزان ماندست داغِ زعفرانی در کفن
چون شود گلشن خزان از گردشِ چرخ برین
در چمن آید به جای بلبلان زاغ و زغن

خطِ مشکین در بهار حسنِ آن سرو سهی
 می دمد همچو بنفشه در کنارِ یاسمن
 چند پاشی در گلستانِ جهان تخم وفا
 زانکه نشنیدم دلا بویِ وفایی زین چمن
 535 چون سحرگاهان گذشتم سویِ گلشنِ عسکری
 نالهء بلبل شنیدم از درختِ نارون

[غزل 85]

[مضارع مثنیٰ اخرب: مفعولُ فاعلاتن مفعولُ فاعلاتن]

25^b

چون جان برم به پیشش گوید ز قهرِ جانان
 نقصان کند هران کس زیره برد به کرمان
 با خطِ دلفریبت در گرد لب بر آمد
 می پروری نگارا ریحان به آبِ حیوان
 تا در زمانه ظاهر نبود نشانِ خاکم
 سازید تربیتم را با خاکِ راه یکسان
 ظاهر بشد به گیتی از نظمِ دلپذیرم
 از شاعرانِ ماضی گنجی که بود پنهان
 540 در خطِ نازنینت از دور چون که دیدم
 در گلشنِ جمالت خوش می نمود ریحان
 در گلشنِ زمانه هر گل که سر برارد
 نقشی بُود به گیتی از حسنِ ماه رویان
 آخر ز سوزِ عشقت ای عسکری خداوند
 سازد ز کلکِ رحمت بر عنوانِ نامهء تو

[غزل 86]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن مفاعلهن فعلن]

تا شدم در فراقِ او مجنون
چشم من چون شفق نشسته به خون
یادگاریست در دیارِ عرب
آبِ زمزم ز دیدهٔ مجنون
545 خطِ مشکین بکرد عارضِ یار
می نماید لطیف و عنبرگون
تا رخت شد چو چشمهٔ خورشید
چشم من شد چو چشمهٔ جیخون
بگذران این کلامِ موزون را
پیشِ آن شهریارِ روز افزون
26^a کی شناسد کسی دگر ای دل
چون سکندر زبانِ افلاطون
می رسد عسکری به شام و سحر
نالیهٔ من به دامنِ گردون

[غزل 87]

[مضارع مثنی اعراب مکفوف محذوف: مفعولُ فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلهن]

550 در درگهش که جان بدهد نا توانِ او
در کویِ اوست صورتِ خاکش نشانِ او
هر کس کند چو من طلبِ یارِ مهربان
یابد درونِ جانِ مقدس مکانِ او
مطرب تو نغمه کن بر آنکس که کار کرد
تحریرِ نغمه ات به دلِ ناتوانِ او

تا با رقیب کرد اشارت به ابروان
 در دل رسید تیرِ جفا از کمانِ او
 سوسن که خواست پیشِ رخس و صفِ گل کند
 از خجلتش فتاد گره در زبانِ او
 555 هر بیدلی که جسمِ ضعیفش ز هجرِ سوخت
 در خاکِ او مجو اثر از استخوانِ او
 بی یارِ عسکری شده غمگین مصوران
 سازید صورتی چو رخِ دل ستانِ او

[غزل 88]

[هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف: مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فاعیلُ فعولن]

گلگونی رخسارِ تو از حلقهء گیسو
 از دور نماید به نظر چون گلِ خودرو
 در دیده و دل ساخته‌ای جای همیشه
 زآن روی بگویم که تویی دلبرِ جادو
 26^b چون رویِ تو نبود مه و خورشید به یک حال
 که زرد گهی سرخ بُود چهرهٔ هردو
 560 در ماتم من در شبِ هجرِ تو نگارا
 بگشود شبِ غالیه گون غالیه گیسو
 هرگه که فتد زلفِ تو در دستِ من ای شوخ
 چون رشتهء زنار بُود در کفِ هندو
 چون عسکری از وصفِ قدت کرد حکایت
 شمشاد خجل گشت ازان قامتِ دلجو

[غزل 89]

[هزج مثنیٰ سالم: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

خدا چون گوهرِ حسنت عزیز و محترم کرده
نصیبِ ما ازان گوهر به دریای عدم کرده
صفاتِ صورتِ خوبت چه سان گویم من مسکین
ز بھرِ صورتِ خوبت خدا لوح و قلم کرده
565 کفِ پایِ سگت جایی که نقشی بسته است آنجا
ز بھرِ عاشقِ مسکین قضا شکلِ درم کرده
چو فرهاد از غمِ شیرین به کوه بیستون رفته
هزاران صورتِ شیرین دران منزل رقم کرده
کشیده عسکری باده ز جامِ پیرِ میخانه
نه چون دارا و کیخسرو هوس از جامِ جم کرده

[غزل 90]

[رمل مثنیٰ محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

سروقدت شد مرتب از لباسِ فاخره
هر زمان از دیدنِ او بھر یابد باصره
شه نشین شد خانهء چشم ز عکسِ آن پری
کرده ام از بھرِ آن خانه ز مژگان پنجره
570 پیچ و تابِ سنبول از زلفِ تو باشد هر زمان
در غمِ چشمم تو باشد در خطا آهو بره
آن پری استاده و خوبان همه در گردِ او
زانکه باشد مرکز ای دل در میانِ دایره
هر کسی گوید جوابِ این غزل ای عسکری
در فنونِ شعر باشد در جهان بس نادره

27^a

[غزل 91]

[رمل مثنیٰ مخبون محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

حلقه حلقه شده گیسوی تو سنبل واری
می نماید رخت از حلقهء آن گل واری
با صد اندوه و الم قافله سالارِ غمت
می رود راهِ عدمِ اهلِ توکل واری
575 خلعتِ نازِ بپوش ای گلِ نورستهء من
زیب و زینت بنما اهلِ تجمل واری
صبحدم کرده صبا طرهٔ شمشاد گره
تا خمِ زلفِ تو درهم شده سنبل واری
خطِ مشکین که دمیدست به گردِ رخ او
می نماید به نظر دور و تسلسل واری
کوشهء گلشنِ فردوس و گلستانِ ارم
در لطافت نبُود گلشنِ کابل واری
تا بر افروخته حسنت چو گلستانِ خلیل
عسکری عاشقِ رویت شده بلبل واری

[غزل 92]

[رمل مثنیٰ محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

580 چون بسوزد ز آتشِ هجرت وجودم ای پری
در جهان ماند نشاتم تودهٔ خاکستری
چون بوبینم جلوه و رفتارِ آن مه آن زمان
یاد می آید مرا از جلوهٔ کبکِ دری

27^b

عکسِ آن مه از درون دیده گریانِ من
 چشمه‌ای باشد نشسته در درونِ او پری
 از سرِ کویت به من ای مه پیایی می رسد
 از دمِ بادِ صبا بویِ عبیر و عنبری
 چون برون ناید به کویِ خویشتن آن دلربا
 آن زمان آید خلل ای دل به کارِ دلبری
 585 گر کند دعوی به حسنِ آن پری ای دل‌کسی
 پیش خورشیدِ درخشان کی نماید اختی
 از غمِ خوبان کجا یابد خلاصی در جهان
 چون به دارالملکِ غم باشد مکانِ عسکری

[غزل 93]

[رمل مثنی‌م محزون محذوف: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

من اگر لذتِ غمهای تو نشناختمی
 زندگانی به غمِ عشقِ تو کی ساختمی
 گر فتادی نظرم در شبِ هجران به هلال
 همچو ابروی تو آنجا نظر انداختمی
 گر یکی عشوه نمودی به من آن سروسهی
 حاصلِ جان و جهان در غمِ او باختمی
 590 گر نبودی شبِ هجرانِ تو امیدِ وصال
 همچو شمع از غمِ هجرانِ تو بگداختمی
 سود کردی به من از دیدنِ خوبانِ دگر
 اگر این خستگی از هجرتِ تو نشناختمی
 کشورِ وصل اگر یافتمی در عالم
 علمِ عشقِ چو منصور بر افراختمی

کی بُود این که بگویی به من ای جان و جهان
عسکری کاش به حالِ تو بپرداختمی

[غزل 94]

[رجز مثنیٰ سالم: مستفعَلن مستفعَلن مستفعَلن مستفعَلن]

ای شهریارِ ملکِ حسنِ ای آفتابِ خاوری
جانم رسید از غم به لب یک ره به سویم نگذری
595 گل چاک سازد پیراهن و بلبل در آید در سخن
چون بگذری سویِ چمن با خلعتِ نیلوفری
ای دلبرِ شیرین سخن لعلت حیاتِ جانِ من
کردی دلم را صیدِ خود از شیوهٔ افسون‌گری
از هجرت ای نازک میان جسم خیال مانده است
گفتی خیال است آن میان دارم گمانی ای پری
مانند سنبل موی تو خورشیدتابان رویِ تو
پیشِ تو خوبانِ دگر کمتر ز روشن اختری
از یادِ زلفِ آن صنم دایم پریشان خاطر
روزم سیه شد همچو شب بی مهرِ رویش عسکری

[غزل 95]

[هزج مثنیٰ سالم: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

600 تو جانِ خود فدا ای دل به یارِ ماهرو کردی
نکو کردی که جانِ خویش را در کارِ او کردی
کجا بودی به رویش دعویِ خوبی دلا مه را
اگر با مه رخ خود آن پری رو روبرو کردی

مشویش بود حالم ای صنم بی صورتِ رویت
 نمودی صورتِ خود صورتِ حالم نکو کردی
 چو خاکِ جسم من آخر سبوی می فروشان شد
 کرم کردی تو ای دوران که از خاکم سبو کردی
 به رویِ عاشقان جوها روان شد ز آبِ چشم ای مه
 ز عشقت آبرویِ عاشقان را آبِ جو کردی
 605 به بالای تو دعوی کرد سرو بوستان ای مه
 به آن رفتارِ موزون سرزنش در کارِ او کردی
 به آخر ساختی رنگین ز اشکِ خون فشانِ رویش
 میانِ عاشقانت عسکری را سرخ رو کردی

28^b

[رباعی‌ها]

[رباعی]

[مفعلاً مفاعیلُ مفاعیلن فع]

نی در ایران چون تو ملیحی باشد
 نی در طوران چون تو صبیحی باشد
 مشکل که به شیرین سخنی در عالم
 ای گلرخ من چون تو فصیحی باشد

[رباعی]

[مفعلاً مفاعیلُ مفاعیلن فع]

ای عسکری ار مست مدامی خوش باش
 و معتقدِ باده و جامی خوش باش
 610 گفתי به خرابات نباشم بی او
 با یار اگر درین مقامی خوش باش

[ساقی نامه]

[مقارِب مِثْمَن مَحذُوف: فَعُولن فَعُولن فَعُولن فَعْل]

بده ساقی آن جوهرِ جسم و جان

نصیبی به زندانِ می کش رسان

ز پیرِ خرابات بشنو سخن

که کرد این روایت درین انجمن

مثالِ تماشای رویِ ملیح

حلال است باده به دینِ مسیح

29^a

سبویِ خراباتیان بس نکوست

که خاصیتِ آبِ زمزم دروست

بده ساقی آن باده لعل فام 615

که شد قره‌العین مستانش نام

خضر گر به ساغر نظر افکند

به سر چشمه‌ء خود سبو بشکند

صفای که در کنج میخانهاست

ز بیت المقدس نشانی به ماست

بده ساقی آن سلسبیل که حور

ز کیفیتِ آن شود در سرور

من آن رندِ دردی کشِ سرخوشم

که صبح قیامت قلدح در کشم

بده ساقی آن باده با صفا 620

ز مستی بگویم ترا مرحبا

بنه مطرب آن سازِ خود را به پیش

بگو رازِ ما را ز طنبورِ خویش

نوازش کن آن پرده های حلیم
 که باشد موافق به طبع سلیم
 بیا ساقی از رگم گردونِ دون
 صراحی بکن در قدح سر نگون
 که در خاک شد تاج اسکنندری
 ز بی مهری چرخ نیلوفری
 625 ارسطو کجا شد که گوید جواب
 که عالم چرا شد چو یونان خراب
 چه خوش گفت قمری به سروسهی
 که در گلشنِ دهر نبود بھی
 29^b سهرگه چو بشنیدم آوازِ کوس
 به یادِ من آمد جم و فیله کوس
 بساطِ چمن شد کبود و بنفش
 ز اعضای جمشید زرینه کفش
 کجا شد فریدونِ فیروزه تاج
 که از روس و از چین گرفتی خراج
 630 پیاله بگیم به آوازِ رود
 به هوشنگ و بهمن فرستم درور
 کس این قصه هرگز ندارد به یاد
 که کی شد به خاک افسرِ کیقباد
 مرو سوی صحرا به نخچیر و گور
 که نی گور یابی نه بهرام گور
 درین کنبدِ لاجوردی مبین
 که در طاقِ کسری بشد کسر ازین

بسا شهریارانِ عالیجناب
 نصیبی گرفتند ازین آب و خاک
 گرفتند عالم به زیرِ نگین 635
 برفتند آخر به زیرِ زمین
 شنو از من این نکتۀ دلپذیر
 که یک جو نیرزد نگین و سریر
 بسا نازنینانِ صحبت کسل
 که شد عاقبتِ ذاتشان خاک و گل
 بسا خوبرویانِ مجلس پرست
 که شد جایشان عاقبت خاک بست
 چو خوش گفت دهقانِ این کشت زار
 که تخمِ محبت به دها بکار
 چه خوش گفت عطارِ شیرین زبان 640
 که تخمِ محبت بنه در دکان
 گذر کن تو روزی به سویِ چمن
 نهالِ عداوت ز گلشن بکن
 بده ساقی آن می به اهلِ کمال
 که از وی شود حور در وجد و حال
 بده تا کشم همچو آبِ حیات
 بیاد لبِ تشنگانِ فرات
 چه بینی درین منظر شیشه فام
 که آخر شوی از میش تلخ کام
 گه از کاسهء سر کند کوزه ای 645
 گه ملک بخشد به در یوزه ای

30^a

گهی خسرو مصر و شامت کند
گهی چاکر و گه غلامت کند
یکی را که آید زمانِ رحیل
کند غرقه در قعرِ دریای نیل
چو اسبابِ عالم ندارد مدار
مشو مایل ای دل به نقش و نگار
که آرایشِ رنگ و بو [و] در جهان
بُود بھرِ بازیچهء کودکان

650 ازان آتشین می دلم بر فروخت
که محرابِ آتش پرستان بسوخت
بده ساقی آن بادهء سودمند
که قبضی رساند به جان نژند
پیاله بگیرم به قولِ حکیم
که هستم به زندی بسی مستقیم

30^b

ببینم رخِ دلبرِ ساده را
به سجاده پوشم رخِ باده را
بده ساقی آن بادهء پر ثمر
رسان گوهر خود به صاحبِ گهر

655 بشو جلوه گر ساقی خوش جمال
که سوسن بشد در صفاتِ تو لال
بگیر آن قلدخ همچو ماہِ تمام
بکن چون تذروی به سویم حرام
ننوشم من ای دل می لعل فام
بجز لعبتِ صَنوبرِ حرام

بده ساقی آن می به فصلِ بهار
 که نقلش بُود سبب و نارنج و نار
 به یادِ دو ابروی آن سیم ساق
 بگیر آن قدح را ز بالای طاق
 660 زمانِ طرب چون روم در خیال
 پیاله نماید ز لاله مثال
 چو نرگس نماید قدح در بهار
 به تمثیلِ آن ساغرِ زر بیار
 شفق از فلک چون سحرگه نمود
 گرفتم می سرخ و جامِ کبود
 بده ساقی آن باده خوش گوار
 که تلخی بسی دیدم از روزگار
 چه خوش باشد ای عسکری آن زمان
 که بی می نباشم دمی در جهان

[متقارب مثنی محذوف: فعولن فعولن فعولن فعل]

665 به پیشِ خریفان نیکو خصال
 31^a بگویم سخن ای دل از حسبِ حال
 غم از من هوای جوانی گرفت
 رخم گونهء زعفرانی گرفت
 به رخسارِ زردم کبودی نگر
 که آید گلی زعفران در نظر
 گهی غم که آید مرا در ضمیر
 روم در چمن همچو دهقانِ پیر

گهی زار گریم چو ابر بهار
 که در غم نباشد مرا غمگسار
 670 ز اوصافِ مجنون گشایم زبان
 که بوده چو من بی کس و ناتوان
 رفیقی که شد در سخنِ یارِ من
 بفهمد سخن را و گوید سخن
 بیارد به من هر نفسِ عذرِ بیش
 که طوطی نشد واقفِ حرفِ خویش
 که از عشقِ پرویز گویم سخن
 گه از جویِ شیر و غم کوهکن
 گه از شعرِ مردم گذر می کنم
 گهی وصفِ صاحبِ هنر می کنم
 675 چو میوه دهد با کسی باغبان
 همان کس گشاید به شکرش زبان
 از آن روست گل گشت بستان و باغ
 که گردد معطر ز گلها و باغ
 چو شیری دهد باگدایی شبان
 شود همدم او همان ناتوان
 31^b گدای که گیرد به شهری قرار
 بگوید صفتهای شاهِ دیار
 چو ذکرِ عزیزی ز کس بشنوم
 به اوصافِ ذاتش سخن گو شوم
 680 نظامی که گوید سخنِ دلپذیر
 به طرزِ کلامش ندارد نظر

به سوزِ سخنهای خسرو نگر
 که مثلش نباشد به ملکِ هنر
 ز اوصافِ جامی تو حرفی بگو
 که نو شد سخن گفتن ایام او
 به اشعارِ حافظ دمی در نگر
 ز تفسیرِ قرآن بشو بهره ور
 بگوید سخنهای نازک و حسن
 چو گلهای که بینی به طرفِ چمن
 685 به هر نکته بنگر به شعرِ کمال
 که راز نهانی نماید جمال
 سهرگه ز مرغان برآمد خروش
 سخنهای عطار آمد به گوش
 سخن چون بر آمد ز حسن و جمال
 سخنهای عصار شد حسبِ حال
 بُود عسکری شعرِ من پر ثمر
 حدیقه بی‌آمد چنین در نظر

[هزج مسدس مخذوف: مفاعیلن مفاعیلن فعولن]

سخن‌دانِ خردمند سخن سنج
 گشاید پرده را از رویِ این گنج
 690 سخن چون در رسید از عالمِ غیب
 بشد پر گوهر اکنون دامن و جیب
 شدم غواص دریای معانی
 در و بگذشت ما را زندگانی

اگر خواهی سخن گفتن ز قدرت
 ترا باید ز گیتی گنج و حدت
 به وقتِ گفتنِ اشعار هرگاه
 اگر یابی تو مضمونهای دلخواه
 به هر لفظی کنی فکر فراوان
 که شاید ذو بیا بی عیب پنهان
 695 درختی کو بدیدن دلپذیر است
 ز میوه در لطافت بی نظیر است
 ولی عیبی بُود در شاهِ نرگس
 ز گرم و سرد و آسیبِ تگرگش
 ستانی میوه‌اش زان شاخِ بستان
 که در لذت بُود بی عیب و نقصان
 اگر گویی سخن بی عیب می‌گوی
 ز بد گفتن تو اوراق سخن شوی
 بکو وزنِ خفیف و لفظِ مشهور
 که باشد آن پسند طبعِ جمهور
 700 بُود ابیاتِ آن بی عیب و بی غش
 همه الفاظِ آن مشهور و دلکش
 تو ای دل‌گر سخن زین گونه رانی
 بیابی مکنّتِ گنجِ معانی
 به کج طبعان بخوانی نامه‌خویش
 برای گرمی هنگامه‌خویش
 سواد[ی] کردم از الفاظِ رنگین
 به کلکی خود گشادم نافه‌چین

سخن گفتن مرا زی بُد چو سلمان
 که دارم در سخن تعلیم صحبان
 705 بنوشم باده از یادِ نظامی
 بخوام همتی از خاکِ جامی
 سخنهای مرا در وقتِ تحسین
 حکیم همنند گفتا رام و رامین

[هزج مسدس مخذوف: مفاعیلن مفاعیلن فعولن]

شبی بودم به فکرِ معنیِ خاص
 به دریای معانی گشته غواص
 دران شب هرچه رو داد او از معانی
 به وصفِ شه بشد گوهر فشانی
 شهنشاهِ زمان سلطان سلیمان
 بُود کلکش کلیدِ گنجِ احسان
 710 خداوندِ جهان سلطانِ اکبر
 فقیرانِ درش مانند سنجر
 اگر بودی درین دوران ملک شاه
 به عزت بوسه کردی خاکِ درگاه
 به زیرِ چرخِ تاثیرِ عناصر
 درونِ بحرِ عمان کرده پر در
 که تا سازد فدای شاهِ دوران
 هران چیزی که هست از بحر و از کان
 کسی کو شد ضعیف از دردِ هجران
 که او بهتر نشد از هیچ درمان

715 به آن بیچاره‌ای شاه جهانگیر

بُود لطفِ تو چون شهد و تباشیر
 چو دیدم شاه را در صفهء بار
 زبان بگشادم از وصفش به گفتار
 رسید از لطفِ تو منزل به منزل
 هران چیزی که هرکس داشت در دل
 مثالِ سایه طوبی به رضوان
 رسیده لطفِ تو با خلقِ دوران
 بیا ای عسکری از نامهء خویش
 دعای شه نویس از خامهء خویش

720 که تا از سوی مشرق تا به مغرب

قنادیلِ فلک باشد کواکب
 ترا باشد حیات و دولت ای شاه
 همه کارت بُود بر وجهِ دلخواه
 ترا دولتِ مطیع و یار باشد
 دلِ دشمن ز غم افگار باشد

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

چونکه می بینی مرا یکسان به دیگر عاشقان
 تا به کی بینی مرا جانا به چشمِ دیگران
 کوهکن گر داشتی غیرت ز عشقِ دلبران
 نقشِ شیرین را نماند او به چشمِ دیگران
 725 صورتِ جان را ندیده هیچکس اندر جهان
 زان سبب آن کند رخسارِ خود از ما نهان

تا عشقِ ترا در دلی شیدا وطن است اش
 مأ وای من غمزده بیت‌الجزنس‌تتش
 33^b وقتِ سحر ساقیا جامِ مصفا بده
 بادِ صبا در رسید ساغرِ سهپا بده
 در آرزوی لعلت رفتم ز عالم ای مه
 ماننده‌ای سکندر محروم ز آبِ حیوان
 از تبسم لب‌گشا با ما که هرگز ای پری
 بستگی در غنجه‌ء خندان به گیتی کس ندید
 730 قصدِ این غمگین ز یادِ قامت و ابروی اوست
 گر به بالای الف از روی حسرت مد کشید
 در سر تاجِ شهنشه آن نه لعل و گوهرست
 از غم دنیا که دارد سنگِ مخنت بر سرست
 هر که از عالم رود از وی خیر یابد دگر
 هر که رفت از دهر گویا او به شهر بیدرست

[منظومه‌ها]

[منظومه 1]

[رمل مثنی‌م محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

هر قچان اول سروقد آهنگِ جولان ایلاگی
 باغبان ترکِ گل و شمشاد و ریحان ایلاگی
 عندلیبِ خوش نوا گلشن‌دا گلنی شوقیدین
 اعتکاف ایتیبه همیشه شکرِ یزدان ایلاگی
 735 غنچه‌ء نوس چمندا جمله‌ء اطرافینی
 حقه‌ء فیروزه گون ایچنده پنهان ایلاگی

هر کیشی احباب ایلا گل وقتیدا بی اختیار
 پیشه نی بدرود ایتیب عزم گلستان ایلاگی
 بولماغای گلشن کیبی رنگین و خوب و خوش نما
 کاغذ ازره گر کیشی تزییب و افشان ایلاگی
 گل درختین شاخینی ناگه چمن دا ای کونگل
 هر کیشی کورسه خیال شاه مرجان ایلاگی
 اونغه اوخشار چشمه نی سویی چمن دا کیم برو

34^a

740 سبزه نورسچمندا بار دورور اونغه شبیه
 کیم کیشی زنگارنی توکوب پریشان ایلاگی
 گر نسیم صبحدم گلشن دا اوتسا اول زمان
 سنبل ژولیده هم جعدین پریشان ایلاگی
 غنچه یفراغ آراسیندا اونغه اوخشار کیم کیشی
 تکه دین آرایش زینده حقتان ایلاگی
 گل درختیگا قزل گل بار دورور اندق که یار
 حلقه سین زینت اوچون لعل بدخشان ایلاگی
 بلبل خوش گو داغی گلشن دا گلنی وقتیدا
 گلگا باقیب هر زمان تشنیع ریجان ایلاگی
 745 باغبان خلوت ایتیگلشن نی گل نینک وقتیدا
 هشرت اهلین طالب مفتاح بستان ایلاگی
 بیر زمان نقاش اگر گلشن نی کورسه رشک تین
 خامه نی مسمار ایتب کاغذنی پنهان ایلاگی
 هر قچان کیم فارغ اولسه اورگا ایشلاردین فقیر
 اساماع گفت و گوی سعد و سلمان ایلاگی

یوق کیشی گا هیچ شغلی اندین آرتوع ای کونگل
تا که دایم مدحتِ سلطان سلیمانای ایلاگی
لطف ایتیپ عاجزنی اول قیلغای سر افرازِ جهان
حکم ایتیپ فغفورنی محکوم خاقان ایلاگی
750 خسرو مردم نواز و شهریارِ سرفراز
لطف ایتیپ اول قطره‌نی دریای عمان ایلاگی
اونغه اوخشار عالم اچره لطفینی خاصیتی
کیم چمندا دایما بارانِ نیسان ایلاگی
34^b هر کیشی گا گر عنایت قیلسه اول بیر لحظه‌دا
شفقتیدین خسرو ایران و ظوران ایلاگی
کیم دورور فردوسی طوسی که وصفینک باریدا
کیم جهان‌دا شهرتِ تاریخ دهقان ایلاگی
بار دورور جسمِ ضعیف و ناتوان هجر ایلگیدن
هم مگر لطفونگ سینی تسکینِ حرمان ایلاگی
755 دایما خوش وقت بول لیک ای کونگل کیم عاقبت
اول مسیحا دم سَنغه مشگل نی آسان ایلاگی
عسکری اول خسرو صاحب قران اخر سینی
لطف ایتیپ عالم ارا ممتازِ اقران ایلاگی

[منظومه 2]

[منسرح مثنی مطوی موقوف: مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن]

شاهد و بزم و قدح برچه محیا دورور
باده کیتور ساقیا دامنِ صحرا دورور
گلشنِ باغِ ارم دولتِ کسری و جم
برچا خرابات ارا ظاهر و پیدا دورور

دلبرِ صاحبِ کمال بولدی بدیع‌الجمال
 لعلیدا اونینگ داغی معجزِ عیسی دورور
 760 زلفِ اونینگ پیچ و تاب کوزی داغی نیم خواب
 عاشقِ شیدا قانی وقتِ تماشا دورور
 ای صنمِ نوشِ لبِ خال و خطینگ بوالعجب
 جانما عشقینگ اوتی باشیمه سودا دورور
 شهد و نبات و رطب بارچه اوشال لعلِ لب
 سروسهی ایستاسانگ اول قدِ رعنا دورور
 وعده وصلین قیلب ایلگدا ساغر الیب
 کیلدی اوشال دلربا صحبتِ زیبا دورور
 35^a باده‌قه قیلدی هوس توتتی ایلینگ هر نفس
 بارچه مرادینگ سیننی ایمی محیا دورور
 765 قیلدی یینه عشوه‌ساز دلبرِ عاشق‌نواز
 عسکری ایمی بسی عاشقِ شیدا دورور

[منظومه 3]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

بار دورور چهرانگ‌سینی ای گل‌عذارِ بی‌نظیر
 نازک و رنگین و خوب و خوش نما و دلپذیر
 ای کونگل دعوی قیلب عالم ارا منصور دیک
 سین یینه بیدا قیلب سین گوفت و گوی دار و گیر
 بولماغای آزرده اول کوی لاک‌دین اول نازک بدن
 اول پری‌نیگ کوی لاگی کیم بار دورور نازک حریر
 ایستایان تاپتی جهاندا عاقبت ملک و سپاه
 اول گدا کیم بار ایدی مووندین بورون خس دیک حقیر

770 تا اوقوب هر بیر سوزمگا آفرین قیلغای ایدی

بولغای ایردی کاشکی فردوسی روشن ضمی
عسکری دین قالغوسیدور سینی عشقینگ سوزلاری
دهر آرا گرچه قالیب تور کوهکن دین جوی شیر

[منظومه 4]

[منسرح مثنی مطوی موقوف: مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن]

عیش و طرب وقتیدا دلبر رعنا کیرک
باده گلفام اوچون جام مصفا کیرک
سین که بولوپ سین ینه عاشق پر کافری
عشقیدین اونینگ سنگا مذهب ترسا کیرک
خال و خطی دلپذیر لعل لیبی بی نظر
وصلنگا اونینگ منگا حسن تمنا کیرک

775 چهره سی دور با صفا لعل لیبی دل-گشا 35^b

غالیه گون خطیدین یوزنگا طغرا کیرک
باد صبا بیقرار لاله و گل بی شمار
اهل طرب هوشیار ساغر سهبا کیرک
تا که ایچب باده نی اوزنگا بیلگای حلال
رند خرابات اوچون دین مسیحا کیرک

[منظومه 5]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

اول پریوش ای کونگل هم جان و عم جانان دورور
یوزی و خطی داغی گل دسته و ریجان دورور
جسم و جاندين اوتگیل ای کونگل سوداسیدا
جسم و جانینگ عشقیدا گر باعث حرمان دورور
780 صرف بولدی دهر آرا وقت خوش و عمر عزیز
زلف نینگ عشقیدا کیم سررشتهء درمان دورور
عاشق بیچاره جورونگ دین سینی ای دلربا
ایشیکینگ دا خس گیبی تفرغ بیلا یکسان دورور
بولدی ترسا و مسلمان عشقیدین بی اختیار
وصفی نی نینگ شرحندا هم انجیل و هم قران دورور
هجر ارا گر لعلیدین تاپسانگ مرادی اول زمان
عسکری ظلمت ارا اول چشمهء حیوان دورور

[منظومه 6]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

عاشق دلخسته نی گر دلبری شاد ایلاگی
آنجا بار دورور کیم بوزوغ عالم نی آباد ایلاگی
36^a 785 اول صنم گر جلوه ای قیلسه چمن دا اول زمان
باغبان ترک گل و ریجان و شمشاد ایلاگی
سبزه خطی که گلگون یوزنگا ظاهر دورور
عاشق کامل اوزنگا خط ارشاد ایلاگی
عاقلی کیم دهر ارا غفلت بیلان اول بیر زمان
بی می و معشوق تور عمرینی برباد ایلاگی

عاشقِ صادقِ تور اول کیم اول پری نینگ عشقیدا
 محنت و دردیغا اول اوزینی معتاد ایلاگی
 گل یوزنگا بلبلِ شیدا کوروپ بی اختیار
 خطبهء توحید اوقوپ افغان و فریاد ایلاگی
 790 دلربالار عشقیدین گر شمهء قیلدم عیان
 عسکری مجنون سینی اوزنگا استاد ایلاگی

[منظومه 7]

[رمل مثنی محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

تارته یین دیپ یوز مصور امدی جانان صورتین
 کیم دور اولکیم تارته الغای ای کنگول جان صورتین
 کوهکن موندین بورون عاشق بولوب شیرین ایچون
 بیستون تاغندا قازدی قصر و ایوان صورتین
 قیلدی اول ظاهر اول صورتنی نقاش ازل
 اول کونی کیم قیلدی اول بنیاد انسان صورتین
 هر کیشی کیم سبزه خطینی کوردی ناگهان
 گلستان نینگ تیگراسیدا تاپتی ریجان صورتین
 795 نیلادیم مین تینگریدین اول دلربانینگ وصلنی
 ترک اتیب خلد برین و حور و رضوان صورتین
 سوردم ایرسه دردیمه درمان دیدی یوزمگا باق
 کورساتیپ تور عسکریغه امدی درمان صورتین

[منظومه 8]

[رمل مثنیٰ محذوف: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

36^b

غنجه کیم گلشن دا دایم زینتِ گلزاردور
بلکه اول رنگین صراحی دمی گلناردور
نسترن ایرماس چمن یوزیده بلکه ای رفیق
کیفیت وقتیده باشتین توشکان اول دستاردور
زعفرانی خلعتیدین دور نشانی غالباً
اول ساریغ گل کیم همیشه زینتِ گلناردور
800 سبزه ایرماس گلشن ایچره طاهر اولغان ای کنگول
بلکه بیرنینگ یوزیگا تو کولگان اول زنگاردور
قامتی بار دورور صنوبر دیک لطیف و خوش نما
گل یوزی اول دلربانینگ سربس گلزار دورور
عسکری نینگ حالیدین گر سورسه لار انداق دیگل
سرور اقلیم معنی خازن اسراردور

SONUÇ

Bu çalışmada Farsça ve Türkçe şiiirlerinden anlaşıldığı üzere XVI. yüzyıl Osmanlı şairlerinden Askerî'nin divanının mevcut tek nüshasına dayanarak metni hazırlanıp, metin üzerinde incelemeler yapıldı. Askerî'nin müretteb divanı, 1 kaside, 95 gazel, 2 rubâi, 1 sakiname ve 8 adet Çağatay Türkçesi ile yazılmış manzumedden ibarettir. Geniş bir hacime sahip olmayan eser, 36 varaktan oluşmaktadır.

Askerî, şiiirlerinde divan şiiirine ait pek çok unsuru ustalıkla kullandığı gözlemlenmektedir. Divanda yer alan şiiirler âhenkli ve akıcı, dili sade, tekellüfsüz ve vecizdir. Askerî, divanında açık, sade ve anlaşılır bir dilin yanı sıra sık sık mazmunlarla birlikte ince manalı zarif lafızlara da yer vermiştir. Şiiirlerini basit kelimeler ve veciz ifadelerle anlatmış olsa da onun, şiiirlerinde her zaman daha derin bir anlamın peşinde olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. Edebî sanatları kullanışıyla okuyucuyu sıklıkla mecazlar üzerine düşünmeye sevketmiştir.

Askerî'nin fikirlerindeki kuvvet, görüşlerindeki hususiyet ve edasındaki rintlikle şiiirlerindeki Hâfız-ı Şîrâzî etkisi ilk okuyuşta kendini hissettirmektedir. Şiiirlerindeki ahenk, akıcılık ve kullandığı mazmunların yanı sıra Askerî de Hâfız gibi mecazi anlamlar taşıyan aşk ve şarap meclislerini sıklıkla terennüm etmiştir.

Askerî de dönemin diğer şairleri gibi Kanunî Sultan Süleyman'ı şiiirlerinde methederek çeşitli şekillerde vafsetmiştir. Onun vasıflarını ve bilhassa cömertliğini şiiirlerinde zaman zaman çeşitli vesilelerle övmüştür.

Yapmış olduğumuz bu çalışma ile kendisi ve hayatıyla ilgili neredeyse hiçbir bilgi bulunmayan Askerî'nin Divanı'nın edisyon kritikli metni hazırlanmış ve gün ışığına çıkmayı bekleyen bir eser daha edebiyatımıza kazandırılmıştır.

Bu çalışmanın daha sonra çalışmamıza konu olan yazar ve eser hakkında teferruatlı tedkik yapacak olan araştırmacılara katkı sağlayacağı inancındayız.

KAYNAKÇA

- Ak, Coşkun : “Süleyman I-Edebî Yönü” DİA C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s. 74.
- Akalın, Nazir : “Nizâmi-yi Gencevî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri”, Bilig, sy. 7, 1998, s. 67-91.
- Aksu, Cemal : “Askerî ve Çağatay Türkçesi İle Yazdığı Şiirleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2014, s. 4.
- Akün, Ömer Faruk : “Bâbürnâme”, DİA, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s. 404-408.
- Akün, Ömer Faruk : “Bâbür-Sanatkâr ve Fikir Adamı Yönü”, DİA, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s. 396-400.
- Akün, Ömer Faruk : “Divan Edebiyatı”, DİA, C. IX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1994, s. 412-424.
- : “Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: el-Kur'âni'l-Kerim maa Tercemeti't-Türkiyye”, Haz. Ali Özek, Hayreddin Karaman, vd., Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Aksoy, Hasan : “Şemseddin Sivasî”, DİA, C. XXXIV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s. 523-526.
- Albayrak, Nurettin : “Pîr Sultan Abdal”, DİA, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s. 277-278.

- Alvan, Türkan : “Hayâlî-i Gülşen”, DİA, C. EK-1, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2016, s. 548-549.
- Argunşah, Mustafa : Çağatay Türkçesi, İstanbul, Kesit Yayınları, 2017.
- Arslan, Ahmet Turan : “Hasan b. Abdullah Askerî”, DİA, C. III, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s. 490-491.
- Attâr, Feridü'd-din : Mantıku't- Tayr, Çev. Mustafa Çiçekler, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2006.
- Attâr, Feridü'd-din : Mantıku't-Tayr, Haz. Zoka-ol-Molk [Muhammad ‘Ali Furughi], Tahran, İntişârât-i Senâî, 1375 h.ş./1995.
- Avcı, Casim : “Hilâfet”, DİA, C. XVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1998, s. 539-546.
- Ayan, Gönül : “Lâmi-i Çelebi'nin Hayatı Edebî Kişiliği ve Eserleri”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sy. 1, 1994, s. 43-65.
- Aydın, Şadi : “Farsça Divan Sahibi Osmanlı Sultanları”, Nüsha, Yaz 2002, s. 46-56.
- Azamat, Nihat : “İbrâhim Gülşenî”, DİA, C.XXI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2000, s. 301-304.
- Azamat, Nihat : “Kaygusuz Abdal”, DİA, C.XXV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2002, s. 74-76.
- Azamat, Nihat : “Sârbân Ahmed”, DİA, C.XXXVI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s. 132-133.

- Azamat, Nihat : “Üftade”, DİA, C.XLII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2012, s. 282-283.
- Babacan, İsrail : Klâsik Türk Şiirinin Son Baharı Sebki Hindî (Hint Üslûbu), Ankara, Akçağ Yayınları, 2010.
- Bâkî (Bkz. Abdülbâkî, Mahmut) : Bâkî Dîvânı, Haz. Sabahattin Küçük, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Banarlı, Nihad Sami : Resimli Türk Edebiyatı İncelemeleri, C. VIII., İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971.
- Bey, Yahyâ : Divan, Haz. Dr. Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1977.
- Bilgin, A. Azmi : “Osmanlılar-Tekke Şiiri”, DİA, C. XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s. 559.
- Bilgin, A. Azmi : “Tekke Edebiyatı”, DİA, C. XL, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2011, s. 381.
- Bilgin, A. Azmi : “Ümmî Sinan”, DİA, C. XLII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2012, s. 310-311.
- Bilkan, Ali Fuat : “Sebki Hindî”, DİA, C.XXXVI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s. 253-255.
- Burmaoğlu, H. Bilen : Bursalı Lâmiî Çelebi Dîvânı'ndan Seçmeler, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1989.
- Çavuşoğlu, Mehmet : “Bâkî”, DİA, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1994, s. 534-540.
- Çavuşoğlu, Mehmet : “Zâtî” İA, C. XI, Milli Eğitim Bakanlığı, 1986, s. 464-467.

- Çiçekler, Mustafa : “Osmanlılar Döneminde Farsça Şiir Söyleyen Şairlerin Eeserlerinin Yazmaları”, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989.
- Dávid, Géza : “Sigetvar”, DİA, C. XXXVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s. 157-159.
- Değirmençay, Veyis : Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Durmuş, İsmail : “Merkezzâde Ahmed Efendi”, DİA, C. XXIX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2004, s. 206-207.
- Dursun, Davut : “Almanya: Tarih”, DİA, C. II, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1989, s. 511.
- Emecen, Feridun : “İrakeyn Seferi”, DİA, C. XIX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1999, 174-176.
- Emecen, Feridun : “Mercidâbık Muharebesi”, DİA, C. XXIX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2004, s. 174-176.
- Emecen, Feridun : “Osmanlılar”, DİA, C. XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s. 493.
- Emecen, Feridun : “Ridâniye Savaşı”, DİA, C. XXXV, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2006, s. 87-88.
- Emecen, Feridun : “Selim II”, DİA, C. XXXVI, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s. 414-418.

- Emecen, Feridun : “Süleyman I’”, DİA, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s. 62-75.
- Eraslan, Kemal : “Çağatay Edebiyatı”, DİA, C. VIII, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s. 168-176.
- Figani : Kanuni Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figani ve Divançesi, Haz. Abdülkadir Karahan, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1996.
- Fuzûlî : Fuzûlî'nin Farsça Dîvânı'nın Tercümesi, Çev. Ali Nihat Tarlan, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1950.
- Gökbilgin, M. Tayyib : “Süleyman I’” İA, C.XI, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1979, s. 99-155.
- Gündüz, Tufan : Şah İsmail”, DİA, C. XXXVIII, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s. 253-255.
- İnalcık, Halil : Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- İnan, Abdülkadir : “Türk Dünyası El Kitabı” Haz. Komisyon, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1976, s. 494.
- İpekten, Haluk : “Azmîzâde Mustafa Hâleti”, DİA, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s. 348-349.
- İsen, Mustafa;
Bilkan, A. Fuat : Sultan Şairler, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997.
- İsen, Mustafa : “Ârifî Hüseyin Çelebi”, DİA, C. III, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s. 373.
- Kabaklı, Ahmet : “Hayâlî”, Türk Edebiyatı, C. II, İstanbul, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978, s. 600-607.

- Kabaklı, Ahmet : XVI. Yüzyılda Divan Şiiri, Türk Edebiyatı, C. II, İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978, s. 569-570.
- Kabaklı, Ahmet : “Bağdatlı Ruhî”, Türk Edebiyatı, C. II, İstanbul, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978, s. 624-628.
- Kabaklı, Ahmet : “Taşlıcalı Yahya Bey”, Türk Edebiyatı, C. II, İstanbul, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978, s. 615-619.
- Kanar, Mehmet : “Fırdevsî”, DİA, C. XIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1996, s. 125-127.
- Kanar, Mehmet : “Nizâmi-yi Gencevî”, DİA, C. XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s. 183-185.
- Karahan, Abdülkadir : “Fuzûlî”, DİA, C. XIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1996, s. 241-246.
- Karaismailoğlu, Adnan : “Kemâleddîn-i İsfahanî”, DİA, C. XXV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2002, s. 233.
- Kiel, Machiel : “Rodos”, DİA, C. XXXV, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2008, s. 156.
- Konukçu, Enver : “Bâbü”, DİA, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s. 395-396.
- Köprülü-zâde, Mehmed Fuad : “Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülü”, Yeni Türk Mecmuası, sy. 7, İstanbul, 1993, s. 537.
- Kumrular, Özlem : “Kanuni'nin Alman Seferi: Türkler Geliyor”, Tarih-Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi, C. XXXVI, sy. 216, Aralık 2001, s. 27.

- Kumrular, Özlem : Yeni Belgeler Işığında Osmanlı-Habsburg Düellosu, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2011.
- Kurnaz, Cemal : “Hayâlî”, DİA, C. XVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1998, s. 5-7.
- Kurtuluş, Rıza : “Emîr Hüsrev-i Dihlevî”, DİA, C. XI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1995, s. 135-137.
- Kut, Günay : “Lâmîî Çelebi”, DİA, C. XXVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2003, s. 96-97.
- Lâtîfî : Tezkiretü’ş-şuarâ ve Tabsiratü’n-nuzamâ, Haz. Rıdvan Canım, Ankara, AKM Yayınları, 2000.
- Muhibbî : Dîvân-ı Muhibbî I (Kanunî Sultan Süleyman’ın Şiirleri), İstanbul, Kervan Kitapçılık, 1980.
- Muhibbî : Muhibbî Dîvânı "Kânûnî Sultan Süleyman'ın Farsça Dîvânı, Haz. Coşkun Ak, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Müstakimzâde, Süleyman Sâdeddin : Devhâtü'l Meşayih, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1978.
- Nizâmî : Külliyât-ı Hamse-i Hakîm Nizâmî-yi Gencevî, Tahran, Müessese-i İntişârât-ı Emîr Kebîr, 1370.
- Okumuş, Ömer : “Abdurrahman Câmî”, DİA, C. XII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s. 94-96.
- Olgun, Tahir : Bâkî'ye Dair, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1938.
- Özcan, Abdülkadir : “Boğdan”, DİA, C. VI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, s. 269-270.

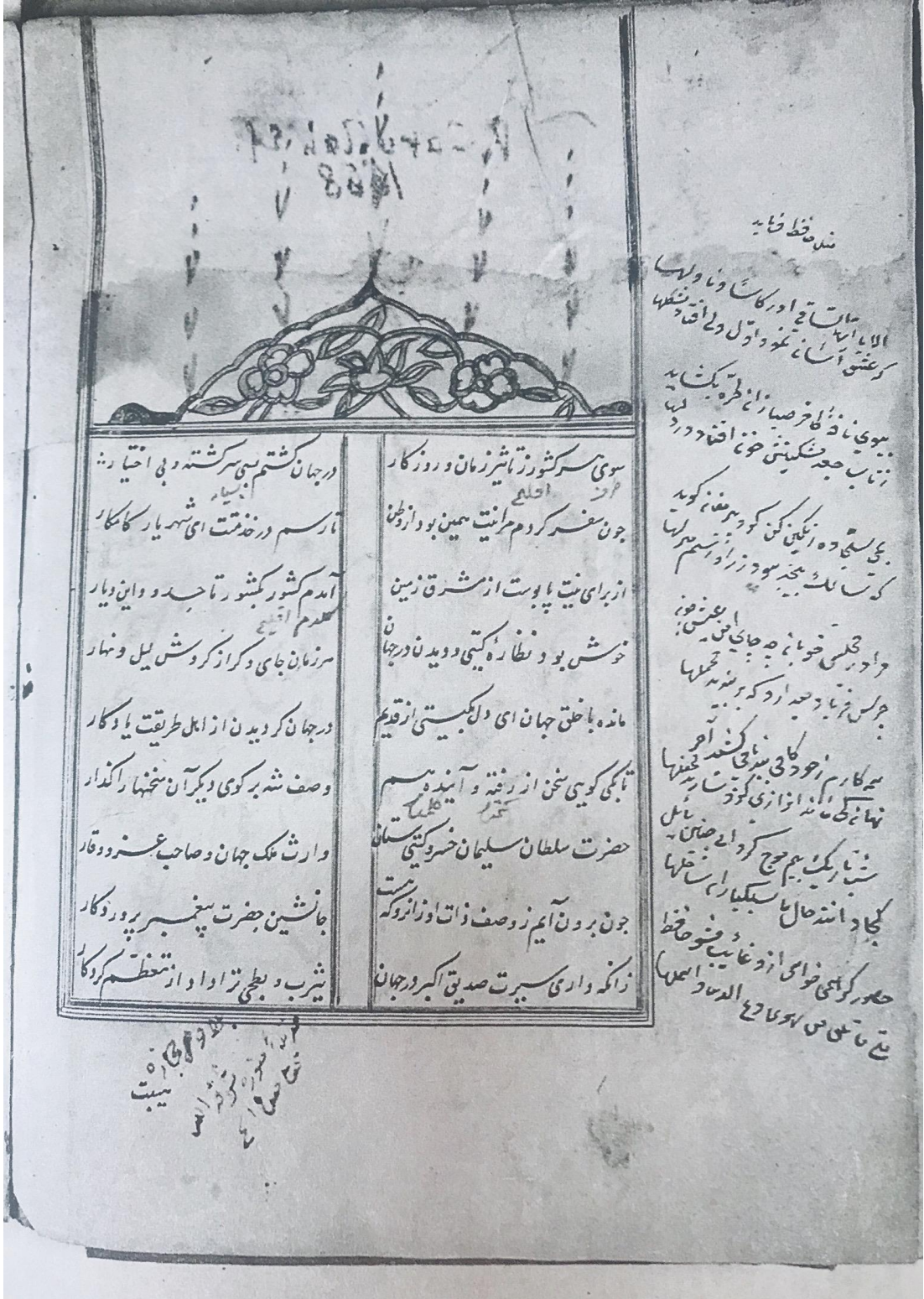
- Özcan, Abdülkadir : “Süleyman II”, DİA, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s. 75.
- Özcan, Azmi : “Hilâfet-Osmanlı Dönemi”, DİA, C. XVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1998, s. 546.
- Özcan, Tahsin : “Seyyid Murtaza Efendi”, DİA, C. XXXVII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s. 72.
- Öztuna, Yılmaz : Devletler ve Hanedanlar Tarihi, C. II, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2005.
- Öztuna, Yılmaz : Kanunî Sultan Süleyman, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Öztuna, Yılmaz : Osmanlı Devleti Tarihi, C. I, İstanbul, Faysal Finans Kurumu Yayınları, 1986.
- Pala, İskender : “Osmanlılar-Edebiyat”, DİA, C. XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, s. 557.
- Ritter, Hellmut : Das Meer der Seele: Mensch, Welt und Gott in den Geschichten des Farīduddīn Attār, Leiden, E. J. Brill, 1955.
- Ritter, Hellmut : “Mantiq attair oder Maqāmāt attuyūr”, Oriens, C. XI, 1958, s. 48-56.
- Safâ, Zebîhullah : İran Edebiyatı Tarihi I, çev. Hasan Almaz, Ankara, Nüsha, 2005, s.236-237.
- Safâ, Zebîhullah : İran Edebiyatı Tarihi II, çev. Hasan Almaz, Ankara, Nüsha, 2005, s.148-154.
- Sarı, Mehmet : Askerî Muhammed Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni, Ankara, Afyinkocatepe Üniversitesi Yayınları, 2007.

- Savaş, Hamdi : “İshak Çelebi Kılıçzâde”, DİA, C. XXII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2000, s. 528-529.
- Sefercioğlu, Nejat : “Nev’î”, DİA, C. XXXIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s. 52-54.
- Shaw, Stanford Jay : Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, Çev. Mehmet Harmancı, C. II, İstanbul, E Yayınları, t.y.
- Skalmowski, Wojciech : “The Seven Valleys of ‘Attâr’”, *Orientalia Loveniensia Periodica*, sy. 23, 1992, s. 281-302.
- Sümer, Faruk : “Ramazanoğulları”, DİA, C. XXXIV, İstanbul: İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2007.
- Şahinoğlu, M. Nazif : “Attâr, Ferîdüddin”, DİA, C. IV, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, s. 95-98.
- Şemisa, Sirus : *Sebk Şinâsî-i Şi'r: Virayiş-i Dovvom*, 3. bs., Tahran, Neşr-i Mitra, 2004.
- Şen, Fatma Meliha : “Kanuni Sultan Süleyman (Muhibbî) ve Baki”, *Osmanlı Araştırmaları*, sy. 28, 2006, s. 183-193.
- Şîrâzî, Şemseddin : *Divân-ı Hâfız*, Çev. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Muhammed Hâfız : *Divân-ı Hâfız*, Haz. Muhammed-i Kazvînî-Kasım Ganî, Kum, İntişârât-ı Nesîm-ı Hayat, 1380.
- Şîrâzî, Şemseddin : *Divân-ı Hâfız*, Haz. Muhammed-i Kazvînî-Kasım Ganî, Kum, İntişârât-ı Nesîm-ı Hayat, 1380.
- Muhammed Hâfız : *Divân-ı Hâfız*, Haz. Muhammed-i Kazvînî-Kasım Ganî, Kum, İntişârât-ı Nesîm-ı Hayat, 1380.
- Tahir, Bursalı Mehmet : *Osmanlı Müellifleri*, haz. A. Fikri Yavuz; İsmail Özen, C.I, İstanbul, Meral Yayınları, t.y., s.182.
- Toker, Halil : “Sebk-i Hindî (Hint Üslûbu)”, *İlmi Araştırmalar (İlim Yayma Cemiyeti)*, İstanbul, 1996, s. 141-150.
- Tuman, Mehmet Nail : *Tuhfe-i Nâilî*, Haz. Mustafa Tatçı, Cemal Kurnaz, C. II, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001.

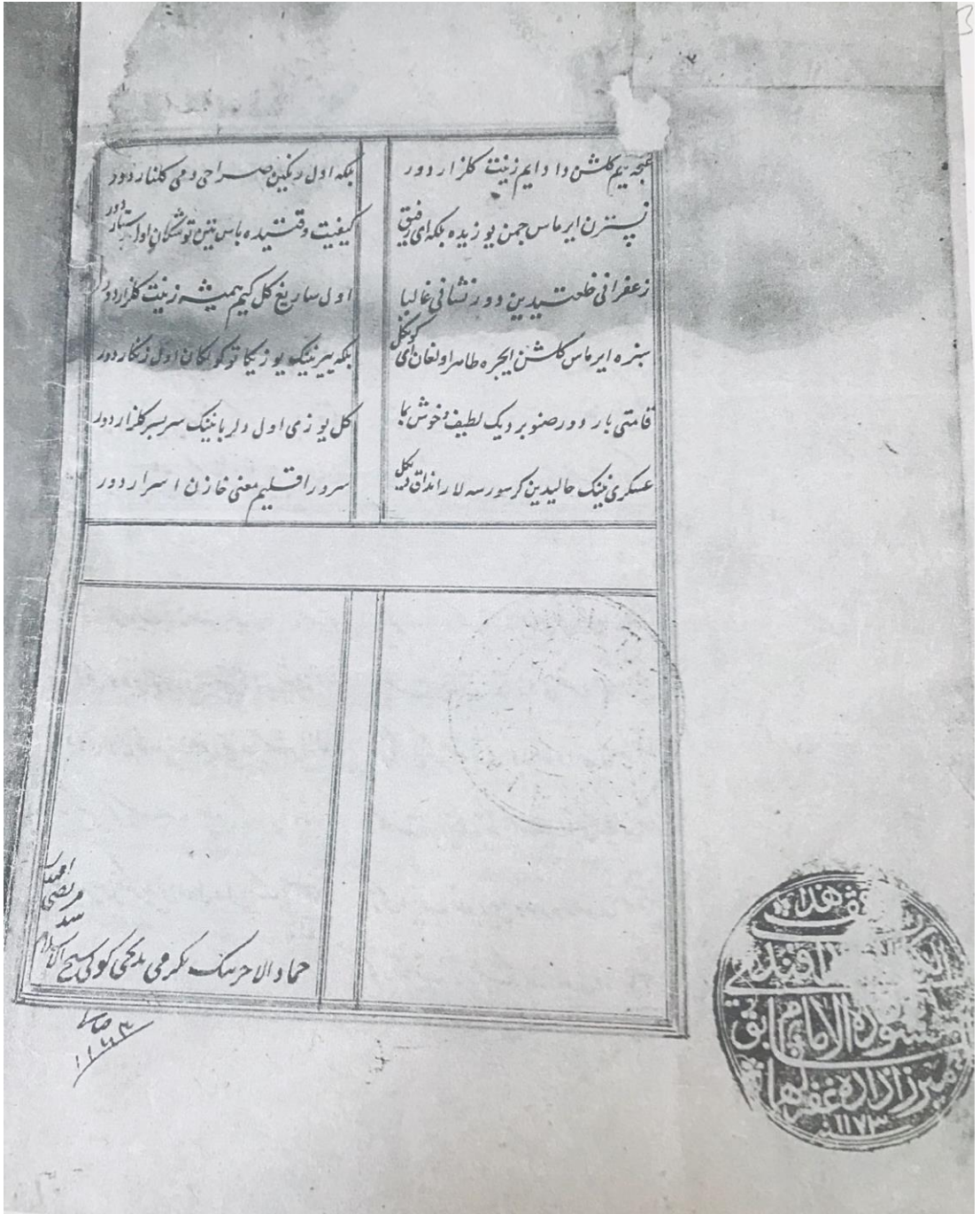
- Turan, Şerafeddin : “Barbaros Hayreddin Paşa”, DİA, C. V, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, s. 65-67.
- Türkmen, Erkan : Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin Hayatı Eserleri ve Edebî
Türkoğlu, İsmail : “Şeybânîler”, DİA, C. XXXIX, İstanbul, İSAM:
Şahsiyeti, Ankara, 1988.
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
2010, s. 45-47.
- Uzun, Mustafa : “Hâşimî Emîr Osman Efendi”, DİA, C. XVI,
İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam
Araştırmaları Merkezi, 1997, s. 411-412.
- Uzunçarşılı, İsmail : Osmanlı Tarihi: İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan
Hakkı Süleyman'ın Ölümüne Kadar, C. II, Ankara, Türk
Tarih Kurumu Yayınları, 1949.
- Ünlü, Suat : Çağatay Türkçesi Sözlüğü, Eğitim Yayınları, 2013.
Ünver, İsmail : “Askerî, Mehmed”, DİA, C. III, İstanbul, İSAM:
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırma Merkezi,
1996, s. 491.
- Varlık, Mustafa Çetin : “Çaldıran Savaşı”, DİA, C. VIII, İstanbul, İSAM:
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi,
1993, s. 193-195.
- Vassaf, Osmanzâde : Sefîne-i Evliyâ, haz. Ali Yılmaz; Prof. Dr. Mehmet
Hüseyin Akkuş, C.IV, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2015,
s.170.
- Woodhead, Christine; : Kanunî ve Çağı Yeni Çağda Osmanlı Dünyası, Çev.
Kunt, Metin Sermet Yalçın, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları,
2002.
- Yazıcı, Tahsin : “Hâfiz-i Şîrâzî”, DİA, C. XV, İstanbul, İSAM:
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi,
1997, s. 103-106.

- Yılmaz, Ali : Kanunî Sultan Süleyman'a Yazılan Kasideler, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.
- Yınanç, Refet : Dulkadir Beyliği, C. VII, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- Yınanç, Refet : “Dulkadiroğulları”, DİA, C. IX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1994, s.521–557.
- Yücel, Yaşar, ve Ali Sevim : Klasik Dönemin Üç Hükümdarı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Yücer, Hür Mahmut : “Sünbül Sinan”, DİA, C. XXXVIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s. 135-136.
- Zamolo, Divna Djuric : “Belgrad”, DİA, C. V, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, s. 408.
- Zencânî, Berât : “Hakîm Nizâmî-i Gencevî ve Şeyh Ferîdüddîn-i 'Attâr”, Âyende, C. IX, sy. 2, 1362/1983, s. 106-114.

EKLER

Ek 1: Yazma Nüshanın 1b numaralı ilk sayfası

Ek 2: Yazma nüshanın 36b numaralı son sayfası.